

שיעור גובה המזונות הראוי - המשך

אוריאל אליהו – דיין בית הדין הרבני נתניה

תוכן עניינים

4.....	תקציר.....
8.....	הקדמה.....
10.....	נקודות לדיון – טענות חברי ביה"ד.....
12.....	א. חיובי האב והאם במזונות ילדים.....
14.....	ב. בי"ד אביהן של יתומים.....
17.....	ג. מדע מול השערה.....
18.....	ד. דין אמת לאמיתו – בירור מציאות מושכל[תגובות כלכלנים].....
22.....	ה. דמי טרחה, בישול כיבוס טיפול ועוד.....
32.....	ו. חיובי חינוך ולימוד אומנות.....
38.....	ז. דמי מדור.....
43.....	ח. מסורת הפסיקה.....
45.....	ט. רמת חיים או כדי צרכם.....
52.....	י. מנהג קובע הלכה – האומנם?.....
54.....	יא. חיוב מזונות מעל גיל חמש עשרה.....

שיעור גובה דמי מזונות - המשך¹

מאמר זה הינו מאמר המשך למאמר שפורסם זה מכבר בשם 'שיעור גובה המזונות הראוי', בעקבות הכיוון החדש שמתווה המאמר הראשון נחתמו ע"י הכותב מספר פסקי דין הקובעים דמי מזונות נמוכים באופן משמעותי מסכומי המזונות הנפסקים בשנים האחרונות בבתי הדין הרבניים. על פסקי הדין הוגשו ערעורים לביה"ד הגדול שפסק בהתאם לפסיקותיו הקודמות.

פסקי דין נוספים שנחתמו ע"י הכותב ממשיכים את מדיניות הפסיקה בהתאם לבירורים ההלכתיים והעובדתיים, ובהם הוצגו התשובות לטענות דיינים מביה"ד הגדול ועוד.

במאמר שלהלן נציג את המענה ההלכתי והעובדתי שנטענו כנגד מדיניות הפסיקה הנכונה בעיני².

לאחרונה עלו בבתי הדין חילוקי דעות בנוגע לאופן חישוב מזונות הילדים.

כתבנו בסוגיה זו מאמר, וכן שני פסקי דין. כנגד שני פסקי הדין הוגשו ערעורים, אשר התקבלו על ידי בית הדין הרבני הגדול. באחד מפסקי הדין, נטענו טענות עובדתיות והלכתיות בנוגע לחיוב המזונות.

על מנת לפרוס את הדעות השונות ונימוקיהן בפני כבוד הדיינים והשופטים, חברי היושבים על מדין, אבקש לתמצת את הנקודות הנידונות, וכן את תמצית הראיות לשיטה בה פסקנו אנו³.

המאמר יחולק לשלושה חלקים:

תקציר – בו יובאו באופן תמציתי נקודות המחלוקת.

הקדמה – הקדמה קצרה ותמצית הטענות כפי שנכתבו ע"י מספר דיינים מביה"ד הגדול.

גוף המאמר – מענה נרחב לטענות ההלכתיות והעובדתיות וחזוקים נוספים לשיטת חישוב עלות המזונות הראויים.

בפרקים א-ה נעסוק בעיקר ביחס טענות העובדתיות.

בפרקים ו- יא נעסוק בעיקר בטענות ההלכתיות.

¹ בהתאם להנחייתיה של ועדת האתיקה, הרי שפסקי הדין שנחתמו, יפורסמו ע"י דוברות בתי הדין הרבניים, ואילו הדברים לקמן נכתבו כמאמר, ולא כפרסום רשמי של בתי הדין הרבניים.

² אשא תודתי לידידי שסייעו בידי ובראשם הרה"ג הרב משה חביב שליט"א דיין ביה"ד הרבני בנתניה, כמו כן סייעו בעדי עוד מספר דיינים מחשובי הדיינים, שמתעמים מובנים מעדיפים, לצערי, להישאר בעילום שם, ודי למבין.

³ בהתאם לתקנות הדיון ולהלכה, הרי שביה"ד האזורי איננו מחוייב לפסיקותיו של ביה"ד הגדול, לא מבחינה הלכתית ולא מבחינה פרוצדורלית, זאת בניגוד לסדרי הדין האזרחיים בהם בתי משפט שלום ומחוזיים המחוייבים לפסיקת ביהמ"ש העליון, לפיכך, מאחר ולא השתכנעתי בצדקת טענות ביה"ד הגדול, אדרבא, כפי שיבואר לאורך המאמר, הנני סבור כי ביה"ד הגדול טעה, הרי שמוטלת עלינו החובה להמשיך ולפסוק כפי שיבואר בהמשך המאמר.

תקציר

בתי הדין הרבניים ובתי המשפט לענייני משפחה נדרשים לסוגיית דמי המזונות מדי יום ביומו, לצורך פסיקת דמי מזונות קטינים כאשר הוריהם נפרדים זמ"ז.

במאמר 'שיעור גובה המזונות הראוי' ו'דמי מזונות – מחקרים חדשים', פרסנו את מדיניות הפסיקה המורגלת כיום, וטענו כי מדיניות זאת שגויה באופן מהותי, הן מבחינה הלכתית וחוקית והן מבחינה עובדתית.

1. המידע העובדתי

הבאנו מחקרים של גורמים מוסמכים בנוגע לעלות הנוספת למשפחה בעבור צרכי הילדים. המחקרים החדשים, שלא נעשו כמותם עד כה, מבחינים בין קבוצות שונות באוכלוסיה, לפי רמת ההכנסה שלהם ומצבם הסוציאקונומי והחברתי (חלוקה לפי עשירונים).

בפסק הדין של ביה"ד הגדול, נטען שהמחקרים מוטעים או מוטעים. עם זאת המחקר והמתודה לא נתקפו באופן קונקרטי. לדוגמה, לא נטען שלא כללנו מרכיבים כאלה או אחרים בחישוב העלויות, שיש לחשבם בתוך המזונות. זאת, כיוון שאכן כללנו את כל מרכיבי העלויות המשפחה, גם אלו שלענ"ד אין לחייב את האב על פי דין.

בפסק הדין לא הובא מידע עובדתי חלופי. המידע העובדתי היחיד שהוצג הוא תחקיר באשר למשק בית בעל הכנסות של כ-18,000 ₪ נטו, ללא התייחסות לרמות החיים השונות.

התחקיר הנ"ל של הכלכלן רז גרינבלט, מתייחס לעלות הכוללת של גידול ילדים מגיל 0 עד 18. לאחר פסק הדין של בית הדין הרבני הגדול, מר רז גרינבלט עצמו כתב הבהרה, שהשימוש בתחקיר שלו לצורך חישוב דמי מזונות לילדים אינו נכון. הדברים מובאים בהמשך.

הטענה הנוספת היא היותם של דייני בית הדין "יושבים בתוך עמם" ומודעים לעלויות. אכן, טענה זו ביקשנו לבקר ולבחון, על ידי מידע עובדתי. אנו סבורים שזו חובתנו ההלכתית להסתמך על עובדות ולא על ידע כללי, אינטואיטיבי.

לסיכום עובדתי - בתמצית מסקנות המאמר הרי שהעלות הכוללת **לחודש מלא**, הכוללת מזון, ביגוד, **מדור**, אחזקת מדור, חינוך, בריאות, נופש ופנאי וכל ההוצאות הקיימות בשוק, **ובשקלול העלות הנוספת הנובעת מהמגורים בשני בתים** לאחר הגירושין, עלות זו אפשר לחשב כאחוז מסך ההכנסות נטו, 13% לילד יחיד, 21% בשני ילדים, 27% בשלושה ילדים ו-31% בארבעה ילדים⁴ ד"ר מרים ברלינר וד"ר עדית סולברג].

לשם הדוגמא, בהתאם למחקרי הלמ"ס ושאר הגופים הרי, ככל ודמי המזונות מוטלים על האב לבדו, הרי שביה"ד יפסוק על אב המשתכר 9,000 ₪ נטו ולו יש 3 ילדים דמי מזונות בסך 2,300 ₪ [בזמני שהות הכוללים לינה כמקובל] או 3,300 ₪ [ככל ואין אף לינה אצל האב], **זאת לשלושת הילדים גם יחד.**

ואילו לפי מחשבון קהלת ישלם האב, במצב זה, דמי מזונות ע"ס 1,700 ₪ [בזמני שהות הכוללים לינה כמקובל] או 3,000 ₪ [ככל ואין אף לינה אצל האב].

דמי מזונות אלו כוללים גם את מרכיב המדור ואחזקתו, ומהם יש להפחית את קצבת הילדים לפחות באופן יחסי לזמני השהות⁴.

בעוד שבפסיקה המקובלת ישלם האב כ-4,000 ₪ לדמי מזונות ועוד כ-2,000 ש"לדמי מדור, דהיינו כ-6,000 ₪ בנוסף למחצית עלות הוצאות החינוך והוצאות הבריאות החריגות.

⁴ עיין בתיק 1210809/10 בפסק דינו של הגר"י אושינסקי ובית דינו.

2. צרכים הכרחיים או רמת חיים.

ביה"ד הגדול טוען כי יש לחייב את האב לפי רמת החיים אליה התרגלו.

אנו טוענים שתי טענות, האחת, הלכתית, הראנו כי רוב ככל הפוסקים חייבו רק צרכים הכרחיים קיומיים, וכפי שהוחלט במועצת הרה"ר משנת תשע"ו, שהרי ישנו הבדל מהותי בין חיוב מזונות אשה לחיוב מזונות קטינים, כמבואר בשו"ע אהע"ז סימן ע"ג ו בשאר מקורות שהבאנו.

שנית, עובדתית, במחקרים שהבאנו הוצגו ההוצאות לפי כל רמות החיים החל מהעשירון התחתון(עניים ובינוניים) וכלה בעשירון העליון(עשירי עשירים), כך שתהיה אינדיקציה מקצועית מהי רמת ההוצאה גם להולכים בדרך המחייבת את השארת רמת החיים של הקטינים כפי שהייתה טרם הגירושין [פסיקה, שבעיני קשה להולמה, הן מבחינת ההגיון והן מבחינת ההלכה].

עוד כתבנו, כי ככל וביה"ד איננו מתחשב בהכנסת האם, ומטיל את החיוב על האב לבדו, הרי ברור שרמת החיים חייבת לרדת, ולא יתכן לחייב מפרנס יחיד לשמור על רמת חיים של משפחה עם שני מפרנסים, ה"ז עשיר שהעני, ובפרט כאשר פסיקה כזו יוצרת עוני קשה לקטינים עצמם בזמני השעות אצל האב, שלא לדבר על האב עצמו, כך שגם במבחן התוצאה, אינו עומד במבחן ההלכה וההגיון.

3. מסורת הפסיקה.

בניגוד לטענת בית הדין הרבני הגדול, הטוען שאנו מבקשים לסטות ממסורת הפסיקה, אנו סבורים שבפסק הדין שלנו, פסקנו בהתאם למסורת הפסיקה של כחמישים-שישים שנה בבתי הדין הרבניים. וכי רק לפני כשני עשורים חל מהפך בפסיקת בתי הדין הרבניים (אמנם לא בכל ביה"ד).

ניתחנו בגוף הדברים להלן פסיקות מזונות מן העבר, בהצמדה למדד המחירים, ואף בהתחשב בחלוקת הוצאות הבית לפי נתונים של הלמ"ס. הראנו שדמי המזונות שאנו הצענו, מתאימים למזונות שנקבעו בבתי הדין בעבר, גם לאחר שקלול המשתנה של התייקרות המחירים ועליית המדדים. לפיכך, אנו סבורים שדברנו נאמנים למסורת הפסיקה.

4. דמי טיפול, ביטול, כיבוס וכד'

בית הדין הרבני הגדול סבור שמעבר לעלות החומרים, יש לחייב את האב לשלם לאם את עלות הפקת החומרים והשימוש בהם. לא רק מכנסיים, אלא עלות הקדשת הזמן לרכישת מכנסיים. לא רק פירות וירקות, אלא תשלום עבור ביטול וכד'. הביסוס הוא מדברי הגר"א שפירא זצ"ל בנוגע להוצאות משפט סביב חיוב מזונות הילדים.

אנו סבורים, וכפי שמוכח מדברי הפוסקים שהבאנו להלן, שאין לחייב את האב בתשלום זה לאם. נראה שהדבר פשוט, שהרי בשו"ע מצאנו פירוש מדויק מה האב צריך לתת לילדיו, וממילא לגרושתו בזמן שהם אצלה, והם מזונות וכסות וכלי בית ומדור, ולא אישתמיט שום פוסק שכתב שצריך לשלם לאם דמי טיפול או לשכור מטפלת לילדיו.

זאת ועוד, מה שפסק הגר"א שפירא הוא החריג לכלל – כאשר האב גרם לאם להוציא הוצאות נוספות בכדי להשיג מזונותיהם, מצא מקום לחייבו כדין מזונות, וגם הגר"א לא חייב עבור זמן

חיפוש/הליכה/ושהייה ורק עבור הוצאה כספית 'מיותרת' שהבעל גרם לה, כמו הוצאות משפט, אדרבא מפסק הדין שצוטט עולה מפורשות שהינו פוטר מדמי בישול וכדומה כפי שיובא להלן.

5. עלות שולית, או כשותפים?

בית הדין הרבני הגדול, תקף את הגישה המבקשת לבחון את העלות הנוספת (העלות השולית) של מגורי ילד בבית אמו. לדברי בית הדין הרבני הגדול, באופן עקרוני על פי ההלכה יש לחייב את האב במחצית עלויות המדור. זאת בהסתמך על תשובת הר"י מיגאש שכתב כן ביחס לחלק היורשים בדמי מדור אחותם היתומה, הגרה עם אמה כשהאם אינה זכאית למדור מן העזבון.

הבאנו להלן ראיות מן הפוסקים שעל האב לשלם מזונות לאם רק את העלות הנוספת בגין חיי הילדים עמה. ראשית התשב"ץ כתב כן במפורש במקרה דומה לר"י מגאש. בנוסף לכך, הבאנו פוסקים רבים שכתבו ביחס לחיוב מזונות, כי יש לחייב רק את העלות העודפת. עוד הסברנו, כי אין לדמות את זכות הבת למדור מתוך כספי העיזבון, שהיא זכות כלכלית מתוך ירושת האב (ואינה חוב מדור של היורשים), לחיוב האב לספק מדור לבת. בכגון זה, על האב לדאוג לבתו למדור, וכשהיא דרה אצל אמה על האב לשלם לאם רק את העלות הנוספת שבגין הבת, כמפורט להלן.

6. קביעת גיל בחיוב מזונות ילדים

בית הדין הרבני הגדול קובע כי ישנו חיוב מן הדין עד גיל 18 לפחות, ומדגיש כי החיוב הוא רק על האב, אף שניתן להתחשב בהכנסות האם.

פסקי הדין והמאמר יצאו מנקודת הנחה שאכן החיוב הוא על האב בלבד. עם זאת, אנו סוברים וכפי שמוכח בפסקי הדין, שהחיוב מעל גיל 6, ובוודאי מעל גיל 15, יסודו בדיני צדקה.

אנו סבורים שמעל גיל 15, החיוב אינו מכח תקנה כלל, אלא מנהג המבוסס על דיני הצדקה. הראינו זאת בפסיקת דייני הדור הקודם. אנו סבורים שאין במנהג דיינים חשובים תקופה קצרה, בכדי להפוך נוהג זה לתקנה מחייבת, וכפי שנפרט להלן.

כמו כן, ברור שחיוב מעבר לצרכים הבסיסיים, חיוב המזונות הינו מדין צדקה בלבד, ולא מכח התקנה. לפיכך, אין לחייב את האב מעבר לרמת חייו האישית, ובאופן הדוחק אותו מאוד.

7. עלויות החינוך – על מי?

לדעת בית הדין הרבני הגדול, כיוון שמעיקר הדין, האב חייב בחינוך באופן בלעדי, מנהג המחציות בחינוך, מפחית מחיובו. לפיכך לדעת ביה"ד הגדול יש הצדקה להוסיף על עיקר המזונות הקבועים גם מעבר לעלותם האמיתית.

הראנו שעובדתית מרכיב החינוך (הפורמאלי), הוא נמוך עד מזערי [למעט גילאי 0-3]. כמו כן, הראינו שהחינוך כיום כולל מרכיבים שאינם בגדר חובת האב בחינוך הילדים. לפיכך החיוב ההלכתי של האב בחינוך ילדיו, אינו יכול להשפיע באופן משמעותי על דמי המזונות הכוללים.

8. מבחן התוצאה

בית הדין אביהם של יתומים. לאור העובדה שיסוד החיוב הוא מדיני צדקה, נמען החיוב הם הילדים ולא האם. חיוב האב למעלה מיכולותיו, עשוי פעמים רבות להזיק לילדים ולא להיטיב עמהם. לפיכך, אנו סבורים שחובת בית הדין בעת חיוב מזונות, לבחון את התוצאה, האם הפסיקה מיטיבה עם הילדים או מזיקה להם.

הקדמה

הנה זה מכבר פורסם פס"ד בתיק ביה"ד הרבני נתניה 1128743/7 וכן מאמר "שיעור גובה המזונות הראוי" בו הוסברה דעת הרוב בפסק הדין הנ"ל.

במאמרים ובפסק הדין הנ"ל פורסמו לוחות עלות גידול ילדים, שערכה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, וכן מחקרים שערך הכלכלן הראשי של משרד האוצר, ד"ר מיכאל שראל והכלכלן אריאל קרלינסקי [מאמר פורום קהלת עלות גידול ילדים, <https://bit.ly/3ofN4FJ>], לוחות שנערכו ע"י חטיבת המחקר של בנק ישראל בשיתוף ביה"ס למדיניות ציבורית וכלכלה של האוניברסיטה העברית [כאן], לוחות מתוך נתונים של מחלקת הסטטיסטיקה של עמותת 'פעמונים', מחקריו של פרופסור קומונור יו"ר הוועדה הפדראלית למסחר של ארה"ב [ראיון פרופסור קומונור], וכן נתונים מתוך לוחות רשות המיסים שבשימוש מפקחי מס הכנסה [טבלאות הצאות מחיה לוחות רשות המיסים].

לאחר שסיכמנו והשוונו את המחקרים הנ"ל, הגענו להבנה מהם דמי המזונות המשקפים את העלות הריאלית של כל ילד לפי מיקומו המספרי במשפחתו, גילו של הקטין ומעמדה הסוציאקונומי של המשפחה הספציפית המשקף את רמת החיים לה הורגלו.

בנוסף, פורסם לאחרונה מחקר מקיף של ד"ר מרים ברלינר וד"ר עדית סולברג ראש המחלקה לכלכלה ומינהל עסקים באוניברסיטת אריאל עלות גידול ילדים במשקי בית של הורים גרושים.

מחקר זה מאשש את העלויות של דמי המזונות שחישבנו בפסה"ד ובמאמר הנ"ל.

בתמצית מסקנות המאמר הרי שהעלות הכוללת לחודש מלא, הכוללת מזון, ביגוד, מדור, אחזקת מדור, חינוך, בריאות, נופש ופנאי וכל ההוצאות הקיימות בשוק, ובשיקולול העלות הנוספת הנובעת מהמגורים בשני בתים לאחר הגירושין, עלות זו מחושבת כאחוז מסך ההכנסות נטו, 13% לילד יחיד, 21% בשני ילדים, 27% בשלושה ילדים ו 31% בארבעה ילדים, ובמספרים ביחס להכנסה נטו של 10,625 ₪ הרי שעלות ילד יחיד תהיה 1,411 ₪ לחודש מלא בשני הבתים גם יחד, עלות 2 ילדים 2,255 ₪ [ממוצע – 1127.5], עלות 3 ילדים 2,832 ₪ [ממוצע – 944], עלות 4 ילדים – 3,259 ₪ [ממוצע – 814].

יש לציין שהמסקנות שהגענו אליהן נבחנו ע"י אנשי מקצוע מהדרגה הגבוהה ביותר, וכיניהם פרופסור בועז צבאן, פרופסור מן המניין במחלקה למתמטיקה של אוניברסיטת בר אילן [דו"ח מדעי].

ע"ס המחקרים הנ"ל ועל הבסיס ההלכתי שהבאנו קבענו כי דמי המזונות הנהוגים היום גבוהים בהרבה עד כדי פי 2 או יותר מהעלות האמיתית של גידול הילד, ובוודאי גבוהים בהרבה מהחיוב שניתן לחייב את האב למזונות ילדיו.

לאחרונה התפרסמו מספר פסקי דין חשובים של דיינים חשובים ותלמידי חכמים מובהקים ובראשם כבוד נשיא ביה"ד הגדול, השוללים מכל וכל את המסקנות ההלכתיות והמספריות שהגענו אליהן.

נציין מספר פסקי דין.

פס"ד ביה"ד הרבני תל אביב תיק מספר 1203542/13, פס"ד ביה"ד הרבני הגדול תיק 2/1241751 [אמנם פסק הדין המעורער לא עסק כלל בטבלאות ובמחקרים החדשים, אך, ביה"ד בתיק הנ"ל מצא לנכון להתייחס ולשלול את דברינו בתיק מס' תיק 1128743/7], פסק דין ביה"ד הרבני הגדול בתיק 1286290/2, פס"ד ביה"ד הרבני הגדול בתיק 1267785/2.

מפאת חשיבות הדברים, ננסה לסכם בשורות הבאות את עיקרי הטענות ההלכתיות והעובדתיות שנטענו בפסקי הדין הנ"ל, ובפרט בפסק הדין היסודי והמקיף בתיק 1241751/2 ונשתדל בעז"ה, בכבוד הראוי לתלמידי חכמים של ארץ ישראל, המנעימים זל"ז בהלכה, להשיב דבר דבור על אופניו כיד ה' הטובה עלינו.

- א. האב לבדו חייב לזון את ילדיו, חיוב זה חלוט וללא קשר למצבה הכלכלי של האם, למעט מקרי קיצון, לפיכך כל הפחתה מדמי המזונות המקובלים הינה הטלת חיוב בפועל על האם.
- ב. הניסיון להפחית מתשלומי האב נובע מאג'נדה אותה מוביל ביהמ"ש העליון, אג'נדה של שוויון מגדרי, דבר המנוגד לתפיסה היהודית הלכתית, הטבלאות המשוות את המצב הכלכלי בבית האב ובבית האם, לאחר פסיקת המזונות נובעות גם הן מאג'נדה השוויון, בעוד מצד הדין אין פסול בפער שנוצר בין הבתים.
- הנשים הינן הצד החלש שצריך את עזרת ביה"ד, בפרט, שעול הילדים מוטל כמעט רק עליהן ומצבן הכלכלי נפגע, והילדים הם המסכנים האמיתיים ולא האבא ויש לפצותם על הנזק שנגרם להם מהגירושין, ביה"ד הוא אביהם של יתומים, כל אלמנה ויתום לא תענון.
- ג. הטבלאות שהביא ביה"ד קמא הינן מוטעות, ויתכן שאף מוטות ונובעות מאג'נדות של החוקרים לצורך החלת שוויון מגדרי, הדיינים והשופטים 'בתוך עמם יושבים' ויודעים שהעלויות בפועל גבוהות בהרבה מהעלויות שבטבלאות.
- ד. הוכחה נוספת לכך שהעלויות המוצגות בטבלאות אינן נכונות הביאו מתוכנית הטלוויזיה בערוץ 20 [מרץ 2017], שהביאה תחקיר של הכלכלן רז גרינבלט, הטוען שעלות ילד ראשון הינה 610,000 ₪ מגיל הלידה ועד 18 ואילו ילד שני 490,000, בממוצע מדובר בכ - 2550 ₪ לילד, וא"כ ביה"ד שמחייב 2300-2000 שח לילד מיקל על האב, ובזה יצא ידי חובת החלטת מועצת הרה"ר, זאת ועוד, המספרים נכונים אולי למשפחות נשואות, אך, לאחר הגירושין העלויות של הגרושה גבוהות מאד.
- ה. גם אם העלויות שבטבלאות הלמ"ס היו נכונות, אין לחשב את חומרי הגלם בלבד, אלא יש לחייב את האב לשלם לאם עבור הזמן והטרחה שמשקיעה האם בצרכי הילד שלו, כגון קניית הביגוד והאוכל, הכנת האוכל, בישול אפייה והגשה, כיבוס וכדומה, עלויות אלו הינן גבוהות מאד, כך, שביה"ד מיקל מאד עם האב שהיה אמור לשלם לאם 4,000-5,500 ₪ לכל ילד, ראייה לחיוב זה, הינה שיטת הגר"א שפירא זצ"ל כי ניתן לחייב בעל בהוצאות המשפט שהוציאה אשת בתביעת המזונות מדין "מכשירי מזונות" וה"ה בהכנת האוכל וכדומה, לחיובים אלו יש להוסיף 'דמי טיפול'.
- ו. עלויות החינוך הינן חובת האב לבדו, ולא כמקובל לחייב רק מחצית, מכיוון שצורת חלוקה זו נוגדת את ההלכה, הרי שככל ויש חיוב יתר במזונות יתקזז מחיובי החינוך שנפטר מהם.
- ז. עלויות המדור גבוהות ביותר, ואפילו אם לאם יש דירה גדולה בירושה, איננה חייבת לתת לילד שלו לגור בדירה שלה אלא תמורת תשלום, התשלום יהיה כדין שותף, ולכן האב ישלם מן הדין מחצית דמי המדור [שכירות מדור או מדור רעיוני], וראיתם משו"ת ר"י מיגאש סי' ס', שומת עלות המגורים של הילד מקובלת בבתי הדין ובתי המשפט, וברור שתוספת ילדים מכריחה הגדלת הדירה ו'למפורסמות א"צ ראייה'.

⁵ נשיא ביה"ד הגדול הגר"ב לאו, הגר"א איגרא והגר"מ עמוס.

ח. מסורת פסיקת דמי המזונות הנמוכים בבתי הדין נבעה מהעלויות הנמוכות לפני 20 ו-40 שנה, הן בכלל הצרכים וק"ו בענין המדור כיום היו פוסקים סכומים גבוהים בהרבה.

ט. צרכי הילד הבסיסיים כיום, נקבעים לפי רמת החיים המקובלת בסביבתו הפיזית ולא לפי עלויות במקומות רחוקים.

י. מנהג בתי המשפט ובתי הדין הוא הקובע את ההלכה ואין לפקפק בו.

יא. הארכת חיוב המזונות לגיל 18 התקבלה בכלל בתי הדין והינה חלוטה ואף בכפייה, אף, לפוסקים שמעל גיל 6 מדובר בחיוב מדין צדקה.

עד כאן תמצית הטענות שעלו בפסקי הדין האחרונים, בעיקר בפסקי הדין של ביה"ד הרבני הגדול בהרכביו הנוכחיים.

ועתה, ברצון השי"ת ובשועתו נשיב על הדברים דבר דבור על אופניו בסייעתא דשמיא.

א. חיובי האב והאם במזונות ילדים.

ביה"ד הגדול מאריך להוכיח כי חיוב המזונות הינו חיוב חלוט של האב לבדו, וגם אם החיוב הינו מכח דיני צדקה הרי שהאב קודם בחיוב ורק באב עני מרוד ואם עשירה נטיל עליה חיוב מדין צדקה, ויש אף שהפליגו ואמרו כי טרם ניגש לאם נחייב את קרובי האב.

עוד טענו שם כי הניסיון להפחית מתשלומי האב נובע מאג'נדה אותה מוביל ביהמ"ש העליון של שוויון מגדרי דבר המנוגד לתפיסה היהודית הלכתית, הטבלאות המשוות את המצב הכלכלי בבית האב ובבית האם לאחר פסיקת המזונות נובעות גם הן מאג'נדת השוויון, בעוד מצד הדין אין פסול בפער שנוצר בין הבתים.

אציין כי בפסק הדין המעורער לא עסקנו בסוגיא זו של שאלת חיובי האם בהשתתפות בכלכלת הקטינים, ואף לא בפס"ד נוסף שלנו בתיק 1128743/7 בו הארכנו בתוקף חיוב המזונות ע"פ ההלכה, אין כאן המקום להאריך בזה והדברים כבר נכתבו בארוכה בפסקי דין רבים זה אומר בכה וזה אומר בכה.

עוד נציין כי איננו עוסקים בשאלה מהו מקום האם בפרנסת ילדיה אלא בעיקר בשאלה מהי העלות הריאלית של גידולם וכמה באמת האם מוציאה משלה על צרכיהם ובזה נרחיב לקמן.

ובכל זאת במסגרת זו נצטט כמראה מקום את דבריו של הגר"א שפירא בקובץ שערי צדק כרך ג עמוד 429 ובמנחת אברהם ח"ג סי' ה' וז"ל ביחס לתקנה המחייבת לאחר גיל 6

דלכאורה נראה לומר דאם כי התקנה שחייבו לאב לזון את בניו עד שש הותקנה רק לאב ולא לאם, וכיוון שלא הותקנה אין לחייב את האם באחריות מזון הבן, אבל מה דכופין את האב באמיד לאחר שש, לכאורה מצד הסברה אין בזה חילוק בין אב לאם, שכיוון שהחיוב הוא מכח צדקה הרי גם האם מחוייבת בצדקה, ומכח זה מסתבר דמה דמצינו בש"ס דבר זה באב דווקא, הוא משום שבדרך כלל האב הוא שאמיד ויש לו נכסים לזון מהם אבל אישה בד"כ לא אמידה ואין בידה לפרנס את בנה, אבל כשגם האם אמידה החיוב של צדקה מוטל גם עליה.

ומפורסמים דברי הגר"ש ישראלי זצ"ל בפד"ר ח"ט בעמו' 251 ובחוות בנימין ח"ב סי' מב כתב:

אכן, כשזה מדין צדקה יש לברר גם את אפשרויותיה של האם, שכן גם האשה מחוייבת מדין צדקה. ובמקרה שגם היא אמידה יש לדון על חלוקה נאותה של חיוב זה שמדין צדקה שעל האב והאם כאחד. במקרה דנן, שהילד כבר למעלה משש, אין החיוב מכוח התקנה אלא מדין צדקה בלבד.

ובהחלטת מועצת הרה"ר תשע"ו:

לאחר דיון החליטה המועצה שהן אם החיוב מצד התקנה והן אם החיוב מצד צדקה, היות שתנאי החיים השתנו והמציאות כיום היא שגם האם נושאת בעול פרנסת הבית, על היושבים על מדין להוסיף לשיקול הדעת בפסיקת מזונות הילדים את היכולת הכלכלית של האם.

וכ"כ ראב"ד ירושלים הרב אליהו אברזיל בשו"ת דברות אליהו חלק י סימן קלה וז"ל:

מעל גיל שש שנים חיוב האב במזונות בניו ובנותיו הוא מדין צדקה והואיל וגם האשה חייבת במצוות צדקה הרי א"כ חייבת במזונות ילדיה מעל גיל שש שנים מדין צדקה כמו האב, אשר ע"כ שעתה נשים עובדות ותופסות

מעמדים גדולים בחברה כלכלית ומשכורתם אינה נופלת משל גברים ולפעמים יותר שצריך לחייבם במזונות ילדיהם מעל גיל שש דהרי גם נשים חייבות במצות צדקה וכן העלה בשורת הדין כרך ד' עמ' ע"ב דיש לאם חיוב כללי של צדקה.

סביר להניח כי הגר"א שפירא והגר"ש ישראל, הגר"א אברזיל ומועצת הרה"ר בהובלתו של כבוד נשיא ביה"ד הגדול הגר"ב לאו אינם 'חשודים' ב"אג'נדת השוויון"?

אמנם ביה"ד הגדול מסביר שכוונת ההחלטה הינה רק על 'התחשבות' ולא על הטלת חיוב, וטוען כי ביהמ"ש העליון לא הבין נכוחה את החלטתה של מועצת הרה"ר, וכי פסיקתו בבע"מ 919/15 הינה מנוגדת להלכה, אך, במהות הדברים ההחלטה כותבת במפורש שתנאי החיים השתנו והמציאות השתנתה, ולכן יש לשאול לפי הסברה זו, מה השתנה בפסיקת המזונות טרם ההחלטה הנ"ל, לעומת פסיקת המזונות לאחריה לפי ההסבר הנ"ל, הרי אנו רואים, שבמקום שדמי המזונות יפתחו לאחר ההחלטה הנ"ל בתי הדין בהובלת ביה"ד הגדול מעלים את דמי המזונות עוד ועוד ? !.

הטענה כי עלות ילד ריאלית הינה 4,000 ₪ ובתוספת דמי טיפול 5,500 ₪, וכי כשמחייבים אב דמי מזונות 'רק' ב- 2,500 ₪ מקיימים את ההחלטה הנ"ל, זוהי אוקימתא, המעקרת את החלטת מועצת הרה"ר מכל תוכן, והופכת אותה לחסרת משמעות, שהרי דמי המזונות לא די שלא ירדו לאחר ההחלטה, אלא הועלו עוד ועוד, הדברים מתמיהים, ונראה כי בעצם ישנה התנערות מהחלטה זו, שנשיא מועצת הרה"ר דאז העביר ויזם אותה, וכתב "היות שתנאי החיים השתנו והמציאות כיום היא שגם האם נושאת בעול פרנסת הבית, על היושבים על מדין להוסיף לשיקול הדעת בפסיקת מזונות הילדים את היכולת הכלכלית של האם". והנה נראה, שהחלטת ההרכב המכובד רוקנה את ההחלטה הזו מכל תוכן ומנסה לבטל אותה לחלוטין.

בפסקי הדין שכתבנו הטלנו את חיוב המזונות על האב לבדו [פסיקה שיש לבחון את נכונותה לאור הדברים שהובאו לעיל].

אלא, שאנו סבורים כי ראשית, ישנה משמעות קריטית ליכולת של האב, וכי מחויבים אנו להשאיר לו כדי מחייתו, ואין כאן המקום להאריך בזה וכבר הארכנו בזה בתיק 1128743/7, והבאנו דברי מהרש"ם וש"פ שאף בפחות מגיל 6 אין לחייב מעבר ליכולת.

ובנוסף לכך, ובעיקר, הארכנו בפס"ד הנ"ל, בניתוח המחקרים המראים שעלויות גידול הילדים בפועל נמוכות באופן דרמטי מהמקובל לפסוק, ובפרט לשיטתנו שיש לחייב רק את האב הרי שלא ניתן לחייבו מעבר לצרכים ההכרחיים כאמור בפוסקים וכפי שהארכנו בזה וכדברי החלטת מועצת הרה"ר הנ"ל וז"ל:

בנוסף, גם אם חיוב האב לזון את הילדים הוא מצד התקנה, חיוב זה הוא רק על הצרכים הקיומיים הבסיסיים, אבל חיובים נוספים שאינם בהגדרה זו, חלים מדין צדקה בלבד.

הנני סבור, כי מאחר שביה"ד אמור לפסוק דין 'אמת לאמיתו' לעשות צדקה ומשפט, הרי שעד עתה שלא היו בידינו כלים מקצועיים לחישוב דמי המזונות, נאלצנו לפסוק באומד הדעת, אך, עתה משזיכה ה' אותנו לכלי מדידה מקצועיים, בעזרת גופי הכלכלה המתמחים בתחום זה של מדידת העלויות, הרי שיש לקבל נתונים ומספרים אלו בברכה, שהרי אין כאן עירעור על העקרונות ההלכתיים אלא אך ורק נתינת כלים ליישומם.

משל למה הדבר דומה, הרי שפלוני הזיק למכוניתו של אלמוני, ככל ואין לדיין כלים לחישוב עלות הנזק או תיקונו, יאלץ לאמוד ברוחב דעתו ומניסיונו את עלות הנזק שעל המזיק לשלם, אך, אם יוכל לקבל חו"ד משמאי מומחה ודאי וודאי יסמוך על דעתו ויפנה לשמאי, וכך, נוהגים אנו בחלוקת הרכוש, פונים לשמאי לשום דירות ונכסים ופונים לאקטואר לשום זכויות

וחובות, וכי יעלה על הדעת שהדיין יאמר, אני יודע להעריך את שווי הדירה או את שווי האיזון של זכויות הצדדים ואינני צריך את אנשי המקצוע? ויותר מזה היעלה על הדעת שהשמאי יתן את שומתו המקצועית ויבוא הדיין ויאמר שלא נראה לו והשמאי או האקטואר טעו ואולי אף הטו בכוונה את חוות דעתם מכח אג'נדה אותה הם נושאים? ! ומאי שנא שומת המזונות? תמה אני מדוע מחקרים אלו נתקלים בהתנגדות עזה כל כך.

ב. ביי"ד אביהן של יתומים.

בפסקי הדין הבאנו טבלה המשווה את המצב הכלכלי בבית האב ובבית האם לנוכח פסיקת המזונות המקובלת, הראנו שבפועל אפילו בדמי מזונות של 1,100 ₪ לילד, אין היתכנות כלכלית לקיים את בית האב, וכבר במזונות של שני ילדים ומעלה, אפילו בהכנסה חציונית או ממוצעת בית האב הופך לבית עני מרוד ונידון לחרפת רעב.

נטענה הטענה כי אין מקום להשוואה בין הבתים, וכי השוואה זו בעצם חותרת ליישום עקרונות ביהמ"ש העליון בבע"מ 919/15 הנוגדת את ההלכה.

אלא, שיש להבהיר שההשוואה נועדה לבחון האם באמת ביה"ד נוהג כאביהן של יתומים, ודואג לרווחתם של הקטינים או לפחות לקיומם הבסיסי. הראנו כי במצב היום בו זמני השוות המקובלים אצל האב הינם קרובים למחצית הזמן, הרי שפסיקת המזונות המקובלת יוצרת בית עני ובית עשיר וגוזרת חרפת רעב של ממש על הקטינים עצמם.

כבוד ביה"ד הרבני בחיפה בהרכב הדיינים הרבנים הגאונים יגודה, לוי ושרעבי היטיבו לנסח את הדברים בפס"ד בתיק מס' 1169832-6 ביה"ד הרבני חיפה

חובת התשלום למזונות הילדים, אינה שטר חוב ללא תוכן. מדובר על תשלום שנועד להביא אוכל לפי הטף, לטובתם של הילדים. ההשלכה של הבנה זו היא, שחובת בית הדין לבחון, האם חיוב האב בתשלומים, מטיב עם ילדיו, מקבלי הצדקה או שאינו מטיב עמם.

ולדעתנו, במקרים רבים חיוב מלא של האב, ובעיקר במשמורת משותפת, אינו מטיב על הילדים, אלא מזיק להם. לאור ההבנה שחיוב מזונות אינו גזרת הכתוב, אלא תקנה שמהותה כפיה על הצדקה אך מעבר לדיני הצדקה הרגילים, אין לחייב מזונות אשר אין בהם טובתם של הילדים. זאת ועוד, אף אם מדובר על תקנה שהתנתקה לגמרי מדיני צדקה, זו תקנה שמטרתה טובת הקטינים ולא טובת אמם. לפיכך, חובת בית הדין לבחון האם בחיוב מלא של האב נגרם נזק לילדים.

בירושלמי (וילנא) מסכת פאה (ח הלכה ח), נדרש הפסוק בתהילים (מב, ב) "אֲשֶׁרִי מְשָׁכִיל אֶל דָּל כִּיּוֹם רָעָה יִמְלִטְהוּ ה' " – " אמר רבי יונה אשרי נותן לדל, אין כתיב כאן, אלא אֲשֶׁרִי מְשָׁכִיל אֶל דָּל הדא דמסתכל במצוה היאך לעשותה." בהמשך המדרש מתוארת הדרך לשכנע אדם אמיד שירד מנכסיו לקבל סיוע למרות שהוא מתבייש - "כיצד היה רבי יונה עושה? כשהיה רואה בן טובים שירד מנכסיו, היה אומר לו, בני בשביל ששמעתי שנפלה לך

ירושה ממקום אחר טול ואת פורע מן דהוה נסב ליה". אף חובתנו, להשכיל אל דל – לבחון כיצד לעשות מצווה זו, לטובת הזכאים, הלא הם הילדים.

חיוב האב למעלה מיכולותיו, ובעיקר כאשר מתקיימת משמורת משותפת והכנסה משמעותית של האם, עשוי פעמים רבות להזיק לילדים ולא להיטיב עמהם. אם הילדים שוהים באופן עיקרי רק בבית אחד, ניתן לטעון שטובתם היא רווחה בבית אחד, למרות הדלות שבבית האחר, כיוון שאינם שוהים בו כמעט. כמו כן, אם הכנסתה של האם אינה משמעותית, הרי שהאחריות הראשונית למזונות הילדים מוטלת על האב, ויתכן שהתוצאה תהיה שאין היתכנות למשמורת משותפת. (נעיר, שככלל עמדתנו היא שיש להעדיף שהות משמעותית עם שני ההורים וקשר איכותי הן עם האב והן עם האם, על פני רמת חיים גבוהה מהנדרש, ואכמ"ל).

אשר על כן חובת בית הדין לדון עצמו כאפוטרופוס לילדים ולשאל – האם אכן חיוב של האב ישפר את מצבם של הילדים, או שאילו היה נשאל אפוטרופוס שהיה בית הדין מעמיד להם היה משיב האפוטרופוס – אל תחייבו את האב בתשלום נוסף משום שחיוב נוסף, בעיקר במשמורת משותפת פוגע ברווחתם של הילדים.

נבהיר טענה זו בדוגמה:

שני הורים, אשר כל אחד מהם מרוויח 8,000 ש"ח, ולהם שלושה ילדים. ההורים מבקשים לקיים הסדרי שהות בהם הן לאב והן לאם זמני שהות משמעותיים, ובמציאות שלדעת בית הדין מצב זה ייטיב עמם. שני ההורים שוכרים דירות צנועות, או שכל אחד מהם ינסה לרכוש דירה באמצעות חלק בתמורה ובנטילת משכנתא. אם בית הדין יתעלם ממצבה הכלכלי של האם, ואף אם יתן משקל לכך שבמחצית מהזמן הילדים בבית האב, בית הדין עשוי לחייב את האב ב – 3,000 ש"ח מזונות כולל מדור, אך בתוספת מחציות.

כעת עולה השאלה – מה הייתה עמדתו של אפוטרופוס שהיה בית הדין מעמיד לילדים אלו? האם האפוטרופוס שמייצג רק את טובת היתומים אכן יעדיף שגובה ההכנסות בבית האם יעמוד על 11,000 ש"ח, ואלו בבית האב גובה ההכנסות יהיה רק 5,000 ש"ח. אתמהא. מסתבר שאפוטרופוס לילדים יעדיף חלוקה דומה של המשאבים. יתכן אומנם כי יש לשלם לאם סכום מסוים, ולהטיל עליה רכישה של מרכיבים מסוימים – בגדים וכד'. אך ככלל – טובת הילדים במשמורת משותפת אינה מצב לא מאוזן – רווחה במחצית השבוע, ומצוקה במחצית השנייה של השבוע.

נאמר לפיכך, אם נשתמש במדרש הפסוק המטיל חובה להשכיל – להסתכל במצווה זו היאך לעשותה, אין לחייב בתשלום אשר תוצאתו אינה טובת הילדים.

ניתן להטעים עמדה זו בדרך נוספת. הגמרא במסכת כתובות (דף מט ע"ב), מסבירה את הנימוק לדרישה מן האב לשלם מזונות (מעבר לקטני קטנים):

תא שמע כי הוה אתו לקמיה דרב יהודה אמר להו "יארוד ילדה, ואבני מתא שדיא", כי הוה אתו לקמיה דרב חסדא אמר להו, כפו ליה אסיתא בצבורא, וליקום ולימא "עורבא בעי בניה, וההוא גברא לא בעי בניה". טיעונים אלו

כנגד האב, מדוע לא ישלם ויפקיר את ילדיו לרעב, או יטילם על הציבור, נכונים כאשר אכן לילדים אין מהיכן להתפרנס והם יושבים רעבים בבית האם. אך בשונה מכך, כאשר מצבה הכלכלי של האם יציב, המקרר מלא והילדים אינם מוטלים על הציבור, במצב כזה, אין זו אכזריות להימנע מתשלום לילדים. להיפך, זו יכולה להיחשב טעות לא הגיונית להוציא מהקופה המצומצמת בבית האב בו שוהים הילדים מחצית השבוע, להקשות עליו להאכיל אותם בשעה שהם שוהים אצלו, וזאת כדי להעשיר את בית האם מעבר לצרכים.

לסיכום, יש לחייב את האב בתשלום מזונות, רק כאשר חיוב זה מקדם את טובת הילדים. במצב של משמורת משותפת, וכאשר תשלום של האב לאישה יגרור רווחה גדולה בבית אחד ודלות בבית אחר, אין לחייב את האב בתשלום מזונות הילדים.

עד כאן דבריהם המחכימים.

רואים אנו כי אדרבא פסיקת מזונות, המתרכזת אך ורק בשאלה ההלכתית, האם לאמא ישנו חיוב להשתתף בכלכלת ילדיה, או שהילדים הינם של האב לבדו, ועליו בלבד לשאת במלוא כלכלתם, גם בעין כשהם אצלו וגם בכסף כשהם אצל האם, פסיקה כזו איננה בהכרח מהווה דאגה ל'יתום והאלמנה' אלא אדרבא עלולה להיות פגיעה קשה בטובתם ורווחתם.

איננו פועלים מתוך אג'נדה כזו או אחרת, אלא, מחויבים אנו להלכה הקדושה ולרצון השי"ת המופיע בה, התורה הקדושה דואגת לרווחתם והצלחתם במקסימום האפשרי של כל בני המשפחה, הן של האישה, הן של האיש והן של הילדים.

מחויבים אנו לאפשר לכל אחד מבני הזוג להמשיך בדרכו ולפתוח פרק חדש, לבנות זוגיות טובה ומוצלחת ומשפחה חדשה ושמחה, כמבואר בשו"ע אהע"ז סימן א' סע' א וסע' ח.

מחויבים אנו לרווחתם וטובתם הנפשית והפיזית של הילדים, לקשר בריא טוב ומספק, הן עם אביהם והן עם אימם, שימצאו אצל כל אחד מההורים קודם כל, שמחה אהבה ורוגע, וגם רווחה כלכלית עד כמה שאפשר, ולא יגדלו בבית אחד ברווחה יחסית ובבית השני בדלות מחפירה, הורה אחד שנותן ונותן והורה שני דלפון ומסכן.

הטענה כי מדובר על אג'נדת השוויון המתעלמת מהשוני הטבעי והאלוקי שבין המינים איננה נכונה, להיפך, בגלל השוני המהותי בין האיש לאשה ובין האבא לאמא, בגלל משפחה בריאה בנויה מאבא ואמא, הרי שהילדים זקוקים לשניהם באותה מידה בדיוק, גם אם המשפחה התפרקה רח"ל, הילדים זקוקים לקשר בריא עם כל אחד מההורים וליכולת של כל אחד מההורים להעניק, לפנק ולשמוח עם הילדים בעצמו⁶.

הטבלה שהראנו, המתארת את המצב שיוצרת פסיקת המזונות, לא נועדה בכדי לקדם את ערך השוויון הנוגד את הטבע האלוקי, אלא להיפך לתת לכל אחד את מקומו הראוי ולא להפוך הורה אחד להורה מגדל והורה שני להורה 'כספומט', פסיקת מזונות רגועה ומאוזנת, הגם שתטיל על האב אחריות יתירה מזו של האם, תאפשר לבני הזוג לפתוח חיים חדשים ובמקביל להעניק לילדים את ההורות האבהית והאימהית במקסימום האפשרי.

⁶ אדרבא, התפיסה הרואה באב 'כספומט' המחויב בעיקר לספק את צרכיהם הפיזיים של הילדים, חותרת תחת ההבנה שכל אחד מההורים נצרך לקיום הנפשי והרוחני הבריא של הילדים, דווקא בגלל השוני המהותי שבין אבא לאמא, [עיי'ן].

ג. מדע מול השערה.

עוד נטען כי הטבלאות שהסתמך עליהם בי"ד קמא באשר לעלויות הריאליות של גידול הילדים הינן מוטעות ואולי אף מוטות אג'נדה.

דומני שטענה זו הינה פליטת קולמוס, וכי יעלה על הדעת, שאנשי המקצוע בלמ"ס, שעמלו במשך קרוב לשנתיים לנתח ולפלח נתונים מסקרי עומק של הוצאות משקי הבית בישראל, נתונים שנלקחו מדי שנה מ- 9,000 משקי בית ומתפרסים לאורך עשרות שנים, הינם פחות מוסמכים מהידיעות שצברו הדיינים בדיוני ההוכחות בתיקי המזונות? הרי אין לדיין כלים, זמן ויכולת לבחון כל משפחה לגופה, מהן הוצאותיה, על אלו מוצרים הינה מוציאה, ובעיקר, לפלח מה נועד לילדים ומה להורים, ומהו משקלו של כל ילד בהוצאה המשפחה וכן הלאה, אין לנו כדיינים אפשרות לבדוק לעומק את הוצאותיהם של הזוגות שלפנינו כמו שבודקים בלמ"ס, לכל היותר בודקים מהן ההכנסות וההוצאות באופן כללי, ולא מהו פירוט ההוצאות אליהן התרגלו בכל משפחה ומשפחה.

לא מצאנו מי שעבר עם בני הזוג המתגרשים על כלל הוצאותיהם וניתח את קבלות הסופר ופירוט הוצאות כרטיסי האשראי, אלו מוצרים רכשו, ומה נרכש עבור הילד ומה עבור הוריו וכן הלאה.

הראיה לכך, הינה העובדה שפסיקת דמי המזונות הינה אחידה באותו סכום, כבסיס, לכולם ללא קשר לבדיקת הכנסותיה, הוצאותיה והרגלי הצריכה של המשפחה הספציפית העומדת בפני ביה"ד ואף ללא קשר ישיר לזמני השהות השונים.

האם לא כדאי שלמרות שהדיינים 'בתוך עמם יושבים' יעזרו גם בכלים שנותנים לנו אנשי המקצוע מחטיבות המחקר של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, של בנק ישראל והאוניברסיטה העברית, של הכלכלן הראשי של משרד האוצר, של לוחות העבודה של מפקחי מס ההכנסה, המחלקה לכלכלה של אוניברסיטת אריאל, של מחלק המחקר של אירגון פעמונים ועוד גופים.

הנני סבור שאדרבא אנו צריכים לשמוח על הכלים והלוחות שהציגו גופי המחקר המקצועיים כמוצאי שלל רב, ולאמץ אותם בשתי ידיים.

כשם שאנשי ההלכה סומכים על אנשי הרפואה בשאלות רפואיות ועל אנשי המקצוע בכל תחום המגיע לפתחם, כך ישנה חובה הלכתית לסמוך על אנשי המקצוע בתחום כלכלת הבית.

ד. דין אמת לאמיתו – בירור מציאות מושכלתגובות כלכלנים.

בפסקי הדין ובמאמרים שכתבנו ערכנו מחקר השוואתי ע"מ לאמוד את העלויות הריאליות של גידול ילדים, וכך כתבנו במאמר "שיעור גובה המזונות הראוי"

הרגלי הצריכה כיום משתנים ממשפחה למשפחה ושונים בין המעמדות השונים, הסביבה החברתית, מקום המגורים, המגזר לו שייכת המשפחה ועוד פרמטרים רבים.

נבדוק מהם הרגלי הצריכה של משפחה ממוצעת בישראל, ונדע כמה הינה רגילה להוציא עבור כל ילד, בהתאם לעשירון הסוציו-אקונומי אליו היא שייכת.

מידע זה נוכל לגזור את חיוב דמי המזונות, בשעה שההורים נפרדים, ידיעה זו תהיה מגובה בנתונים מספריים, אמפיריים ועדכניים, ולא רק בהשערה הנקבעת ע"י אומדן לא מבוסס.

עלינו לבדוק כיצד אנשים נוהגים בפועל וכמה האדם הממוצע והסביר מוציא עבור החזקת ילדיו.

לשם המחקר שלפנינו, נעזרנו במספר רב של אנשי מקצוע בתחומי הכלכלה והסטטיסטיקה וכן במחקרים של גופים כלכליים, שזהו תחום התמחותם.

אעיר שוב, כי מידע זה, לא בהכרח יכול לחייב את האב לשלם בכפיה את הצרכים המקובלים. זאת, משום שבדור השפע שלנו, אנשים מוציאים הוצאות עבור מוצרי צריכה, הרבה מעבר לצרכים החיוניים וההכרחיים, גם כשהנם חיים ברמות הכנסה נמוכות מאד, ולכן, התוצאות תהיינה, לכל היותר, אינדיקציה לקו העליון של הצריכה. אך, יתכן, כי בפועל לא ניתן לחייב אלא את החיוני וההכרחי.

ראשית, פניתי ללשכה המרכזית לסטטיסטיקה (להלן: הלמ"ס). בנוסף, נעזרתי בלוחות ומחקרים של רשות המיסים של משרד האוצר, במחקר של בנק ישראל והאוניברסיטה העברית, בעמותת פעמונים, דו"ח ועדת שיפמן, דו"ח ועדת חריס. ובסופו של דבר, השונו את התוצאות, עם מחקר יסודי, שנעשה בשנה האחרונה ע"י פורום קהלת לכלכלה משפט וחברה.

טענה חוזרת ונשנית ע"י דיינים שונים, ועתה גם בפסק הדין של ביה"ד הגדול הינה "כי לא יכול להיות שהמספרים והנתונים האלו נכונים", שהרי הדיינים יודעים היטב מהן ההוצאות שהרי הדיינים "בתוך עמם יושבים" או "הדיינים גם הם בעלי משפחות" וכדומה כך נכתב בפסק הדין הנ"ל:

ו"אין צורך במחקרים מעמיקים לבירור המציאות. לא אחת דיין שואל את בני הזוג "כמה אתם משתכרים כל חודש?" ומקבל תשובה מוסכמת – יחד 15,000 ש"ח, או 20,000 ש"ח, ושב הוא ושואל אותם "כמה אתם חוסכים בכל חודש?" ומקבל תשובה: "כמעט כלום". הסכום הניקב בתשובה לשאלה "כמה אתם מוציאים על עצמכם?" אישית, מעבר להוצאות הבית והילדים בדרך כלל אינו גבוה במיוחד ומדברי הצדדים מתברר כי נפח

ההוצאה הגדול הוא סביב מרכיבי המדור, הרכב, והמזון. גם אם התשובות לא תמיד מדויקות, ולא בכל משפחה המצב הוא זהה, התיאור של עלות גידולו של ילד כעלות זניחה כמעט – אבסורדי",

טענות כאלה ואחרות סובבות, לכאורה, סביב אותה תפיסה שהנחילה השופטת שטופמן "הלכה פסוקה היא כי צרכיו ההכרחיים של קטין שאינם דורשים ראיות מפורטות משהם בידיעה הכללית השיפוטית, עומדים על סף של וכו'", תפיסה זו אולי היתה נכונה כל עוד לא יכולנו להעזר בכלים מדעיים מקצועיים.

אין ספק שהנתונים שהציגו בפנינו אנשי המקצוע המוסמכים בתחומם, נוגדים את אותה "ידיעה כללית שיפוטית", משום שהינם מיוסדים ומגובים במציאות הריאלית כפי שהיא מתבררת ומשתקפת במחקרים הרבים שהבאנו.

אחת התמיהות המשמעותיות שהועלו כנגד הנתונים המוצגים בטבלאות היתה, כי לפי זה לא מובן איך כל כך הרבה משפחות חיות במשיכות יתר[אוברדרפט] ולא מצליחות לכלכל את עצמן גם בהכנסות גבוהות ביותר.

אכן, גם אני שאלתי שאלה זו את אנשי המקצוע, ולשם מענה נחשפתי למאגר הנתונים הכולל, המסביר כל שקל לאיזו הוצאה הולך, ומראה כי הוצאות ההורים גם ללא ילדים כלל הינם גבוהות מאוד ואילו התוספת עבור הילדים הינה הרבה יותר נמוכה ממה שמורגל לחשוב.

יתירה מזאת, אנשים מוציאים כסף רב על פנאי ונופש וכדומה במוצרי צריכה ומותרות שונים, דברים שלא ניתן לחייב עליהם.

לשאלות אלו ישנן לאנשי המקצוע מענה מצוין, טוב היה לברר את הדברים בכנס דיינים וכדומה, על כל פנים מוסכם עליהם שההוצאות עבור צורכי הילדים וההוצאות בפועל עבורם משתקפות היטב בנתונים והמספרים שבטבלאות.

בחלוף הזמן, לא די שטרם נמצא מי שהפריך את המספרים, אלא שיצאו מחקרים חדשים נוספים המגבים את הכיוון בו נראה שנכון ללכת, כפי שהבאנו לעיל מאוניברסיטת אריאל.

והנה כותב ביה"ד הגדול בעקבות תחקיר שהוצג בתוכנית הטלוויזיה של ערוץ 20 ["כלכלי בלילה"](#) בהגשת משה כץ מיום 16/3/17:

נעיר כי הכלכלן רוז גרינבלט הסיק במחקר שערך כי עלות גידול ילד במדינת ישראל עומדת על סך כולל של כ-610,000 ש"ח לילד ראשון וכ-490,000 ש"ח לילד שני, דהיינו בממוצע כ-2,550 ש"ח לחודש לכל ילד משני אלה. הפסיקה הממוצעת בבתי הדין למזונות ילדים עומדת על סך של כ-1,400 ש"ח לחודש לכל ילד, ובנוסף מחויב האב בהוצאות מדור בעבור ילדיו, גם הללו גבוהות יותר באופן יחסי כשמדובר בילד אחד. כך חלקו של האב בגידול הילד עומד על כ-2,000 ש"ח בממוצע. פסיקת הדין אומנם אינה נגזרת ממחקר זה, ואף נידונה בכל מקרה לגופו ולא מוחלת על הכול בשווה על פי הממוצע, אולם יש באמור כדי לסבר את האוזן ולהראות שאכן במרבית המקרים גם כיום האם משלימה מכספה את הוצאות גידול הילדים.

לכאורה, נמצא מחקר שמאשש את האינסטינקט של אותה "ידיעה שיפוטית כללית", אלא שמתברר, שלא די, שמדובר בתחקיר אחד לכאורה, נגד מחקרים רבים של גופי הכלכלה המקצועיים ביותר במשק, אלא אדרבא, הניסיון לשאוב נתונים ממחקרו של הכלכלן רוז גרינבלט הינו שגוי מיסודו, שהרי מדובר ברמת הכנסה של כ-18,000 ₪ לחודש, ומדובר על הוצאה הכוללת את כל המרכיבים הקיימים כולל מעונות וצהרונים, הוצאות בריאות וביטוחים, טיולים

נופש ופנאי ושאר מותרות, שאינם נכללים בדמי המזונות והמדור, ומדובר על חודש מלא ולא על מחצית החודש בלבד.

ואכן, משפורסם פסק הדין, יצאו עורך "כלכלי בלילה" שהזמין את התחקיר ועורך התחקיר עצמו הכלכלן רז גרינבלט כנגד פסק הדין של ביה"ד הגדול וטענו גם הם כי דמי המזונות גבוהים מאד.

וכך כתב הכלכלן רז גרינבלט וביקש לפרסם את הדברים דלהלן:

בתחילת שנת 2017 ערכתי תחקיר מקיף שנעשה במשך כמה חודשים עבור התכנית "כלכלי בלילה" בערוץ 20. התחקיר פורסם במקומות רבים ועורר עניין בקרב גורמים רבים העוסקים בכלכלת המשפחה היות וזהו התחקיר הראשון בארץ אשר בדק את עלות גידול הילד באופן מקיף. בתחקיר התבססתי לפי נתוני החציון בישראל, כאשר ההכנסה נטו למשק בית הכולל שני ילדים באותה תקופה עמדה על 17,768 ₪ (לפי נתוני הלמ"ס אשר פורסמו בסוף 2016). בעניין סעיפי ההוצאות התבססתי על מגוון נתונים מהלמ"ס וכן מבדיקות ותשאולים של משפחות ויועצים לכלכלת המשפחה.

לאחרונה האיר את עיני הרב אוריאל אליהו מבית הדין בנתניה בפסק דין של בית הדין הגדול בירושלים העוסק בעניין גובה דמי המזונות ויתר הוצאות הבעל עבור גידול הילדים.

בפסק הדין מוצגים המספרים הסופיים מהתחקיר שביצעתי בגין עלות גידול ילד ראשון ושני. וכן הסבר על כך שבית הדין נקב בעלויות נמוכות עבור דמי המזונות מהעלויות שהוצגו בתחקיר ובכך מקל על הגברים בדבר גובה דמי המזונות ויתר ההוצאות.

כאשר קראתי את הסעיף המדובר בפסק הדין וכן לאחר שיחה עם הרב אוריאל לא הרגשתי בנוח מפסק הדין והחלטתי להגיב לדברים העולים מפסק הדין ומתייחסים לתחקיר שביצעתי.

1. העלויות המוצגות בתחקיר הינן עבור נתוני החציון בישראל ולא חלים על כלל האוכלוסייה באופן גורף. לצורך העניין עלות גידול ילד בעשירון העליון אינה דומה לעלות גידול ילד בעשירון התחתון. גם כאשר מדובר בהוצאות בסיסיות כגון מזון וביגוד. הנתונים בתחקיר הוצגו על מנת לתת אומדן כללי.

2. בתחקיר חילקתי את עלויות גידול הילד ל-7 קטגוריות: דיור, מזון, תחבורה, ביגוד, בריאות, טיפול וחינוך והוצאות שונות. ממה שאני מבין מפסק הדין היתה הקלה לטובת הבעל מסך ממוצע ההוצאות של עלות גידול שני ילדים בכ-250 ₪. אך בממוצע ההוצאות התייחסתי לכלל הוצאות גידול הילד מלידתו ועד גיל 18. ואילו בקביעת גובה דמי המזונות אין התייחסות להוצאות כגון: חינוך, מעונות יום, חוגים, פנאי, נופש, אירועים מיוחדים ומותרות כלליות. אשר מהוות חלק משמעותי מסך ההוצאות הילד. לצורך העניין לפי התחקיר, ב-3 השנים הראשונות של הילד סך ההוצאה על טיפול וחינוך בממוצע הינה 2,016 ₪ היות וחוק חינוך חנם לא חל על הגיל הנ"ל. זהו סעיף אשר לא נכלל בגובה דמי המזונות והמדור אך אצלי בתחקיר הוא נכלל בסך עלות גידול הילד החודשית. אותו כנ"ל על סעיפים רבים נוספים אשר נכללים בתחקיר כגון בר/בת מצווה ומותרות וכד'.

3. גיל הילד מהווה פקטור משמעותי בחישוב עלות גידול הילד. לצורך העניין בשנותיו הראשונות של הילד עלות גידולו הינה הגבוהה ביותר, לאחר מכן חלה ירידה. לקחת את סך עלות גידול הילד ולעשות ממוצע לפי חודשים הינה חישוב מוטעה. לדוג' לפי התחקיר עלות גידול ילד במוצע חודשי בשלושת השנים הראשונות עולה כ-3,627 ₪ ואילו בגילאים 9-11 העלות הממוצעת הינה 2,222 ₪ ניתן לראות שיש כאן פער רב.

4. עלות גידול ילד ראשון אינה דומה לעלות גידול ילד שני כפי שצויין בפסק הדין אך גם עלות גידול ילד שלישי שונה וככל שיש יותר ילדים במשפחה עלות הגידול יורדת באופן דרסטי. היות וחלק מההוצאות החלות על הילד הראשון (כגון דיור, מזון, ביגוד וכו'..) נכללות גם על הילדים הבאים.

לסיכום:

בכדי להתבסס על התחקיר שביצעתי יש לרדת לעובי הקורה ולא רק לקחת את המספרים הסופיים. התחקיר הינו מקיף עם סעיפים רבים ומחולק לפי קטגוריות וגיל הילד.

לדעתי מצבה הכלכלי של המשפחה הינו פקטור משמעותי בגובה חישוב עלות גידול הילד. בתחקיר חישבתי את "כל" הוצאות גידול הילד ולא רק את הוצאות המחיה. גיל הילד חשוב מאד לחישוב ההוצאות וכן ישנה עלות שולית פוחת ככל שהמשפחה יותר גדולה.

להערכת דמי המזונות החלים על החציון ומטה הינם גבוהים משמעותית מהתחקיר שביצעתי.

אני ממליץ לערוך תחקיר דומה למה שאני עשיתי לפי עשירונים ומספר ילדים במשפחה. להבין לפי כל עשירון וכמות הילדים מה הוצאת גידול הילד באחוזים מסך ההכנסה ובהתאם לכך לקבוע את גובה תשלום הוצאות הבעל. אני בטוח שבניית טבלה כזאת הינה מלאכה מרובה ומורכבת אך לאחר מכן יהיה ניתן לקבוע את גובה הוצאות הבעל בצורה יותר מדויקת ולא חס ושלום לגרום לגרוש לקריסה כלכלית בלתי הוגנת.

כולי תקווה שתגובתי תהיה לעזר.

בברכה,

רז גרינבלט

וכך כתב ופרסם בעמוד הפייסבוק עורך "כלכלי בלילה" הכלכלן משה כץ שהזמין את התחקיר של רז גרינבלט:

שמעו סיפור.

בשנת 2017 פרסמתי בתכנית "כלכלי בלילה" בערוץ 20 תחקיר מקיף שעסק בשאלה - כמה עולה לגדל ילד בישראל (קישור בתגובות).

פניתי לכלכלן רז גרינבלט ויחד במשך חודשים בנינו מסגרת ודלינו נתונים שיכולים לענות על השאלה הזו באופן המקיף ביותר שיכלנו לתת, חילקנו

לקטגוריות שיכולות לתפוס את התמונה המלאה (תוך התבססות על ה"למ"ס), עטפנו יפה במשדר מיוחד ופרסמנו.

שלוש שנים אחרי, ומסתבר שבית הדין הרבני הגדול השתמש בנתונים שהצגנו כדי לקצוב את גובה דמי המזונות בפסק דין עליו חתום גם הרב הראשי.

לא אלאה בפרטים, אך חשוב לחדד נקודה חשובה: בית הדין ביצע תחשיב שפוגע משמעותית בגברים הגרושים - התעלמות מוחלטת מהשתתפות האב בהוצאות השוטפות הנלוות לגידול הילד כגון: חינוך, חוגים, ביגוד, מותרות, חופשות ועוד; הוצאות בגינת מחויב האב להשתתף מדי חודש. כשאנחנו הבאנו את המספרים לקחנו בחשבון את ההוצאות האלו. בית הדין מוסיף אותן לתשלום הבסיסי ובכך מעמיס הוצאות כבדות על האבות הגרושים.

התחקיר שערכנו אז היה הראשון מסוגו בארץ ברמת ההיקף. בארה"ב הוא מפורסם מדי שנה, בארץ נדרש ללקט וללמוד את הנתונים. בית הדין לא בדק בעצמו, אלא הסתמך על המחקר שפרסמנו כמעט באופן בלעדי וגם את זה מבלי להתעמק ותוך חישובים מוטעים. וזה אבסורד.

כאן אני מגיע לנקודה הנוספת שהתחדדה לי הבוקר;

עיתונאים - הזהרו בדבריכם.

הנה כי כן, מסתבר, שהסיוע שניסו להביא מהמחקר היחיד שהביאו, בכדי לסתור את המחקרים שהבאנו ולאשש את התפיסה המקובלת, איננו נכון.

נציין כי ישנן לא מעט כתבות אינטרסנטיות המנסות להבהיל את הציבור ולטעון כי ילד הינו דבר "יקר" מאד, ולא במובן החיובי, אך, כתבות אלו הינן בעלות אג'נדה ברורה ואינן מסתמכות על שום מחקר אמיתי, אלא שימוש מניפולטיבי בנתונים חלקיים ולא אמינים.

צריכים אנו להיזהר בהסתמכות על כתבות המתפרסמות חדשים לבקר מתוך אג'נדות הרואות בעין רעה ילודה מרובה, ולפעמים באות בכדי להרתיע את הציבור מילודה ברוכה, בטענתן כי ילד הינו דבר יקר מאד וכו', אנו נסתמך רק על נתונים מקצועיים ומבוססים.

סוף דבר, המספרים הנמוכים שהגענו אליהם ביחס לחישוב דמי המזונות בהסתמך על שפע מחקרים מקצועיים נמצאו משקפים נכונה את העלות הריאלית.

ה. דמי טרחה, בישול כיבוס טיפול ועוד.

עיקר טענת דייני ביה"ד הגדול הינה כי גם אם העלויות שבטבלאות ה"למ"ס ושאר הכלכלנים נכונות, אין לחשב את חומרי הגלם בלבד, אלא יש לחייב את האב לשלם לאם עבור הזמן והטרחה שמשקיעה בצרכי הילד, כגון קניית הביגוד והאוכל, הכנת האוכל, בישול אפייה הגשה, כיבוס וכדומה, עלויות אלו הינן גבוהות מאד כך, שביה"ד מיקל מאד עם האב שהיה אמור לשלם לאם 4,000-5,500 ₪ לכל ילד.

כמובן, שטענה זו מצריכה מקור בפוסקים.

הראיה שהביאו לשיטה זו, הינה שיטת הגר"א שפירא זצ"ל בפד"ר כרך י"ב עמוד 187-193, כי ניתן לחייב בעל בשכר טרחת עו"ד שהוציאה אשת בתביעת המזונות מדין "מכשירי מזונות" ומזה למדו דה"ה בטרחה ובזמן של הכנת האוכל, כיבוס בישול, חיפוש בגדים וכדומה, לחיובים אלו יש להוסיף דמי טיפול'.

לענ"ד, היקש והשוואה אלו צריכים עיון, שהרי הנידון אינו דומה לראיה כלל.

ראשית, ידוע כי באותו פס"ד הגר"מ אליהו זצ"ל חלק על הגר"א שפירא מכל וכל ושלל את דבריו, שהרי הינם נגד הלכה מפורשת בסנהדרין לא ב ונפסק להלכה בחו"מ סימן י"ד סעיף ה

המתחייב בדין אינו חייב לשלם לשכנגדו יציאותיו, אף על פי שהזקיקו לדון בעיר אחרת.

שנית, גם הגר"א שפירא חייב רק במזונות אשה מדין חיוב הבעל בקנסות והוצאות שהוטלו על אשתו ומדין מכשירי מזונות, ולא מצינו שחייב גם בחיוב מזונות ילדים.

יתירה מזאת, מנהג בתי הדין, כפי שמשתקף מאין ספור פסקי דין מזונות שלא לחייב שכר טרחת עורכי דין את האב כאשר האשה תובעת מזונות ילדים, וא"כ אע"פ שהגר"א שפירא והגר"ש מזרחי פסקו לחייב, חזינן דסוגיין דעלמא אזלא כדעתו של הגר"מ אליהו, ואפילו הגר"א שפירא עצמו לא ראינו שחייב דמי טיפול, כיבוס, בישול וכדו'.

והראני ידידי כבוד אב"ד דנן הגר"י רפפורט כי הוא תשובת רשב"א מפורשת כשיטת הגר"מ אליהו, וז"ל הרשב"א בדין אשה שתבעה מזונות בביה"ד בשו"ת הרשב"א החדשות (מכתב יד) סימן קפ

ומה ששאלת אם הבעל חייב לשלם לה מה שהוציאה היא בהוצאת תביעתה.

דבר ברור הוא שאינו חייב לשלם לה מזה כלום. שלא מצינו חייב בתשלומין כאלו בשום מקום לא בבעל חוב ולא בנפקד ולא בשאר הנטענין. ודבר זה אין צריך לא טענה ולא ראיה. ועוד שהרי אמרו בסנהדרין במלוה אומר נדון כאן ולוה אומר נלך לבית הועד, כופין אותו ודן בעירו כדי שלא יוציא מאתים על מנה, ואילו היה הלוח חייב לפרוע למלוה הוצאותיו, אינו מוציא משלו כלום.

ואפשר שאם היה רואה הגר"א שפירא תשובה זו היה חוזר בו.

עכ"פ הן ממנהג בתי הדין והן מהרשב"א, מוכח שהבעל לא חייב לשלם הוצאות משפט לאשה ונפלה הראיה שניסו להביא מסוגיא זו, ובנפול היסוד נפל הבנין.

ואפילו אי הוה אזלינן בשיטת הגר"א שפירא, אינו דומה לנד"ד, שהרי שם הוציאה האשה ממון ממש ועל זה חייב, ולא חייב על הטרחה והזמן שהשקיעה בדיונים ובהליכים המשפטיים, וה"ה הכא אין לחייב אלא בהוצאות כספיות ישירות ולא עבור טרחה וזמן.

ועוד יש לעיין בשיטת האומרים, שהאב חייב, מעבר לעלות המזונות לשלם לאם גם עבור טיפולה בילדים שלו, ואף הגדילו לעשות ולומר שעל האב לשלם לאם על כך שהיא טורחת לקנות את האוכל ולבשל ולהגיש לילדיו.

לענ"ד, הנחת היסוד של שיטה זו הינה שלאם אין אחריות מוסרית או משפטית לטפל בילדיה וממילא או שהאב ישלם לה על טיפולה בהם או שתשליכם על הקהל.

דא עקא, שלכאורה יש כאן שינוי ממאות פסקי דין לאורך כל הדורות, מהראשונים ועד פוסקי ימינו, שלא מצאנו חיוב דמי טיפול בפוסקים, לא ברמב"ם ולא בטור ובשו"ע, ואף מנהג בתי הדין הינו לחייב בדמי המזונות בלבד, ומעיקר הדין אף כנגד מזונות ומדור עיקר החיוב אינו

חייב ממוני כספי, אלא, האב חייב לזון ולהלביש ולתת מדור לילדיו בפועל או לשלוח מזונותיהם וכדומה לאם ובמקרים מסויימים מחמירים הפוסקים לחייב את עלות המזונות, כגון באב שלא הביא מזונות או עד גיל שלוש לפי חלק מהמנהגים, אך, לעולם לא מעבר לעלות המזונות בפועל.

וכ"פ בשו"ת שופריה דיעקב ח"א סי' סה

שהרי מן הדין אין לה אלא מזונות בעין. דמזונות אמרו ולא דמי מזונות. וכ"ה מפר' בתקנות פסק הא' ז"ל דאין חייב האב לבתו מגרושתו כ"א לשלוח לה לחם ולפתן ממה שהוא אוכל דבר יום ביומו. וא"כ כשהאם רוצה לישב בעיר אחרת שאין האב יכול לתת לה לחם ולפתן ממה שהוא אוכל דבר יום ביומו מאין הרגלים לחייבו לשלוח לה דמים. והלא האב יטעון תבא האם עם בתה לעירי ואזון את הבן והיא עמה. ואם לא יבואו עמי לעירי לא אזון אותה. ואעפ"י שיש לצדד ולו' דלסוברים שתהיה הבת אצל אמה אפי' בעיר אחרת חייב לשלוח לה דמי מזונות למקום שאמה כיון שא"א לשלוח לה לחם ולפתן. מ"מ מידי ספיקא לא נפיק אם הדין כן או לא. והמע"ה.

דהיינו, האב אינו חייב לבתו אלא ממה שהוא בעצמו אוכל, ומשכך, משאינה קרובה אליו אינו חייב לה אפילו לחם ולפתן ואינו חייב בדמי מזונות חלף הלחם והלפתן, וכ"ש שאין חייב לשלם לאמה מה שמטפלת בבתם, ובזה אף החולקים שם מודים.

וכ"פ רבו ושאר בשרו ה"מלאך רפאל" בתורות אמת בירדוגו אהע"ז פב

אם שלמו חדשיו וגמלתו וכו' אלא כופין אביו ונותן לו מזונות ע"כ משמע דאין מחייב ליתן לה דמים אלא מזונות וכן פסקו בתקנות שלנו שמגורשת התובעת לבעלה מזונות בנה או בתה ממנו שאינו מחוייב ליתן לה דמים אלא לחם ולפתן ממה שהאב אוכל וכתב שכן העידו לפניו וכו' וז"ל בענין המזונות שתבעו מנשים אותם שגרשו לבנות שהיו להם מהם בהיות הבנות מג"ש ולמעלה שגזרו שלא ינתן להם דמי מזונות כלל אלא לחם ולפתן ממה שהאב אוכל וכו' עכ"ל ופשוט שמה שכתבו מג"ש ולמעלה מעשה שהיה כך היה ואנה"נ אפי' פחות דמאי שנא דעכ"פ זה לא למדו אותו אלא מדברי הפוסקים שכתבו ונותן לה מזונות.

וסיים שם וכתב

ומבואר מלשון הדין גם מהתקנה שלא חששו למה שהאשה טורחת ומטפלת בתינוק דזה מרצונה רצתה בזה ומי הכריחה לקבל עליה זה הטורח ואין הבעל מחוייב אלא במזונותיו אצל אמו דוקא ולחם ולפתן דוקא.

וכ"כ בשושנים לדוד חלק אהע"ז סט"ז, דמעל גיל שלוש אין נותן דמי מזונות, אלא לחם ולפתן ממה שהוא אוכל, ומתחת לגיל שלוש צריך ליתן דמים בכדי לקנות להם חמאה וחלב וכדומה ואינו משלם מעבר לזה, וכ"ש שאינו משלם דמי טיפול, לא דמי שמרטפות, לא דמי כביסה ובישול, ולא דמי הכנת האוכל והגשתו.

וכ"פ גאוני מרוקו, עיין שו"ת הלכה למשה לרבי רפאל משה אלבז רבה של צפרו אהע"ז סימן נ"ב וז"ל

מעשה מ"ש החכם הפוסק שכיון שא"א לזונה על שלחנו חייב הוא לפרוע לה דמים כפי ברכת הבית, אין הדבר כן, שאין סברא לחייבו יותר ממה שהיה חייב כפי הדין, וכיון שכפי הדין אינו חייב כי אם דבר יום ביומו אם

היתה בעיר אחרת שאי אפשר לתת לה דבר יום ביומו הוא פטור מכלום ואיהי דאפסדה אנפשה ואף שכתבו הפוסקים במתחייב לזון חבירו על שלחנו שאם לא רצה נותן לו לפי ברכת הבית היינו בעירו שנותן לו דבר יום ביומו לפי ברכת הבית והוי כאילו אוכל על שלחנו אבל לתת דמי מזונות בעיר אחרת אפילו לפי ברכת הבית לא אמרו ודבר פשוט הוא.

דהיינו שהמתחייב לזון וה"ה התם באב שציווה את בנו לזון את אחותו, אע"פ שהיא עם אימה, אינו חייב אלא לחם ולפתן ולא דמי מזונות. ומבואר להדיא בדבריו שלחם ולפתן ממה שאוכל הוא פחות מדמי מזונות ולכן אין לחייבו ליתן דמים כלל, וכ"ש שאינו חייב ליתן דמי ביטול וטרחא. ועיי"ש שהסכימו עמו שאר חכמי מרוקו ותמך יתדותיו בפסק דינם של רבי שאול אבן דנאן ומוהר"ר רפאל עובד אבן צור ומוהר"ר מתתיה סירירו זלה"ה שכתבו משם הרבנים המובהקים מוהר"ר מנחם סירירו ומוהר"ר וידאל הצרפתי ומוהר"ר מימון אפלאו זלה"ה. וא"כ פשטות הפוסקים דליכא שום חיוב לשלם לאם דמי טיפול אלא לספק להם מזונות בעין בלבד ואפילו לא דמי מזונות. וכן כתבו הפוסקים שאינו חייב אלא להחזיר לאם את הוצאותיה ומבואר דאינו חייב מעבר להוצאות בפועל ולא עבור טרחתה.

כן כתב שו"ת תשב"ץ חלק ב סימן רטז

הוספת לשאול הבת שאין לה ירושה מי הוא חייב לזונה אם הוא חייב היתום או אמה ואם הדין נותן שהיתום יתחייב לזונה ויאמר האפטרופוס אני אזור אותה בחנם כדי שישארו ליתום דמי המזונות אם תוכל האם לכוף לאפטרופוס שיתן לה מזונותיה. וכן אם יוכל האפטרופוס לזון היתום בביתו ולא יחשב עליו דמי המזונות:

תשובה הדין בזה הוא שהבת יש לה דין מזונות על מי שיירש הנכסים שזהו הוא תנאי כתובה כמו ששנינו בפרק נערה (נ"ב ע"ב) בנן נוקבין דיהויין ליכי מינאי יהון מתזנן מנכסי וכו' ואין האם חייבת במזונות בתה וכן הדין נותן שהאם תוכל לכוף האפטרופוס שיתן לה מזונות בתה עמה שכן אמרו ז"ל בפ' הנושא (ק"ג ע"א) הבת אצל האם ואף על פי שהאפטרופוס רוצה לזונה בחנם תעמוד עם אמה וישלח לה מזונותיה כפי מה שתעדיף האם בדמי מזונותיה בשביל מזונות הבת וזה הוא ברכת הבית שהזכירו חז"ל (ב"ב קמ"ד ע"ב).

מפורש בדבריו שישלמו לאם רק את מה שהוסיפה על מזונותיה שלה.

וכ"פ ר"י מיגאש דאין חייבים לאם אלא מה שהוציאה בפועל במזונות הבת וז"ל בשו"ת הר"י מיגאש סימן ס

ולענין המזונות שתבעה רחל מן היורשים שהוציאה על היתומה...אמנם אם רחל הלוחה ליורשים כפי דבריה מה שהוציאה על הבת...לפי שחיוב דבר זה על היורשים לרחל לפי טענתה אמנם הוא מדרך הלואה שהלות להם כפי דבריהם לא מצד מעשה ב"ד... לפי שעיקר מעשה ב"ד בכאן הוא שיתנו לה הוצאה שתוציא...

ומרגניתא רבא איתא בהאי תשובה, מלמדנו הר"י מיגאש, שאין שום חיוב כלפי האם, אלא חיוב המזונות הינו לבת, וביחס אליה חשיב כמעשה ב"ד וישיבו לה מה שהוציאה, ופשיטא שהבת איננה יכולה לתבוע עבור מה שטרחא לבשל ולכבס לעצמה, אלא רק עבור הוצאותיה, וה"ה

האם איננה אלא כמלווה לבת ממון להוציא ויכולה לתבוע מהאב או היורשים להחזיר לה את ההלוואה ותו לא מידי, וז"ל שם

לפי שאין לנו לקרותו מעשה ב"ד אלא אם הבת עצמה היתה היא התובעת שעיקר החיוב הוא לה כמעשה ב"ד אמנם אם רחל הלוחה ליורשים כפי דבריה מה שהוציאה על הבת.

וכן פסק להדיא בחלקת מחוקק סימן פ ס"ק כא

ומ"מ נראה דהבעל צריך לשלם לה מה שהוציאה מנכסיה על הולד

וכן פסק בערך ש"י ועוד פוסקים.

וכ"פ בשו"ת מהרש"ך חלק ב סימן צג

והנה במה שכתבתי יצא לנו שאין אנו צריכים לעמוד על מה שבא בשאלה שתובעת האשה הנז' הוצאת ספוק מזונות שהוציאה בפרנסת הילד... עד שיפרעו לה מה שהוציאה.... מכח תביעת הוצאת המזונות, היתה צריכה לישבע כמה הוציאה.

מפורש שאין לה אלא מה שהוציאה בפועל על הילד.

וכ"כ להדיא רבי שאול אבן דנאן בשו"ת הגם שאול חלק א סימן כו

בכך חובת האב לשלם לה כל ההוצאות בעד הכסות וכבוס בגדים ושכירות המדור והמצע והרפואה, והכל יהיה כפי ערך הצריך להם דוקא כמ"ש אה"ע (סימן ע"ג סעי' ו') לא כפי הערכת האב, עשיר או עני רק כפי הצריך להם, לשמירת בריאותם כמו שבארו רז"ל בכסות האשה ואף לעני שבישראל.

כלומר שמשלם רק את ההוצאות הכספיות שהוציאה ולא דמי טרחתה, אף ביחס לכיבוס ישלם את עלויות הנתר והבורית ולא עבור הטרחה.

אמנם מצאנו דעת יחיד בשו"ת נפת צופים לרבי פתחיה בירדוגו חלק אהע"ז סימן צד כתב

להודיע אני בא שאפילו בבת שלוש ולמעלה בעד מזונותיה דוקא הוא שאמרו לחם וליפתן, אבל עדין צריך להעלות לה דמים שכר טפולה וכבוס בגדיה ושכירות המדור ונר להדליק.

אך, בשו"ת תורות אמת (בירדוגו) לרבנו המלאך רפאל הנ"ל כתב להדיא

ומבואר מלשון הדין גם מהתקנה שלא חששו למה שהאשה טורחת ומטפלת בתינוק דזה מרצונה רצתה בזה ומי הכריחה לקבל עליה זה הטורח ואין הבעל מחוייב אלא במזונותיו אצל אמו דוקא ולחם ולפתן דוקא.

ומי יבוא אחרי המלך ויחלוק על ראש אבות בתי הדין וראש לגולת מרוקו שפסקיו התקבלו במרוקו ובגלילותיה, וכ"ש שהאשה באה להוציא והמע"ה.

וכ"כ להדיא הרה"ר הגרי"א הרצוג בפסקים וכתבים ח"ז סי' צב וז"ל

ואין מטילין עליו שום השתתפות בשכר דירה ועוד שהאשה חייבת לטפל
בתינוקה הקטן כמו שפסקו בי"ד⁷

וכ"כ במהר"ש סירירו דלכל היותר עד סיום ההנקה יש לחייב את האב מה שמפסידה מעבודתה, ולא עבור טרחתה וטיפול בולד, וכן ביאר את דבריו רבי דוד עובדיה בספרו נתן דוד, נהגו העם בדיני מזונות אות י"ט, דהיינו שכיוון שהאב מכריח את האשה להניק ואיננה יכולה לצאת לעבוד כלל הרי שתמות ברעב ולכן יתן לה שכר בטלתה אך, משסיימה להניק לית לה מאומה מעבר לדמי המזונות עצמם כדברי המלאך רפאל הנ"ל.

וכ"כ בשו"ת ראנ"ח סימן צה

ואינו מצווה להניק את בנה ואפי' היתה נשואה כיון שאבי הבן אינו מעלה לה מזונות א"א לה למות ברעב כ"ש זאת שאינה נשואה...

ולכל הפחות יש ללמוד ממנו היכא שאין מי שיוזן את האשה שהיא פטורה שאינה מחויבת להמית עצמה ברעב מפני הנקת הבן...

כלומר שהסיבה שאינה מחויבת בהנקה בלא תשלום משום שאין לה במה להתפרנס ותמות ברעב אם לא תשכיר את עצמה להניק בן של אחרים, אבל בלאו הכי מחויבת האם לטפל בפרי בטנה ללא קשר לשיעבודה לאב וללא תמורה.

ובתוספתא מסכת נדה פרק ב הלכה ד

חייבת אשה בטיפול בנה כל עשרים וארבעה חדש.

וביאר בשו"ת חוט המשולש חלק ג סימן י

וכן מצאתי בתוספתא דנדה חייבת אשה בטיפול בנה כ"ד חודש ושם לא
מיידי כלל בשיעבודא דבעל אלא בשיעבודא דידה, עכ"ל.

והוא דבר מובן, כי גידול הילדים והטיפול בהם הינו תפקיד בסיסי של האם, וכתוב ה"התשכח אשה עולה מרחם בן בטנה" (ישעיה מט), ואף שהאם פטורה מללמד בנה תורה, מחויבת בחינוכו לא פחות מאביו וכן בשאר האחריות על ילדיה כפי שמוכח בכתובות מט "יארוד ילדה ואבני מתא שדיא?" ופשיטא דמיידי על האם ומינה ילפי התם נמי לאב⁸.

⁷ עיי"ש שדן בשאלה האם האב ישלם לאם את חלקה בדירה והיא תצא שהרי טילטולא דגברא קשי מדאיתתא ונרחית מחמתו או שלהפך הים תשלם לו על חלקו בדירה והוא יצא, ומסיק שמכיוון שבכל מקרה הוא לא חייב לה תשלום שכר דירה ומכיוון שחייבת לטפל בתינוק ללא תשלום ועבודתה כתופרת הינה במקום מגוריה עדיף שהוא יקבל את חלקו ויצא. ⁸ והדברים פשוטים מסברא שהרי האב והאם שניהם ילדו ושותפים בילד ובגידולו, שהרי שלושה שותפים באדם, הקב"ה אביו ואמו(נידה לא א), וכל אחד יש לו את תפקידו שלו כדלקמן.

מושכל יסוד הוא, כי ללדת ילדים ולהיות אמה, זו זכות וגם חובה ואחריות לטפל בילדיה "ויקרא האדם שם אשתו חווה כי היא היתה אם כל חי" (בראשית ג כ) והדבר כ"כ פשוט שקשה להבין בכלל הו"א שאמא יכולה לזרוק את ילדיה לקהל ואין לה שום אחריות.

בספר בראשית פרק ג מגדירה התורה את תפקידי האיש והאשה, הגדרה זו אנו למדים מהקללה שנתקללו אדם וחווה לאחר החטא, כשכל אחד נתקלל בקושי שיהיה לו בקיום תפקידו.

האדם התקלל בקושי הפרנסה "בזעת אפך תאכל לחם" ואילו חווה נתקללה בקושי הלידה ובצער גידול בנים. הרבה הרבה עצבונך והרונך, בעצב תלדי בנים

ומבאר הגמרא במסכת עירובין דף ק עמוד ב וכן בכל המדרשים רבה ושמעוני ועוד עצבונך - זה צער גידול בנים,

ומפרש המלבי"ם שם

"בעצב תלדי. הוא צער הלידה וכולל צער הגידול, שבא פועל לידה על הגידול והאימון".
וכן הביא בספר מעם לועז והוא מתיקוני הזוהר

ובקידושין כט בעינן לימוד מפסוק, ללמוד שלא חייבת למולו לפדותו וללמד תורה, ומשמע דדווקא במצוות אלו משום שיש מיעוט ואינה שייכת בהם כלל.

וכ"כ רש"י מסכת חגיגה דף ב עמוד א
הטילו חכמים על אביו ועל אמו לחנכו במצוות.
ובתוספות מסכת עירובין דף פב עמוד א
קטן בן שש יוצא בעירוב אמו - ... א"נ בקטן נמי איכא מצוה לחנכו.
משמע שגם היא מצווה לחנכו ושאי אפשר לה להניחו ללא שום קשר לשיעבודיה לבעלה.
ואמנם רבי אברהם מן ההר שם כתב רק "על אביו" וזה אינו, שמפורש כתב הוא
עצמו בנזיר כט: שהלכה שבין אביו בין אמו חייבין לחנך בנם במצות⁹
עכ"פ, ברור שהזכות והחובה ללדת ילדים ולטפל בהם מוטלת על האם מצד עצמה ולא רק
כמסייעת לבעלה.

ונשוב לענין דמי הבישול וכדומה.

מה שהביאו דיין ביה"ד הגדול מבעל המשך חכמה בהא דליכא מצווה מן התורה על האם
ללדת נלמד שאינה מחוייבת בטיפולה, היא ראייה לסתור, דהמשך חכמה כתב, שעל האם אין
צורך לצוות משום שמחויבותה הטבעית קודמת ומחייבת יותר מאשר כל ציווי וז"ל בבראשית
פרשת נח פרק ט פסוק ז

עוד יתכן לאמר בטעם שפטרה התורה נשים מפריה ורביה, משום דבאמת
הלא הטביעה בטבע התשוקה, ובנקבה עוד יותר, כמו שאמרו (קדושין מא,
א): 'טב למיתב טן דו (מלמיתב ארמלו)', ודי במה שהיא מוכרחת בטבע.

ועל כך נאמר דרך ארץ קדמה לתורה, ורחל אמרה "הבה לי בנים ואם אין מתה אנוכי", אוי לה
לאמא שאיננה חפצה להביא ילדים לעולם ולטפל בהם אלא תמורת תשלום, משל היתה לבעלה
פונדקאית בעלת רחם "להשכיר" ואומנת המוכרת שירותיה לאבי הילדים תמורת תשלום עבור

"צער גידול בנים – לתת לתינוק חלב ולהלבישו ולנענעו ולהחזיקו על הזרועות ולנקותו".
כלומר שתפקיד האדם, האיש, האב לפרנס את משפחתו ואת ילדיו דהיינו לספק כסף לקניית האוכל, ואילו תפקיד האם
הינו לגדל את הילדים לטפל בהם ולהאכילם, ללא קשר לנישואין ושיעבוד האם לבעל.
ואכן חז"ל חייבו מן הדין רק את האב בהבאת הממון לקניית האוכל ואילו האם פטורה מחיוב זה מדינא אע"פ שבעת
הצורך ניתן לחייבה מדין צדקה כדלקמן.

וכך כתב אור החיים במדבר פרק יא פסוק יב על דברי משה רבנו

עוד נתכוון בכפל הריתי וילדתיהו לומר שהמשא שעליו של העם הוא כמשא של אב ושל אם יחד שדומה לבן שילדתו אמו
ומתה שהאב יעשה מעשה האב והאם

מבואר דאינו מעשה האב לבדו אלא גם האם ולכן במתה עושה במקומה.

⁹ ומה שהשמיט תיבות "ועל אמו" כאן, אולי מפני שרצה להעמידו אפילו אליבא דריש לקיש, ועיין בשיטה
לחכמי איזורא נזיר עמוד צב ובחידושי רבינו פרץ הכהן נזיר עמוד רמז ד"ה ואין בשם הקונטרס.
ובמגן אברהם סימן שמג א אבל אמו אינה מצווה וכ"ה בנזיר דף כ"ט ובת"ה סי' צ"ד ומעשה דהילני בסוכה דף ב'
שהושיבה בניה בסוכה ע"ש היא החמירה על עצמה (תשו' מהר"מ ד"ק סי' ר') עסי' תרי"ו ובאליה רבא ולבוש
שם כמג"א ואילו בסי' תרמ כרש"י שמחויבת ועיין תרומת הדשן ועיין באורך במאמר הרב גולבסקי בקובץ בית יצחק חלק
טו עמ' 48.

כביסה ובישול וטיפול, וכי משפחה הגנה ביסודה "חד הורית"? אבא בלבד, שהילדים הם "שלו" ואילו אם הילדים הינה "שפחה" להשכיר הנותנת שרותי טיפול תמורת כסף?

ואכן, בשו"ע מצאנו פירוט מדויק מה האב צריך לתת לילדיו, וממילא לגרושתו בזמן שהם אצלה, והם **מזונות וכסות וכלי בית ומדור**, ולא אישתמיט שום אחד מנושאי הכלים ומפרשי השו"ע, שכתב שצריך לשלם לאם דמי טיפול או לשכור מטפלת לילדיו, דפשיטא ליה לשו"ע ושאר פוסקים, שזהו תפקידה העצמי של האם ולא מכח שיעבודה לבעלה, דאל"כ למה לא כתב אף פוסק שחייב לשכור אומנת או לשלם לאמם כשכר אומנת, והרי גם בזמננו היה מקצוע כזה, אלא ודאי לא עלה על דעתם כלל המחשבה כי האב חייב גם להאכיל את הילדים וגם לטפל בהם, אלא ודאי כ"א מחוייב בתפקידו המסורתי, האב לספק מזון, כסות, כלים ומדור והאם לטפל בילדים.

הדברים היו נכונים לזמננו שהייתה טירחה גדולה בהכנת המזון ובכיבוס הבגדים, וכ"ש בימינו שעלות מזון מוכן נמוכה מאד, כמו מוצרי 'טיבעול' 'מאמא עוף', קטניות מבושלות וכדומה, אם פעם הכנת קוסקוס הייתה אומנות של ממש הדורשת טרחה וזמן רב, הרי שהיום ניתן לקנות בשקלים בודדים קוסקוס מוכן וכדומה.

אם בעבר לא חייבו על הכנת המזון, כ"ש כיום, אם בעבר לא חייבו על הכיבוס, שלכיתים היה מצריך יום שלם של עבודה קשה בנהר או עם 'פיילות' מים, כיום שא"צ אלא להכניס למכונת הכביסה והמייבש, ק"ו שאין לחייב מעבר לעלות חומרי הכיבוס והמים, וכ"ש שבדמי המזונות שקבענו כלולות אף עלויות הקניה של מוצרי החשמל המאפשרים לאם חיים קלים באופן יחסי.

אמנם משהוכח כי דמי המזונות הנקצבים כיום הינם גבוהים בהרבה ממה שבאמת משלמים הורים על ילדיהם, נטענה טענה כי למרות זאת יש להמשיך ולחייב בסכומים גבוהים אלו כנגד "דמי טיפול", חיוב שמעולם לא נהגו לחייב בבתי הדין, למעט מקרי קיצון בודדים. סימוכין לסברא זו, שהאב לבדו מחויב לטפל בילדיו או שישלם לאם בכדי שתטפל בהם מצאו בדברי הרמב"ם בהלכות אישות פרק כא הלכה טז ושו"ע אהע"ז סי' פב סע' ה

האשה שנתגרשה אין כופין אותה להניק, אלא אם רצת נותן לה שכרה ומניקתו ואם לא רצת נותנת לו את בנו והוא מטפל בו

ושם ברמב"ם הלכה י"ח שו"ע שם סעיף ח

אם לא רצתה האם שיהיו בניה עמה אחר שגמלתן, אחד זכרים ואחד נקבות, הרשות בידה, ונותנת אותם לאביהם, או משלכת אותם לקהל אם אין להם אב והם מטפלים בהם, אחד זכרים ואחד נקבות.

לכאורה משמע שאין לאם חובה לטפל בילדים.

אך, זוהי במחילה טעות ברורה.

כבר ביארו הפוסקים דלא מיירי כלל במושג 'טיפול' המקובל היום, דהיינו לרוחצו ולהלבישו ולסוכו וכדומה, אלא לדאוג למזון תינוקות עבורו, ולא אישתמיט שום פוסק שפירש כפי שמנסים בפסק הדין הנ"ל לפרש.

ופירוש 'חייב ליטפל בו' וכן 'והם מטפלים בהם' האמור ביחס לקהל מבאר בשו"ת להורות נתן חלק טו סימן צ דהיינו לשכור מינקת אחרת, וז"ל

והוא חייב לטפל בו וליתנו למינקת

ובשו"ת מהר"ם אלשקאר סימן יב ביאר דהיינו לתת לו ביצים וחלב, דהיינו תחליפי חלב, וכן ביאר בלבוש שם, ולא עלתה על דעתם לחייב אותו לטפל בילד ושהאם תאמר לקהל להכניס תינוק בן יומו למשפחה אומנת ע"ח הקהל מחמת שהיא לא רוצה לטפל בבנה, דברים אלו לא

כתובים כלל ברמב"ם ובשו"ע והינם הופכים את אימהותינו לאכזריות וגרועות מעוף טמא, 'יארוד ילדא ואבני מתא שדיא'.

ופשוט דלא מיירי בטיפול פיזי של מקלחת וכדומה, דהיינו **תפקיד האומנת**, שהרי כל הסימן מיירי בשאלה **האם אשה חייבת להניק או לא**, הן בנשואה והן בגרושה, זהו סימן שעוסק בחיובי האשה בהתאם למעמד הסוציאקונומי של המשפחה, דהיינו שעשירות לא מניקות ועניות כן, והיינו שבהנקה מצד אחד האשה מתנוולת וכן בעשירה לא יכול לכופה ומצד שני יכול לכופה שלא תניק למרות שהחלב מצער אותה בכדי שלא תתנוול, ואין בשאלה זו שום קשר לעצם השאלה על מי מוטלת האחריות לטפל בילדים. בכל מקרה אין שום קשר בין חובת ההנקה, לחובת הטיפול במושג שמתכוונים אליו היום, דהיינו 'אומנת', ועיין עוד לקמן שהרחבנו בזה.

ואפילו ביחס לחיוב להניק או לספק ביצים וחלב דהיינו חלב אם או תחליפיו, כבר תמה בהגהות הרמ"ך על הרמב"ם מדוע לא חייבת האם במזונות מדינא קודם גיל 6 ובצדקה מעל גיל 6 כשאין לאב.

ובמעשה רקח הלכות אישות פרק כא יח כתב ליישב

ואם לא רצתה האם וכו'. הרמ"ך בכ"י השיג על רבינו וז"ל [עיין שם] ולכאורה יפה השיג דהא בעיקר מצות הצדקה נראה שהאשה חייבת כמו האיש דהא מצות עשה שלא הזמן גרמא היא

ויותר תמהתי על הרב המגיד ז"ל שכתב על דברי רבינו אלה וז"ל זה ברור שלא מצינו חיוב לאשה בשום מקום והאב מצווה על בניו בכמה דברים ואין האשה מצווה ומהיכן נתחייבה בהם עכ"ל ואם מצינו חיוב לאב יותר מהאם אינו אלא בלימוד התורה דהאשה פטורה מדכתיב ולמדתם אותם את בניכם ולא בנותיכם וכיוצא בו, אבל לענין הצדקה ולפרנס את קרוביה ובניה היכא דליכא אב מהיכא תיפוק לן למפטרה גם הרב דינא דחיי קיים דברי רבינו והסמ"ג שכתבו כן וכתב שאין שום חולק על זה ופשיטא שלא ראה דברי הרמ"ך האלה בכ"י.

ועוד העלה דבאשה שפרנסת ילדיה ואולי אף הטיפול בהם ימנע אותה מלהנשא אולי תפטר וז"ל

שוב עלה בדעתי לומר דאולי שאני אשה דרוצה להנשא דיותר משהאיש רוצה וכו' וגם רבינו כתב בפט"ו דין ט"ז דלא תשב אשה בלא איש וכו' ואם תפרנס הבן ימנעו האנשים להנשא עמה מכח משאת הבן וגם אם היא עשירה אין חפץ לאדם לסבול גידול בנים אחרים וזהו דרך טבע ופשוט ואין הכי נמי דאם היא עשירה תתן לו לפי עושרה באותה העת לבד ושוב משלכת אותו לקהל ואפשר שזה רמזו רבינו במ"ש ואם לא רצתה האם שיהיו בניה אצלה כלומר אצלה לא יהיו אלא משלכת אותם לקהל אבל אין הכי נמי שהיא חייבת ליתן להם כפי ממונה בעת ההיא ודו"ק כי נראה לענ"ד נכון מאד:

ונ"ל ראיה לדבריו מהא דאע"פ שאחד איש ואחד אשה מחויבים בכיבוד ומורא אב ואם הרי שנישואיה של האשה קודמים לחובתה זו ולכן אשה נשואה חשיבא אין סיפק בידה ופטורה מחובה ומצוה זו של כיבוד אב ואם וכ"ש מחובת גידול ילדיה.

והכי איתא בקידושין דף ל עמוד ב

איש - אין לי אלא איש, אשה מנין? כשהוא אומר: תיראו -
הרי כאן שנים; א"כ, מה ת"ל איש? איש סיפק בידו לעשות, אשה אין סי
פק בידה לעשות, מפני שרשות אחרים עליה. אמר רב אידי בר אבין אמר ר
ב: נתגרשה, שניהם שוים.

וא"כ אף לפי הבנה זו מיירי רק באופן שאם תטפל בילדים לא תוכל להתחתן או לפרנס את
עצמה אז יכולה לדרוש מהאב **שהוא יטפל בהם**, אבל איננה יכולה לדרוש שתטפל בעצמה
ושאביהם ייתן לה תשלום עבור הטיפול.

ופשוט הוא דכל **שהיא עצמה** מעוניינת שיהיו בניה אצלה ואינה טוענת שרוצה שהאב או
הקהל יקחו אותם אליהם לית דין ולית דיין שאינה יכולה לדרוש דמי טיפול ושימור תינוקות,
מעבר לעלות חלב אם או תחליפיו, ובפרט שעל דרך הכלל האב חפץ שיגדלו אצלו והאם היא זו
המונעת ממנו, דבכה"ג אפשר שהיה יכול מדינא להפטר ממזונות בניו שמעל גיל 6 לכל הפחות
וכ"ש שלא יחוייב לשלם לאם על טיפולה.

ומה דמחייב האב ליתן לגרושתו המניקה דמי הנקה היינו **שווי החלב בלבד**, דהיינו דמי האוכל
ולא כשכר אומנת, ובימינו שלא מוכרים חלב אם אלא תורמים לא תוכל לדרוש אלא כשווי
תחליפי חלב לתינוק.

ראיה גדולה לכך, ד'שכר הנקה' אינו שכר גידול וטיפול כאומנת, דאל"כ מאי **שנא אחר כ"ד**
חודש וכי אז התינוק לא צריך טיפול?! אלא דמיירי בשכר החלב בלבד ולא מעבר לזה.

ועוד ראיה לכך, שדמי הנקה היינו דמי החלב בלבד, ואין ההנקה כוללת טיפול, שהרי יולדת
תאומים והיא נשואה אינה, פסק מרן באהע"ז סי' פ סע' יג, דאינה חייבת אלא להניק אחד
מהם, ופשיטא שחייבת לגדל את שניהם, כמו שאר ילדיה, דהא מיירי בנשואה שמשועבדת
לבעלה, ובירושלמי כתובות פ"ה ה"ו איתא, שאינה משועבדת לבעלה להניק את בן
חברתה, וברור דלא מיירי בטיפול בו אלא למכור לו את חלבה, ועוד קיי"ל דמי שנתנו לה בן
להניק לא תניק עמו את בן חברתה או את בנה, ובוודאי שאין הכוונה שתשליך את בנה לקהל
שיטפלו בו, אלא מיירי רק **על ההנקה עצמה**, דאיכא חשש שאם תניק עוד תינוק לא יהיה לה
מספיק חלב לתינוק שהשתעבדה לו כבר ומקבלת שכרה עליו.

פשוט הדבר כביתא בכותא דשכר הנקה היינו חלב אם, והארכנו רק מפאת כבודם של
הדיינים החשובים שניסו ללמוד ממהרמב"ם וממרן חיוב דמי טיפול.

ושם בסימן פב אינה חייבת למטרך לפני אביו או בנו שאינם סמוכים על שולחנו, אבל
חייבת למטרך כלפי אביו ובנו הסמוכים על שולחנו, מיירי בבנו שלו מאשה אחרת **שאינו בנה**
שלה, דומיא דאביו שאינו אביה, אבל קמיה בנה שלה או בנם שלהם לית דין ולית דיין, דוודאי
טרחה ומחויבת לטרוח מחמת עצמה, ולא רק מחמת שיעבודה לבעלה.

העולה מהנ"ל שמהרמב"ם והמחבר הנ"ל אין שום ראיה שהאם לא מחוייבת לטפל
בילדיהם, וכ"ש וכ"ש שאין ראיה, שאם המטפלת בילדיה האב חייב לשלם לה דמי טיפול.

מבואר, מכל הפוסקים שלא הזכירו כלל דמי טיפול מבואר דלית
הלכתא כוותיה דהרשב"ש, ובוודאי שאין להוציא ממון כנגד התורות אמת
ושופריה דיעקב ושושנים לדוד שכתבו להדיא דאינו חייב אלא לתת מזונות ממש.

וכן מפורש עולה ממרן בשו"ע הנ"ל סי' פב סע' ו'

הגרושה אין לה מזונות, אף על פי שהיא מניקה את בנה, אבל נותן לה יותר
על שכרה דברים שהקטן צריך להם, וכיוצא בזה.

משמע שלא משלם שכר שימוש כלל, דהיינו מעבר לשכר האוכל או ההנקה כנ"ל, אינו משלם על הכיבוס ותפירת הבגדים או קנייתם וכדומה, אלא אך ורק מה שפירט בשו"ע.

ושם סיים מרן "אבל המעוברת אין לה כלום", ולשיטת הסוברים דמי טיפול, מדוע לא ישלם לה צער ההריון והלידה, וידוע כי דמי פונדקאית הינם מאות אלפי שקלים, מדוע לא ישלם לגרושתו הנושאת ברחמה את ילדו כדין פונדקאית? ! והרי איננה חייבת בפריה ורבייה, ואיננה משועבדת לאבי הילד אחר שנתגרשה? !

ובסעיף ח מבואר שאינה חייבת לטפל בולד ויכולה לתתו לאב, אך, לא כתב דיכולה לדרוש שכר.

ובסעיף ז כתב דאין מפרישין אותו ממנה, אלא כופין אותו ונותן מזונות והוא בבית אמו ולא כתוב שנותן לה גם שכר טיפול.

זאת תורת העולה, האב אינו חייב אלא במזונות עצמם, ולא בדמי טיפול או בישול או ביביסיטר, והאם הישראלית אינה בבחינת 'ארוד ילדה ואבני מתא שדיא', ומחוייבת היא לטפל בעולליה, לא פחות, ואף יותר מהאב, ומנגד על האב מוטלת אחריות גדולה יותר לספק להם, גם אצל אמם, את מזונותיהם והדברים הנצרכים להם.

ואכן, מנהג בתי הדין, מקדמא דנא ועד היום, שלא לחייב בדמי טיפול כלל אלא רק בדמי מזונות בלבד, ואף אלה המעלים את סברת דמי הטיפול, לא העלו זאת עד עתה.

[עוד יש להעיר כי המסגרת הנורמטיבית מכח חשבד"ר סעיף 4 מאפשרת דיון בתביעת אם למזונות קטין מדין "השבת מזונות" בלבד, הרי שמדובר על הוצאות שהוציאה או תוציא האם עבור הקטין ואילו השתת דמי טיפול יתכן שאינם בסמכות ביה"ד כלל, עיין פד"ר מהמאגר המקוון פס"ד כב, אך, במאמר זה אנו דנים בפן ההלכתי ולא בפן החוקי של שאלת הסמכות].

1. חיובי חינוך ולימוד אומנות.

טענה נוספת שעולה הן מפסה"ד הנ"ל והן מעוד דיינים הינה שמן הדין האב לבדו חייב בחינוך. לפיכך, עלויות החינוך הינן חובת האב לבדו, ולא כמקובל לחייב רק מחצית, מכיוון שצורת חלוקה זו נוגדת את ההלכה הרי שככל ויש חיוב יתר במזונות יתקזז מחיובי החינוך שנפטר מהם.

ראשית, גם אם נקבל טענה זו מבחינת ההלכה, הרי שגם כאן חובה לבדוק כל קטין לגופו מהן העלויות בפועל.

מגיל 16 שבועות- 3 שנים, העלות לרוב גבוהה [מחיר מלא במעון מפקח 2,800-2000 ₪, אם חד הורית 800-1,200 ₪ לחודש].

גיל 14-3 – מגזר ממלכתי וממלכתי דתי כ 1,000 ₪ בשנה כולל טיולים ופעילויות תרבות.

מגזר חרדי וחלק מהחרדי לאומי 400-700 ₪ לחודש לבנים, לבנות העלות נמוכה יותר.

גיל 14-18 – מגזר כללי ודתי[תיכון מקיף] – כ- 1,000 נש בשנה כולל טיולים ופעילויות תרבות. ישיבה קטנה, ישיבה תיכונית, אולפנא – כ- 1,300 לחודשניש לפעמים עליית הנוער או הנחות].

העולה מהנ"ל כי אצל רוב בתי הדין עלויות החינוך החל מגיל 3, הינם זניחות ועומדות על כ- 80 ₪ לחודש, ואם כן המחצית הנוספת שעל האב לשלם לשיטה זו הינה עוד 40 ₪ בלבד.

סכום פעוט כזה לא יכול להוות "תירוץ" לדמי המזונות המופקעים !

[באשר למוסדות פרטיים, ככל והאב שהוא האחראי על חינוך ילדיו ולכן מחויב לשלם, איננו מסכים למוסד פרטי שלא ניתן לחייב אותו לשלוח למוסד יקר].

שנית, לגופה של הלכה בעניין חיובי האב בתשלומי חינוך.

ישנן ארבעה סוגים של מרכיבי החינוך.

1. לימוד מקרא [תורה שבכתב].
2. לימוד משנה גמרא הלכות ושאר מקצועות התורה.
3. לימוד אומנות.
4. חינוך לתורה ומצוות מידות ויראת שמים.

קיי"ל דחובה על האב ללמד את בנו תורה, כמבואר בתלמוד בבלי במסכת קידושין (דף כט עמוד א): "האב חייב בבנו למולו, ולפדותו, וללמדו תורה [...]"

בתלמוד (מסכת קידושין שם עמוד ב) מבואר שמקור החיוב האמור נלמד מהפסוק "ולמדתם אותם את בניכם": "ללמדו תורה מנלן? דכתיב: ולמדתם אותם את בניכם."

כך נפסק להלכה בשולחן ערוך (יורה דעה הלכות תלמוד תורה סימן רמה סעיף א): "מצות עשה על האיש ללמד את בנו תורה."

מבואר שם שהחיוב ללמד בנו תורה חל על האב ולא על האם. כך גם ברמב"ם (הלכות תלמוד תורה פרק א הלכה א):

[...] אבל קטן – אביו חייב ללמדו תורה שנאמר ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם. ואין האשה חייבת ללמד את בנה, שכל החייב ללמד חייב ללמד.

ובהגהות מיימוניות (הלכות תלמוד תורה פרק א הלכה א באות א), הביא את דברי המהר"ם וז"ל:

כתב מהר"ם זצ"ל דכייפינן ליה ללמדם או לשכור להם מלמדים דמאי שנא האי עשה דולמדתם אותם את בניכם משאר עשה דכייפינן לקיים כמו עשה דסוכה וכן למאן דאמר פריעת בעל חוב מצוה אמר בפרק הכותב דכופין אותו לפרוע מידי דהוי אשאר מצות עשה וכשם שאב חייב בבנו למולו ולפדותו דכופין אותו לקיים הכי נמי כייפינן ליה ללמדו תורה וכיון דהא מילתא חובה הוה ליה כשאר בעל חוב ועבדינן בהא [...] כל זה כתב מורי רבינו זצ"ל, ע"כ.

דהיינו שחיוב האב ללמד בנו תורה יוצר חיוב משפטי המאפשר לכופו לשכור מלמד לבנו ולרדת לנכסיו.

וכ"פ מרן המחבר דחייב, והרמ"א הוסיף את דברי מהר"ם דכופין על כך ויורדים לנכסיו וז"ל בשולחן ערוך יורה דעה הלכות תלמוד תורה סימן רמה סעיף ד

חייב להשכיר מלמד לבנו, ללמדו. אבל לבן חבירו, אינו חייב להשכיר.

הגה: והיו כופין ליה לשכור לבנו מלמד. ואם אינו בעיר, ויש לו נכסים, אם אפשר לאודועי ליה מודיעים ליה; ואם לאו, יורדים לנכסיו ושוכרים מלמד לבנו. (הגהות מיימוני פ"א דת"ת בשם הר"מ).

ומה דכפינן ליה בשכר, היינו לימוד מקרא בלבד אבל לימוד נביאים וכתובים, משנה וגמרא, הלכות ואגדות מצווה עליו ללמדו כדאמר שמואל בגמרא קידושין דף ל עמוד א

אמר רב יהודה אמר שמואל: כגון זבולון בן דן, שלימדו אבי אביו מקרא ומשנה ותלמוד, הלכות ואגדות.

אך אין חייב ללמדו בשכר כדאמר בברייתא ובדברי רבא שם

למדו מקרא - אין מלמדו משנה; ואמר רבא: מקרא - זו תורה.

ופירש רש"י וכן פסק הרי"ף

אינו מלמדו משנה - אין חובת בנו עליו אלא במקרא מכאן ואילך ילמד הוא לעצמו.

ופסק הטור יורה דעה הלכות תלמוד תורה סימן רמה

וחייב ללמדו בשכר עד שיקרא תורה שבכתב כולה ואינו חייב ללמדו בשכר משנה ותלמוד.

וכ"פ בשו"ע שם סעיף ו

היה מנהג בעיר שלוקח מלמד תינוקות שכר, חייב ללמדו בשכר עד שיקרא תורה שבכתב כולה. ואינו חייב ללמדו, בשכר, משנה וגמרא.

אמנם כתב הטור בשם רמ"ה וכ"פ בשו"ע דהיינו בדחיקא ליה שעתא, אבל באם אפשר ליה

מצוה לאגמוריה משנה וגמרא, הלכות ואגדות.

אך, זה אינו בכפיה אלא "מצוה" על האב לשלם שכר בכדי ללמד את בנו את שאר חלקי התורה.

אמנם מצינו שהגאון רבי זלמן מלאדי חלק בשו"ע שלו וכתב שחייב ללמד בשכר אף כל התורה כולה, שכתב בשולחן ערוך הרב יורה דעה הלכות תלמוד תורה פרק א סעיף ד

אך מי שידו משגת ואינו רוצה לשכור מלמד לבנו כופין אותו בכל מיני כפיות ואם אינו בעיר ויש לו נכסים אם אפשר להודיעו תחלה מודיעים אותו ואם לאו יורדים לנכסיו שלא בפניו ושוכרים מלמד לבנו כמו שנפרעים שלא בפניו לבעל חוב שלו ממש כי מן התורה האב הוא חייב ללמד לבנו בעצמו או למצוא לו מלמד שילמדנו כל התורה כולה ואם אינו מוצא בחנם אף על פי שהוא בעצמו אינו יכול ללמדו ואפילו אינו יודע ללמוד כלל בעצמו חייב הוא מן התורה לשכור לו מלמד שילמדנו היטב לידע כל התורה שבכתב ושבע"פ כולה.

ונראה סמך לדבריו מלשון הטור שכתב בלשונו "חייב", אך, מרן המהרש"א והפוסקים שאחריו נטו מדברי הטור וכתבו "מצוה" ולא חיוב.

וסברתם פשוטה, שהרי מהר"ם מרוטנבורג כתב לכפותו מדין כופין על מצוות עשה, כשם שכופין על סוכה וכדו' והיינו לימוד מקרא שנלמד מ"ולמדתם אותם", אבל שאר למודים אינו מצוות עשה וא"א לכפותו.

ואולי יש לומר בדעת הגר"ז דחייב היינו מצווה גמורה, אך לא בכפיית נכסים, עכ"פ מיירי במי שאפשר לו.

מאידך, ראינו בכס"מ לעיל דאפילו בחינם אינו חייב משנה וגמרא ושאר חלקי התורה וכ"פ וכתב בכסף משנה הלכות תלמוד תורה פרק א הלכה ז ביחס לשאר לימוד שאינו מקרא

ומשמע לי דמכאן ואילך אין חייב ללמודו אפילו בחנם:

לפיכך, ללמד בנו מקרא, לדעת השו"ע - חייב, ולדעת הרמ"א אף כייפין ליה ללמודו או לשכור לו מלמד, אך, לימוד משנה וגמרא ושאר חלקי התורה, לא ניתן לכפות לשכור מלמד כנגד מרן המחבר, ואולי אף בחינם אינו חייב אלא מצווה בעלמא כדמבואר בכס"מ ובדרישה.

עוד מבואר שכשם שאין חובה על האשה ללמד את בנה תורה כך אין מצווה וחובה על האב ללמד את בתו תורה, כדאיתא בקידושין דף כט עמוד ב

ומניין שאין אחרים מצווין ללמדה? דאמר קרא: ולמדתם אותם את בניכם - ולא בנותיכם.

ועיין בפוסקים אלו לימודים מותר ומצווה ללמד את בתו, עכ"פ חיובא ודאי ליכא.

העולה מהנ"ל, דהאב חייב ללמד את בנו תורה שבכתב, ובזה, י"א שאף כופין לשכור מלמד במקום שנהגו כן, ועיין לקמן בשם הרשב"א.

שאר חלקי התורה, י"א דאינו מצווה ללמודו אפילו בחינם (כס"מ, דרישה), י"א דמצווה בשכר כשאפשר לו אך אין כופין על כך (שו"ע) וי"א שאם אפשר לו חייב (טור) וי"א שאף כופין לשכור מלמד לכך (שו"ע הרב).

ואילו גבי בתו, לכו"ע אינו מחויב, ובוודאי אין כופין על כך ואולי אף מצווה ליכא.

לימוד אומנות

עוד איתא התם במסכת קידושין דף כט עמוד א

דת"ר: האב חייב בבנו למולו, ולפדותו, וללמדו תורה, ולהשיאו אשה, וללמדו אומנות; וי"א: אף להשיטו במים; רבי יהודה אומר: כל שאינו מלמד את בנו אומנות - מלמדו ליסטות.

מבואר בברייתא שהאב חייב ללמד את בנו אומנות, והוסיף רבי יהודה שכל שאינו מלמדו אומנות ה"ז מלמדו ליסטות.

לכאורה יש כאן מקור לכל תשלומי החינוך גם עבור לימודים שאינם לימוד מקרא, אלא הכנה לחיים לתעודת בגרות ורכישת מקצוע.

אלא שגמרא זו לעניין לימוד אומנות לא נפסקה ברמב"ם בטור ובשו"ע.

אמנם הרי"ף והרא"ש הביאו ברייתא זו כלשונה וכן הסמ"ג בעשין נ"ח. אך, למעשה לא נפסקה חובה זו.

וכבר תמה על כך בדובב מישרים על הרמב"ם הלכות ת"ת פרק א הל"א, עיי"ש שנשאר בצ"ע.

ונראה, דהרמב"ם והטור לא פסקו כן מכחחמת דברי הירושלמי, דקיי"ל דהיכא דאית לן ירושלמי והבבלי לא חולק בהדיא הלכה כירושלמי.

וז"ל תלמוד ירושלמי מסכת קידושין פרק א הלכה ז

מה למצוה או לעיכוב נשמענה מן הדא בר תרימה אתא לגבי רבי אימי אמר לי' פייס לאבא דיסביני אתא פייסיה ולא קביל עלוי הדא אמרה למצוה אין תימר לעיכוב הוה ליה לכופניה.

ופירש בקרבן העדה שם

מה למצוה. מיבעיא ליה אם מצות האב על הבן למצוה לחוד וקרא עצה טובה קמ"ל לאב לעשות כן לבנו או דלמא אפי' לעכב וכופין אותו על כך:

הדא אמרה. זאת אומרת שאינן אלא למצוה דא"ת לעכב ה"ל לר"א לכופו:

וביאר בפני משה, שמה דאמרינן חובה על האב וכופין אותו על כך היינו במה שכתוב מפורש בתורה, דהיינו למולו לפדותו וללמדו מקרא, אבל שאר החיובים האמורים בברייתא שאינם כתובים במפורש, כגון להשיאו אשה, ללמדו אומנות ולהשיטו בנהר עצה טובה ומצווה אך לא כופין על כך וז"ל

מה. לענין מאי איתמר אם למצוה או לעיכוב שכופין עליה ואלהשיאו אשה קאי והדומה דקראי אסמכתא בעלמא הוה אבל הני מילי אחריני דמפורש בהדיא בתורה דינן כשאר מצות עשה שבתורה:

אמנם ברשב"א פסק כירושלמי, דהוא למצוה ולא לעיכוב וכפייה, וסבירא ליה דקאי גם על פדיון הבן וכל השנויים בברייתא וז"ל בשו"ת הרשב"א חלק ב סימן שכא

אבל בכור שהוכר ויש לו ולא רצה האב לפדותו הוא חייב לפדות את עצמו וכופין אותו ולא את האב. שדבר זה למצוה נאמר ולא לעכוב. וכן נראה לי ממה שאמרו בירושלמי בפ"ק דקדושין גבי מצות הבן על האב. דגרסינן התם מה למצוה או לעכוב, כלומר מה שאמרו שמצות אלו לאב על הבן למצוה בלבד ולא לעכוב או אפי' לעכוב. נשמענה מן הדא בר גרדא אתא לגביר דאמר ליה פייס לאבא דיסביני. אתא אמר ליה ולא שמע ליה הדא אמרה למצוה אין תימר לעכוב הוה ליה מכופניה ע"כ. ונראה שעל כל מצות הבן על האב השנויות שם למולו לפדותו להשיאו אשה ללמדו תורה ללמדו אומנות ולהשיטו בנהר, אמרו כן. ולא על להשיאו אשה ולהשיטו בנהר בלבד. שאם כן היה להם לפרש ולהוציאו להשיאו אשה למצוה או לעכב,

וכ"פ בספר הכריתות לשון למודים שער ב אות מה וז"ל

מצינו במשנה חייב ואינו אלא מצוה, בקידושין פ"ק (דף כ"ט) אביו חייב למולו וכו' עד ולהשיאו אשה, וגרסינן בירושלמי דקידושין מה למצוה או לעכב שמענה מן הדא בן גרירוס אתא לקמיה דר' אמי אמר פייס לאבא דיסביני פייסיה ולא קביל הדא אמר למצוה איך תאמר לעכב הוה ליה לכופיה:

וביאר בעלי תמר שם שפעמים רבות איתא לשון "חייב" ואינו אלא למצוה ולא לחיוב וכפיה.

מצוות שאדם חייב לעשות לבנו להשיאו אשה וכו'. בספר כריתות לשון לימודים אות מ"ה מצינו במשנה חייב ואינו אלא מצוה. בקידושין פ"א אביו חייב למולו וכו' עד להשיאו אשה. וגרסינן בירושלמי מה למצוה או לעכב

שמעינא מן הדא בן גרירוס אתא לקמי דר"א, אמר פייס לאבא ולא קיבל, הדא אמר למצוה אין תאמר לעכב הוה ליה לכופו עכ"ל. ובהערה שם וכן מצינו בברכות ל"ט חייב אדם לבצוע על שתי ככרות בשבת, ושם מ"ג חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, ושם מ"ז חייב אדם לומר בלשון רבו. ובכמה דוכתי שאינו אלא למצוה.

ואולי הרמב"ם והמחבר שלא כתבו דכופין את האב ללמדו תורה, אלא נקטו בלשון הברייתא "חייב" ס"ל כרשב"א, וכדיאר בעלי תמר הנ"ל, ואילו הרמ"א שפסק כהגהות מיימוניות ס"ל כדיאר בפני משה, דגבי הכתוב בפירוש בתורה, דהיינו ללמדו תורה, למולו ולפדותו כייפין, משא"כ בללמדו אומנות, להשיטו בנהר ולהשיאו אשה מודה דלא כייפין כדברי הירושלמי.

ועיין שורת הדין כרך טו עמוד ריד – רכט שם האריך הגאון הרב שלמה שפירא שליט"א בענין זה, ואחר שהוכיח שהאם אינה חייבת ללמד בנה אומנות הביא שיטות לכאן ולכאן אם חייב האב ללמד בתו אומנות דאיתקש לדין להשיאו אישה או שאינו חייב דאיתקש ללימוד תורה, הביא דברי הירושלמי ותלה בו את שיטת הרמב"ם וסיים וכתב אף ביחס ללימוד אומנות לבנו וז"ל

עכ"פ יהא ביאור דברי הרמב"ם מה שיהא, הלא הרמב"ם, הטור והשו"ע השמיטו סוגיית הגמ' שחובה על האב ללמד בנו אומנות, ועל כרחק שסברו שאין זה חיוב גמור, ומשכך ודאי שאין אפשרות לחייב אב ללמד בנו אומנות, וק"ו שאין להוציא ממנו ממון לצורך זה. ובפרט למה שהסברנו לעיל שיש לומר שהחיוב הוא רק לבנו ולא לבתו, ולכן אין לקבל תביעת האם לחייב האב בהשתתפות הוצאות לימוד הספרות של הבת.

ולפי מה שכתבנו, מבואר מדוע השמיטו הפוסקים דין זה של חייב ללמדו אומנות, משום דקיי"ל שאינו חיוב אלא עצה טובה ומצוה וא"א לכפות עליה.

ולפ"ז לא ניתן לחייב את האם להשתתף בשכר הלימוד, אך, גם את האב א"א לכופו ולא להוציא ממנו ממון בע"כ לשום הוצאות חינוך, לא לשכר לימוד ולא לחוגים ושיעורים פרטיים או שאר לימודים, ולפי מה שהעלנו לעיל, אף ללימוד מקרא שחייב בו יש לעיין אם ניתן לכפות לדעת הרמב"ם, הרשב"א והשו"ע.

ולענין מצוות חינוך, ללמדו דרכי בנ"א, מצוות ויראת שמים מצווה זו חלה על אמו כמו על אביו וכתוב "שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמן", וכ"כ רש"י מסכת חגיגה דף ב עמוד א הטילו חכמים על אביו ועל אמו לחנכו במצוות.

ובתוספות מסכת עירובין דף פב עמוד א

קטן בן שש יוצא בעירוב אמו - ... א"נ בקטן נמי איכא מצוה לחנכו.

משמע שגם היא מצווה לחנכו ושאי אפשר לה להניחו ללא שום קשר לשיעבודה לבעלה. וכ"כ רבי אברהם מן ההר בנוזר כט ב ועיי"ל עוד מקורות בזה.

ולענין תשלומי המעון, כבר ביארנו לעיל בעניין דמי טיפול דהחובה הינה על האם ואם אינה רוצה רשאית להשליכו לאביו, אך, לא לבקש דמי טיפול ואלי לפי מהר"ש סרירו ניתן לחייבו לשלם את מלוא דמי המעון עד גיל שנתיים, אמנם, המע"ה ובספק תקנה פטור.

זאת תורת העולה.

האב חייב ללמד את בנו בשכר מקרא בלבד, י"א שכופין על כך [מהר"ם, רמ"א] וי"א שאין כופין [רשב"א, רמב"ם, שו"ע].

מצווה על האב ללמד בנו משנה וגמרא הלכה ואגדה, אך, א"א לכפותו ולהוציא ממנו ממון בע"כ.

שאר התשלומים עבור חינוך, אפילו בדאיכא חשש שיבוא לידי ליסטות ותרבות רעה, מצווה על האב ללמדו, אך, א"א לחייבו ולכפותו, וכ"ש שא"א לחייבו לחינוך המקובל דווקא בחברה בה נמצא, כגון חינוך פרטי, דלא עדיף מהחשש "שכל שאינו מלמדו אומנות כאילו מלמדו ליסטות", וכן, כ"ש שא"א לחייב חוגים ושיעורים פרטיים כלל, ואפילו לא חצי, ונדחתה הסברה שמכח חיוב לשמור על "רמת החיים" ניתן לחייבו את מלוא עלות החינוך לפי הרמה המקובלת בחברה, משכך, הפסיקה שההורים ישתתפו בהוצאות החינוך בחלקים שווים נכונה להלכה.

ואפילו אם נקבל את הסברה, שנדחתה מההלכה, שמלוא עלויות החינוך מוטלות על האב, הרי אצל רוב באי בית הדין, העלות עבור ילדים מעל גיל 3 הינה זניחה ביותר ולא עולה על 50 ₪ נוספים בחודש, ופשוט שגם לסברא זו לא ניתן לחייב שיעורים פרטיים וחוגים, שהרי רבים מאד מההורים לא שולחים לא לזה ולא לזה, וא"כ לא ניתן לתלות בכך את גובה דמי המזונות, לכל היותר ניתן לשנות את סעיף "מחציות חינוך" לסעיף "כל הוצאות החינוך הבסיסי".

ז. דמי מדור.

עוד נטען, כי עלויות המדור גבוהות ביותר, ואפילו אם לאם יש דירה גדולה בירושה, איננה חייבת לתת לילד שלו לגור בדירה שלה אלא תמורת תשלום, התשלום יהיה כדין שותף ולכן האב ישלם מן הדין מחצית דמי המדור [שכירות מדור או מדור רעיוני], וראיתם משו"ת ר"י מיגאש סי' ס', שומת עלות המגורים של הילד מקובלת בבתי הדין ובתי המשפט וברור שתוספת ילדים מכריחה הגדלת הדירה ולמפורסמות א"צ ראה.

בפרק הבא נביא נתונים שיראו כי עלויות המדור ביחס להכנסות נשארו באותו יחס משנת 1980 ועד היום ונראה את מסורת הפסיקה.

לגופה של טענה.

שאלה יסודית היא האם האב צריך לשלם לאם כשותף, כלומר להשתתף גם בהוצאות שהיתה מוציאה בכל מקרה על עצמה או שהאב צריך להחזיר לאם את מה שהוציאה בפועל עבור הילד.

כתב שו"ת תשב"ץ חלק ב סימן רטז

הוספת לשאול הבת שאין לה ירושה מי הוא חייב לזונה אם הוא חייב היתום או אמה ואם הדין נותן שהיתום יתחייב לזונה ויאמר האפטרופוס אני און אותה בחנם כדי שישארו ליתום דמי המזונות אם תוכל האם לכוף לאפטרופוס שיתן לה מזונותיה. וכן אם יוכל האפטרופוס לזון היתום בביתו ולא יחשב עליו דמי המזונות:

תשובה הדין בזה הוא שהבת יש לה דין מזונות על מי שיירש הנכסים שזהו הוא תנאי כתובה כמו ששינוי בפרק נערה (נ"ב ע"ב) בנן נוקבין דיהויין ליכי מינאי יהון מתזנן מנכסי וכו' ואין האם חייבת במזונות בתה וכן הדין נותן שהאם תוכל לכוף האפטרופוס שיתן לה מזונות בתה עמה שכן אמרו ז"ל בפ' הנושא (ק"ג ע"א) הבת אצל האם ואף על פי שהאפטרופוס רוצה לזונה

בחנם תעמוד עם אמה וישלח לה מזונותיה כפי מה שתעדיף האם בדמי מזונותיה בשביל מזונות הבת וזה הוא ברכת הבית שהזכירו חז"ל (ב"ב קמ"ד ע"ב).

מפורש בדבריו שהבת איננה כשותפה בתחלק בכלל ההוצאות אלא ישלמו לאם רק את מה שהוסיפה על מזונותיה שלה.

וכן פסק להדיא בחלקת מחוקק סימן פ ס"ק כא

ומ"מ נראה דהבעל צריך לשלם לה מה שהוציאה מנכסיה על הולד.

וכן פסק בערך ש"י ועוד פוסקים.

וכ"פ בשו"ת מהרש"ך חלק ב סימן צג

והנה במה שכתבתי יצא לנו שאין אנו צריכים לעמוד על מה שבא בשאלה שתובעת האשה הנז' הוצאת ספוק מזונות שהוציאה בפרנסת הילד... עד שיפרעו לה מה שהוציאה.... מכח תביעת הוצאת המזונות, היתה צריכה ליטבע כמה הוציאה.

מפורש שאין לה אלא מה שהוציאה בפועל על הילד.

מצד שני כתב בשו"ת הר"י מיגאש סימן ס

שאלה ראובן מתה אשתו ולו ממנה שלש בנות ושני בנים ונשא את רחל וילדה לו בת ונפטר לבית עולמו וקודם פטירתו ציוה שיהיה שמעון אחיו אפוטרופוס על יתומיו ועמדה רחל ותבעה כתובתה ונתפשרה בה עם היתומים אח"כ תבעה מזונות בתה אמרו היתומים תשב אחותנו עם אחיותיה ואמרה אמה לא כי אם עמי ותתן לו חלקה בשכירות הבית.

תשובה מי שהורה שאין היורשין מחוייבין לשכור ליתומה מדור לדור בו לא הורה כדין לפי שאם היתה רחל זאת נשאת עדיין במיגר אלמנותה אז היו יכולין לומר לה תדורי עמנו בבית את ובתך ולא תטריחנו לפרוע שכירות. אמנם זאת כבר קבלה כתובתה ונתפרדה מהם וא"א לה לדור עמהם עוד וקי"ל הבת אצל אמה. והראוי הוא שתשכור רחל זאת בית ויהי חציה שכירות על היורשים מצד הבת והחצי על רחל.

לכאורה ישנה מחלוקת האם החיוב הינו על העלות הנוספת או כשותפים, לדעת ר"י מיגאש הרי הבת והאלמנה שותפים ואילו לדעת התשב"ץ משלמים עבור התוספת בלבד.

ואולי היה אפשר לחלק בין מזונות לבין מדור, אך, לפי זה יעלה שלדעת הרשב"ץ לא משלמים כלל מדור.

ויש לומר כדלקמן:

- א. המוציא מחבירו עליו הראיה ובפרט דהתשב"ץ הוא בתראי וכוותיה פסקו הח"מ והערך שי ואילו הר"י מיגאש לא הובא בטור או בב"י ולא נפסק להלכה.
- ב. אפילו לדעת ר"י מיגאש לא מיירי אלא בחיוב מזון הבנות מדין תנאי כתובה לאחר מות האב ולא במזונות הילדים שהאב חייב בחייו.

ואכן מצינו חילוק יסודי בין 2 סוגי מזונות.

חייב מזון הבנות מתנאי כתובה הינו קודם בזמן וחמור ברמת החיוב לחיוב מזון הקטינים בחייו, והוא חיוב שונה במהותו מחיוב מזונות קטינים בחייו.

מזון הבנות היתומות הינו תקנת חכמים מתנאי ב"ד והוא חלק הבנות בירושה ואם כן, שווי דמי המזונות והמחיייה של הבנות, עד שיבגרו, הוא כסף שלהן, לא היורשים זנין אותן אלא הן זנות את עצמן מכסף המגיע להן בתנאי ב"ד, ולכן, הדיון, לדעת הר"י מיגאש, אינו בין היורשים או האפוטרופוס לאמא, אלא בין הבת עצמה לאמא, וברור שדין הבת עצמה עם האם הינו דין שותפות, ומשנהנת מגלגלין עליה את הכל, כדין זה נהנה וזה חסר, ומשלמת הבת לאמה מחצית העלות כדין כל שותף.

אבל, מזונות הקטינים שהאב חייב בחייו, הכסף אינו שייך לקטינים וחייבו הינו לזון בפועל ולא דמי מזונות, כפי שראינו לעיל בדברי שופריה דיעקב, תורות אמת בירדוגו, שושנים לדוד, זרע אמת ועוד.

במזונות קטינים בחייו, האב חייב להשיב לאם רק את הוצאותיה בפועל עבור הקטינים מדין

בת יתומה שדרה עם אימה הרי היא עצמה נהנית ומבקשת לגור עם אימה וחשיבה שותפה, וממילא באם יש לה כסף השייך לה, כגון כספי הירושה השייכים לה מדין תנאי ב"ד, תשלם כדין שותף, ואילו אב שילדיו גרים אצל האם הרי הוא עצמו לא נהנה כלל, וישלם רק מה שנחסך לו במה שיכל הוא עצמו לשכור דירה קטנה יותר דומיא דבהמתו שאכלה משל חברו שמשלם רק מה שנחסך לו כמבואר בב"ק שם, זו שיטת הר"י מיגאש.

לעומתו סובר הרשב"ץ, דכספי הירושה אינם של הבת אלא של היתומים וממילא לא ישלמו כדין שותף שהרי לא הם הנהנים וגרים בבית האם אלא אחותם שחייבים לזון אותה מהירושה וישלמו רק מה שנחסך להם, וממילא ס"ל שלא ישלמו מדור כלל שהרי מציעים לה לגור אצלם, ורק דמי מזונות שנחסכו להם ישלמו כנגד מה שהוסיפה האם הוצאה בשביל הבת מעבר למה שהיתה מוציאה בכל מקרה.

ולפ"ז אם האב מציע לילדיו לגור אצלו, כך שמגוריהם אצל האם לא חוסכים לו הוצאה, הן לר"י מיגאש והן לרשב"ץ אינו חייב לשלם מדור כלל, ואפילו לא מה שנחסרה האמא בשבילם, דהא הוא אינו נהנה ולא חשיב שותף.

והדברים פשוטים דליכא חיוב מדור כלל בקטינים שאין להם ממון משלהם, שהרי האב חייב לספק להם מדור, ואם יכולים לגור אצלו האמא לא חסכה לו מאומה, אין כאן חיוב מדין משתרשי, אין כאן חיוב מדין נהנה ואין כאן חיוב מדין מקיף וניקף שהרי ביה"ד כופה אותו שיהיו אצל האם וחשיב שלא מדעתו ודמי לנפלה לגינה שלא מדעתו שלא משלם מה שנחסרה הגינה אלא מה שנהנית מדין משתרשי.

ואכן, לא מצאנו ברמב"ם ושו"ע דין חיוב מדור אלא בסימן ע"ג בדין ילדים הגרים אצלו, אבל בסימן פ"ב מפרט מרן מה ישלם לגרושתו עבור הוצאות הילדים והשמיט דין מדור וז"ל בסימן פב סעיף ו

הגרושה אין לה מזונות, אף על פי שהיא מניקה את בנה, אבל נותן לה יותר על שכרה דברים שהקטן צריך להם, מכסות ומאכל ומשקה וסיכה וכיוצא בזה; אבל המעוברת, אין לה כלום.

ואילו חיוב מדור השמיט, ודוחק לומר שנכלל ב'כיוצא בזה', והסברא פשוטה כדכתבנו דהא לא נחסך לו ולא משתרשי ליה במדורם אלא רק במזונות וכסות וכדומה דמה לי הכא מי לי התם היה צריך להוציא הוצאות אלו.

ולפי זה חיוב מדור לאחר גירושין יהיה רק כשלאב אין היכן לשכן אותם.

וכ"כ להדיא הרה"ר הגרי"א הרצוג בפסקים וכתבים ח"ז סי' צב וז"ל

ואין מטילין עליו שום השתתפות בשכר דירה.

ועיין עוד בפסק הדין בתיק 620919/1 בדעת הרוב של הגר"י לרר והגר"מ האגר שביארו בטוב טעם ודעת את סוגיית "זה נהנה וזה לא חסר", וביארו כי כאשר האם עצמה מבקשת שהקטינים יגורו אצלה הרי שהנאתה שלה מרובה ולכן אם הדירה שלה איננה יכולה לתבוע מהאב תשלום.

ולפי מה שראינו לעיל, הרי שכאשר האב מספק מדור לקטינים ומציע שיגורו אצלו כל השבוע לא חשיב נהנה כלל ולא נחסך לו ממון כאשר האם מלינה את הקטינים אצלו, ואי אפשר לחייבו מדין נהנה, ואע"פ שביה"ד קובע שטובת הילד להיות אצל האם, האב עצמו לא נהנה ולא נחסכו לו הצאות ומשכך יש לפוטרו מתשלום מדור לגמרי גם אם הדירה איננה בבעלות האם אלא בשכירות.

עכ"פ, גם אם נפסוק כמקובל דמי מדור, אינו חייב אלא במה שהוסיפה וחסרה בשבילם ולא מעבר לזה, ויכול לומר קים לי כרשב"ץ וח"מ, ואפילו לר"י מיגאש, ודאי האב לא חשיב שותף, וחייב רק מדין משתרשי ונהנה, וממילא ישלם רק מה שהוסיפה בשבילם, ורק במזונות הבת לאחר מותו דהבת עצמה היא המשלמת לאימה סבירא ליה דתשלם לאמה מחצית שמי השכירות, ואין כאן ראיה כלל לגביית מחצית דמי מדור מהאב בחייו.

מזונות מתנאי כתובה לעומת מזונות מתקנת אושא

חילוק יסודי נוסף ישנו בין חיוב מזונות ומדור לבנות לאחר מיתת האב, לחיוב האב בחייו, הן בחומרת החיוב והן במהותו.

ראשית, מזונות הבנות לאחר מיתת הינם חיוב קדום מתנאי ב"ד המופיע כבר במשנה, חיוב שהינו עד שיבגרו או ינשאו, לעומת חיוב מזונות לבתו הינו מתקנה מאוחרת ורק עד גיל שש.

שנית, חיוב מזונות לאחר מיתת אינה חיוב לתת מזונות ומדור, שהרי ליורשים מחייב אין כל יחס לאחותם, אלא הוא תקנת חכמים שזהו חלקה בעיזבון האב ובירושתו, זהו כסף השייך לה ממומנית מכח תנאי ב"ד.

לפיכך, דברי הר"י מיגאש נאמרו אך ורק לעניין זכות הבת בעיזבון אביה ולא לעניין חיוב מזונות.

נביא מספר ראיות לחילוק המהותי בין דין מזונות לאחר מיתתה שהוא דין בדיני הירושה, מתנאי ב"ד כמו כתובת בנין דיכרין, לבין דין מזונות מחיים שהוא מחיובי האב על בנו.

בחוב מזור הבנות מהעזבון לאחר מיתתה:

1. מזונות לאחר מיתתה עד בגרות או אירוסין/נישואין, למרות שהאב בחייו חייב במזונות עד גיל שש בלבד.
2. אין הבנות ניזונות מנכסי היורשים. כנה"ג קיב א, מוכח שליוורשים עצמם אין שום חיוב כלפיהן.
3. ניזונות לפי כבודן כשם שאשה ניזונת מבעלה, כנה"ג שם ב מריא"ז ושל"ג.
4. רשאי להפריש ממון בחייו שיזונו ואז לא ניזונות מהעזבון אפילו שהממון שהשאיר אינו זמין, שם ג.
5. לא ניזונות מהראוי ומשבח שהשביחו הנכסים, שייך לדיני ירושה דומיא דבכור.

6. אם נתחסד אחד לזון אפילו הכי יש לה מזונות כך מכריע כנהג שם ו, משא"כ במזונות מחיים שאם זנן אחר פטור האב והבעל, מוכח ששווי המזונות הוא חלקן בירושה ללא קשר לצורך שלהן במזונות.

7. בנכסים מועטים יחזרו הבנים על הפתחים אפילו הם קטני קטנים שם כג, ואילו במזונות מחיים האב אינו צריך לחזר על הפתחים(עיינן אוצר הפוסקים עא א).

8. מעשי ידיה ומציאתה לעצמה ולא לאחים, דהיינו שלא הם המפרנסים אותה, משא"כ מחיי אביהן מעש"י הבנים והבנות ומציאתן שייכים לאב.

ועיינן בשו"ת נוב"י אהע"ז תניינא סי' צה דהסיק שאם זן אותה אחר, אם יש לה מזונות מתנאי כתובה, הוא תלוי במחלוקת רש"י ותוספות מול רי"ף ורמב"ם, ותלה בזה את המחלוקת אם כשלא היו נכסים שהיו משועבדים, ובסוף התברר, שיש נכסים, האם יש לה למפרע אע"פ שכבר ניזונה.

ואף במזונות אשה, יש הבדל בין מזונות מחיים למזונות אלמנה, לפי הפרישה חיוב מזונות אשה הינו לפרנסה עמו ולא חוב כספי משא"כ במזונות אלמנה.

וכן כתב להדיא הגרש"ב ורנר(משפטי שמואל מהדו"ת סי' י אות ג) וז"ל

ואינו ענין למזונות הבת מנכסי אביה שמבואר ברמב"ם פי"ט מאישות הי"א ובשו"ע קי"ב ס"ז דנותנין לה דבר המספיק לה בלבד ולא לפי כבוד אביה וכן האריך לבאר המהריט"ץ שו"ת החדשות הוצאת מכון ירושלים ח"ב סימן קל"א והריא"ז חולק ע"ז הובא דבריו בב"ש שם סקי"ד וס"ל דבת הניזונת מנכסי אביה נותנין לה לפי כבוד אביה כמו במזונות האלמנה דחיוב מזונות לבת מנכסי אביה הוא משום תנאי כתובה בנן נוקבין ואינו ענין לשיעור חיוב האב למזונות בניו הקטנים בחייו.

הרי שלדעת הרמב"ם, השו"ע ומהריט"ץ מזונות הבת מתנאי כתובה הינם מינימאליים כמו במזונות מחייו, ואילו לדעת הריא"ז מזונות מתנאי כתובה הינם לפי כבודו כדין מזונות אלמנה משא"כ במזונות מחייו, ואולי זוהי מחלוקת ר"י מיגאש שסבר כריא"ז, לעומת התשב"ץ שסובר כרמב"ם והשו"ע.

וכ"כ הגר"ש ישראלי שאין כל קשר בין תקנת מזונות בחייו מתקנת אושא לבין תקנת מזונות לאחר מיתה מתנאי הכתובה וז"ל בשו"ת חוות בנימין ח"ב סי' מב:

החיוב לאחר מותו מנכסי האב הוא מתנאי כתובה ואילו החיוב בחייו שהוא בין לבנים בין לבנות מקורו בתקנות אושא ואין שייכות וקשר בין שתי התקנות זהו דבר המובן מאליו.

עיי"ש שמבואר אלו תקנות שונות הן בגדרן והן באופי התקנה ואחן ללמוד מזו על זו.

לפי זה מובן הר"י מיגאש דבמזונות לאחר מיתה חשיב לה שותפה לאם שהרי עומדת ברשות עצמה ומפרנסת את עצמה מחלקה בירושה, ואין להשליך כלל מחיוב מזונות לאחר מיתה לחיוב מזונות מחיים.

ונראה לומר כנ"ל, שכשהדיון הוא בין האמא לילד, הרי דינם כשני שותפים ששוכרים, וכיוון שדמי מזונות לאחר מיתה הינו חוב גמור והוא חלק הבת בירושה, לא היורשים זנים אותה, אלא היא זנה את עצמה בכסף שלה מהירושה, והיא כלפי האם שותפה, מה שאין כן האבא, הוא לא שותף אלא צריך להחזיר לאם את הוצאותיה וזה מדין משתרשי ונהנה ולכן רק מה שהוסיפה על הוצאותיה ולא יותר ולא שייך דין שותפות כלל.

עכ"פ הראיה מר"י מיגאש נפלה.

- א. משום שלא הובא בפוסקים [למעט בנופת צופים].
- ב. משום שכל הפוסקים חלקו עליו וסברי שתשלום מזונות לאם הינו החזר הוצאות בלבד, כדכתבו הרשב"ץ, ח"מ, שושנים לדוד, תורות אמת, שופריה דיעקב, זרע אמת, ערך שי ועוד, וכפי שהוכחנו שזו שיטת הרמב"ם השו"ע ומהריט"ץ.
- ג. משום שהר"י מיגאש עצמו מיירי רק במזונות מתנאי ב"ד לאחר מיתה ולא במזונות מחיים.

ועיין עוד בטוטו"ד בדבריהם של הגר"י לרר והגר"צ רבין בתיק 1097392/6 שהאריכו בדין דמי מדור ודין זה נהנה וזה לא חסר וחייבו רק כפי מה שמוציאה האם בפועל עבור מגורי הקטינים ולא כדין משכירה לאב את מדורה.

ח. מסורת הפסיקה.

עוד טענו דייני ביה"ד הגדול, כי מסורת פסיקת דמי המזונות הנמוכים בבתי הדין נבעה מהעלויות הנמוכות לפני 20 ו-40 שנה, הן בכלל הצרכים וק"ו בענין המדור כיום היו פוסקים סכומים גבוהים בהרבה.

טענה זו נשללת, הן ממסורת שבע"פ והן מהמסורת הכתובה, ביחס למסורת בע"פ כבר הבאנו בשם דיינים ותיקים ששימשו הן בעבר הרחוק יותר והן בעבר הקרוב שהיו פוסקים דמי מזונות נמוכים, ועתה נביא מהפדרי"ם שנקטו סכומים מפורשים לדמי מזונות [כמדומני שמה שיובא להלן הינם כל הפדר"ם שפורסמו עד לתחילת המהפכה מלפני כ 18 שנה, שהעלתה את גובה דמי המזונות בבתי הדין והשוותה אותן לביהמ"ש לע"מ]

כדי לבדוק מהו הערך של דמי המזונות אז בערכים של היום הצמדנו אותם למדד יוקר המחיה באמצעות [מחשבון הצמדה למדד \(למ"ס\)](#).

חשוב לציין כי פסקי הדין קבעו סכום גלובלי ולא חילקו למדור ומזונות כמקובל היום, וממילא ברור שהסכומים כוללים את כלל ההוצאות, כולל השתתפות במדור [אמנם יתכן שאינם כוללים מדור, או אז תהיה ראייה שאין חיוב מדור נוסף אצל האם].

כותב ביה"ד הגדול:

אין כאן שינוי מדיניות אלא התאמה למציאות יוקר המחיה במדינת ישראל ובעיקר יוקר הדיור בישראל שעלה בצורה מדהימה והפך להיות מרכיב משמעותי ביותר בקביעת גובה המזונות.

כדי לבדוק, האם שכר הדירה היום גבוה באופן יחסי, לעומת העבר, בדקנו מהו היחס, החל משנות ה 80 עד היום, בין שכר הדירה הממוצע לשכר הממוצע.

למרבה הפלא, התברר כי היחס בין עלות מרכיב המדור לבין המשכורות הממוצעות וכלל ההוצאות, נשאר יציב ב 40 השנה האחרונות, כלומר שעלות שכר דירה היום איננה גבוהה יותר, באופן יחסי, ממה שהיה פעם, בעת שפסקו מזונות נמוכים, והיא עומדת על 22-25% מכלל ההוצאה.

מתוך פרסומי הלמ"ס הרשמיים, הוצאות משק בית לדיור, 1979/80 – 22%.

1992/93 – 21%.

2000 – 22%.

2007 – 22.3%.

2013 – 23.7%.

2016 – 24.2%.

הרי לנו, שלמרות, שהשינוי במספרים מוחלטים היה גדול מאד, הרי שבאופן יחסי להוצאות, אין כמעט שינוי, כך, שמרכיב המדור לא התייקר באופן יחסי ונשאר אותו דבר, שהרי הצמיחה בשכר וברמת ההוצאה הייתה מקבילה ודומה לעליית מחירי הדיור, כך, שטענה זו, למרות שנראית נכונה באופן אינטואיטיבי, איננה נכונה כלל במבחן המציאות, שוב אנו רואים כי לא ניתן לפסוק מתוך הנחות יסוד אינטואיטיביות ולא מתוך "ידיעה כללית" או "מן המפורסמות", אלא יש לבדוק את הנתונים והמספרים לאשורם.

ועתה נצטט את פסקי הדין שמצאנו ונתאים אותם לערכים של היום, יש לציין, כי גם בימים עברו היו עניים ועשירים ורמות חיים שונות.

חשוב לציין שבעבר הלא רחוק לא הייתה נהוגה משמורת משותפת, כך שדמי המזונות הנמוכים נפסקו, למרות שהילדים גדלו כמעט רק אצל האם שנשאה בכלל הוצאותיהם לבדה, בעוד כיום הולכת ומתפשטת מגמתה של זמני שהות שווים או כמעט שווים, כך, שהעלויות של האם ירדו ומנגד האב עצמו מפרנס את הילדים במזונות בעין, כאשר הם שוהים אצלו הרבה יותר מבעבר.

להלן מספר דוגמאות לדמי מזונות שהיו נהוגים בבתי הדין והצמדתם למדד יוקר המחיה:

פד"ר א עמוד 234 חיוב מזונות קטין 40 לירות - בהצמדה למדד, שווה בערכים של היום 600 ₪.

פד"ר א עמוד 363 חיוב מזונות קטין 30 - בהצמדה למדד, שווה בערכים של היום 450 ₪.

כתבים ופסקים הגרי"א הרצוג ח"ז סי' צב חיוב מזונות לקטינה 40 לירות משנת תשי"ד, שווה ערך ל 570 ₪ בערכים של היום.

קובץ תשובות הרב אלישיב ח"ה סימן רא חיוב מזונות קטינה 50 לירות בשנת תשט"ז שווה בערכים של היום 710 ₪.

פד"ר ד עמוד 277 חייב ביה"ד האזורי 65 לירות בשנת תשכ"א, שווה בערכים של היום 725 ₪ [בפסק הדין ביטלו הרב הדא"א, אלישיב וזולטי את פס"ד האזורי והחזירו את החיוב ל 53 לירות כפי שנחתם בהסכם בין הצדדים שהאב ישלם 15 אחוז מהכנסתו (הכנסה שעמדה על 350 לירות, כ 4,000 שח בערכים שלנו)].

פד"ר טז עמוד 170 והלאה בשנת 1991 500 שח לאשה ו 7 ילדים שווה ערך היום ל 1,300 שח.

פד"ר יז עמוד 310 הרבנים דייכובסקי אליעזרוב ומ. אלאחד משנת 1984 18,000 שקל ישן ל 2 ילדות, ביה"ד לא רואה מקום להגדלה ומוצא את הסכום מספיק, שווה ערך היום ל 1530 שח, דהיינו 765 ₪ לכל ילדה.

פד"ר יא עמוד 155 1978 900 לירות שווה ערך היום ל 760 ₪.

פד"ר יב עמוד 186 משנת תשמ-תשמא, חיוב מזונות אשה 5000 לירות - בהצמדה למדד, שווה בערכים של היום 446 ₪.

פד"ר מקוון פס"ד כ"ב מובא מתיק יצחקוב מביה"ד שפסק בסוף שנת 1985 דמי מזונות ל 3 ילדים בסך 200,000 שקלים ישנים, לאחר הצמדה שווה ערך ל- 500 ₪ לילד.

פס"ד בתיק 632782 חייבו בשנת 1992 2,000 ₪ עבור 6 ילדים ובשנת 1998 העלו את הסכום ל 3,000 ₪ עבור 6 ילדים, בהצמדה לערכים של היום השווי הינו כ 4,200 ₪ [הן בהצמדת סכום של 2,000 ₪ מ 1992 והן בהצמדת 3,000 ₪ מ 1998, דהיינו 700 ₪ לילד כולל מדור ושאר צרכים]. פס"ד זה התקבל בביה"ד האזורי ואושר פעם אחר פעם בביה"ד הגדול בהרכב הרבנים בן שמעון, בר שלום ונדב (בשנת תשס"ג 2003) פרש הרב נדב לגמלאות, ונכנס לתיק הרב דייכובסקי שסבר בדעת מיעוט כי יש לחייב 1,000 ₪ לילד, ואף הוא מנמק זאת מחמת סרבנותו האכזרית של האב-הבעל).

שורת הדין עמוד שע"ח הרבנים עמר שרמן ואיזרר - 1000 שח מזונות ל 5 ילדים בתשס"ו ממשכורת של 2690 שח שווה ערך להיום ל 1,200 ממשכורת של 3,250 שח. ביה"ד האזורי נתן 200 שח לכל ה 5 יחד עקב דוחק האב.

לסיכום, אנו רואים כי באופן עקבי בפסקי דין מאז קום המדינה ועד לתחילת שנות ה 2,000, סכומי המזונות הן בביה"ד הגדול והן בביה"ד האזורי נעו סביב 450-760 ₪ לילד, ומדובר בדמי מזונות הכוללים הכל, כולל מדור וכדומה, ומדובר במשמורת מלאה של האם ובזמני ראייה מצומצמים מאד של האב עם ילדיו, ולפעמים אף ללא שהות עם האב כלל.

[במקרים חריגים של עוני אנחנו רואים דמי מזונות מזעריים מאד [1,300 ל 7 ילדים ו 1,200 ל 5 ילדים, כלומר כ 200 ₪ לילד בערכים של היום].

עוד נלמד מחיובי המזונות שהיו נהוגים מימי קדם, שלא עלתה על דעתם של דייני ישראל לחייב מעבר לעלות הצרכים הבסיסיים, ולא חייבו דמי בישול וכיבוס וחיפוש, סיפור סיפורים, שירת שירים ודמי טיפול וכדומה.

יתירה מזאת, נלמד כי לא חייבו את האב בדמי מדור גבוהים, ובוודאי שלא חייבו מחצית דמי מדור כסברת דין שותפים.

זאת תורת העולה, דמי המזונות בבתי הדין לאורך הדורות היו נמוכים ומתאימים לסכומים שהגענו אליהם בפסקי הדין ובמאמרים שכתבנו, וזאת לאחר התאמה לערכים של היום וליוקר המחיה בתקופתנו.

[מסיבה זו נוצר מירון הסמכויות הנודע, שגרם לנהירה של האימהות לבתי המשפט לע"מ והתקפות אגרסיביות של אירגוני הנשים על בתי הדין.

כיום המצב התהפך והגברים נוהרים לבתי המשפט לע"מ, הארגונים הפמיניסטיים מחבקים את בתי הדין, ולנוכח פסיקת בג"ץ בבע"מ 7628/17 ביה"ד איבד את סמכותו ורק אבות ועורכי דין, שאינם מכירים את סביבה המשפטית החדשה, מסכימים לסמכות ביה"ד הרבני].

אנו סבורים כי מדיניות הפסיקה אותה אנו מציעים, מדיניות המחייבת את העלויות הריאליות של הוצאות הילדים, בהתאם למקובל בחברה הישראלית ובהתאם לרמת החיים הנמדדת ומשוקפת במימצאי גופי הכלכלה שהבאנו, נאמנה למסורת הפסיקה המקובלת מדורי דורות, ואילו מדיניות הפסיקה שמציע ביה"ד הגדול, היא זו הנוטה מהפסיקה המקובלת ומתאימה לנוהג שהתקבל בבתי המשפט האזרחיים.

עוד נטען כי צרכי הילד הבסיסיים כיום נקבעים לפי רמת החיים המקובלת בסביבתו הפיזית ולא לפי עלויות במקומות רחוקים.

וכך כתבו חברי ביה"ד הגדול בפסק דינם:

מכל מקום כשמחשבים את מזונות הבן יש לשקול את רמת מחיית האם, אם סבירה היא ודומה למורגל בחברה ובחיי המשפחה טרם הגירושין, שהרי בכלל צורכי הילד – גם הנפשיים – אי אפשר לה לאם לאכול בשר ובנה יאכל לחם (והרי אי אפשר לחייב את האם לאכול לחם ולא בשר כשלבנה יש רק לחם מאביו) וכעין סברת הר"ן שחלק מ'מזונות האם' – כשחייב בהם האב – הוא שלא תאכל היא לשובע ותראה את ילדיה רעבים....

כך נקטינו – וכך פשטה ההוראה בבתי הדין – שחלק מחיוב המזונות לילדים הוא שלא יהיו עלובים ופחותים מחבריהם. הצורך הנפשי במעמד הדומה לאחרים שבסביבתם, במזונם ובכסותם, הוא חלק מחיוב המזונות, כפי שמזונות האם כוללים את המענה לצורך הנפשי של האם שלא לאכול לבדה את מזונותיה ולהותיר את ילדיה בבחינת "עוללים שאלו לחם פרש אין להם". האב אינו חייב במזונות ילדיו "לפי כבודו" אם עשיר הוא מעבר לכלל החברה, אולם חייב הוא בהם לפי הרגליה של החברה שבה הם חיים, וקל וחומר משהורגלו לחיות כך.

רמת מחייתם של הילדים היום נגזרת מרמת החיים הכללית של כלל אזרחי המדינה, ואף מן האזור שבו חיים הילדים והוריהם. כך לפעמים אף ללא קשר מוחלט לרמת ההכנסה של ההורים....

והוא הדין שאם ילדיהם לומדים בבית ספר שבו כל הילדים מביאים לחמניות ל"ארוחת עשר" לא יכול האב לומר "אשלם מזונות על פי מחירן של שתי פרוסות לחם אחיד" כפי שאוכלים ילדי בתי הספר שבשכונות הזולות. ואין ההבדל רק בין שכונות יוקרה לשכונות עוני, אלא גם בין חברות ותרבויות אף באותה שכונה – אין אב חרדי יכול לומר כי את חובתו לכסות לילדו יקיים בחולצה וזוג מכנסיים פשוטים שעלותם כמה עשרות שקלים, שעה שסגנון הלבוש המקובל בחברה שבה חיים הילדים מחייב חליפה ומגבעת. גם הוצאות החינוך יהיו בהתאם למקובל במגזר אליו שייך הילד: כך לעניין חוגים, כך לעניין חינוך ממלכתי או ממ"ד לעומת מוסדות פרטיים וכן הלאה.

הדברים הנ"ל תמוהים מאד וכפי שנבאר להלן.

ראשית לכל, ישנן שני סוגים של חיוב מזונות, האחד הינו מזונות אשה שחייב הבעל לזון את אשתו הנשואה, בחיוב זה, קבעו חז"ל כי יש לזון לפי רמת החיים של משפחתו או משפחתה, ולא כפי צרכיה הבסיסיים בלבד, "עולה עמו ואינה יורדת עמו" (כתובות מ"ח א', ס"א א').

וכ"פ מרן השולחן ערוך (אבן העזר, סימן ע', סעיף א'):

כיצד חייב במזונותיה, אוכלת ושותה ממה שהוא אוכל ושותה. ואם כל בני משפחתה רגילים בגדולות, צריך להנהיגה כן, ואם אין כולם רגילים בגדולות, אינו חייב להנהיגה בכך כשאוכלת עמו. (אבל כשאינה אוכלת עמו צריך להנהיגה כדרך שהיתה נוהגת בבית אביה) (טור).

והיינו בעשיר, אבל בעני, היכול לעמוד בכך, קצבו חז"ל באופן מדויק את מוצרי המזון והביגוד ואת הכמויות שחייב לתת לאשתו כמבואר במשנה בכתובות ס"ד ב', וכדפסק מרן בשולחן ערוך (שם, סעיף ג'):

כמה מזונות פוסקים לאשה, לחם שתי סעודות בכל יום, ופרפרות לאכול בה הפת, ושמן לאכילה ולהדלקת הנר, ומעט יין לשתות, אם היה מנהג המקום שישתו הנשים יין, (ואם היתה מניקה נותנין לה יין) (טור), ובשבת שלשה סעודות ובשר או דגים, ונותן לה בכל שבת מעה כסף לצרכיה, (ונותנין לה עץ לבשל מאכלה) (הר"ן פ' אף על פי). בד"א, בעני שבישראל אבל אם היה עשיר, הכל לפי עשרו.

וכן קצבו חז"ל בצורה מדויקת את חובתו בכסות אשתו וכלי תשמישה, וכדכתב מרן בשולחן ערוך (שם, סימן ע"ג, סעיף א'):

כסותה כיצד, חייב ליתן לה בגדים הראויים לה בימות הגשמים ובימות החמה, בפחות שלובשת כל אשה בעלת בית שבאותה המדינה. ואם באותו מקום אין דרך לצאת אשה לשוק עד שיהיה עליה רדיד החופה את כל גופה, נותן לה רדיד הפחות שבכל הרדידין. (ואשה לא תרגיל עצמה לצאת הרבה, שאין יופי לאשה אלא לישיב בזויות ביתה) (טור).

ובכלל הכסות, שהוא חייב ליתן לה כלי בית ומדור שהיא יושבת בו. ומה הם כלי בית, מטה מוצעת ומפץ (פי' כעין מחצלת) או מחצלת לישיב עליה, וכלי אכילה ושתיה כגון קדרה וקערה וחבית ופך ונר וכוס ובקבוק וכיוצא בהן.

ובחוב המדור כתב שם בשו"ע (סעיף ב'):

המדור ששוכר לה, בית של ארבע אמות על ארבע אמות, ותהיה רחבה חוצה לו, ויהיה לו בית הכסא חוץ ממנו.

אלא שכל זה היינו במזונות אשתו, אבל במזונות ילדיו פסקו הרמב"ם והמחבר, דלעולם אינו חייב אלא בכדי צרכם ואפילו הוא עשיר גדול, וז"ל המחבר בסימן ע"ג סעיף ו':

בניו ובנותיו עד בני שש, חייב ליתן להם כסות וכלי תשמיש ומדור, ואינו נותן להם כפי עשרו, אלא כפי צרכן בלבד.

וכפי שביאר בחלקת מחוקק (שם ס"ק ו'):

דדוקא גבי אשתו דרשינן מקרא דעולה עמו וחייב לכבדה יותר מגופו אבל בניו אם נותן להם כדי צרכן ההכרחי יוצא בזה.

אמנם, יש הרוצים לומר שדין זה שנותן להם כדי צרכם בלבד נאמר רק במדור וכסות ולא במזונות, ונימוקם עמם, דהא במזונות אם ייתן מעט, הרי שהאמא לא תעמוד על עצמה ותתן להם משלה, נמצא דלא גרע מ'ארחי פרחי' שחייב ליתן לה מזונות, שתוכל לתת להם ולא תקמץ ממאכלה. וראיה לדבר מלשון הרמב"ם (הלכות אישות פי"ב הלכה י"ד) ושו"ע (סי' ע"א ס"א):

"כשם שאדם חייב במזונות אשתו כך הוא חייב במזונות בניו ובנותיו הקטנים עד שיהיו בני שש שנים".

וסבירא להו, שגדר וגובה שיעור מזונות ילדיו הינו בהתאם לעושרו כפי שחייב לאשתו. ואף יש שהגדילו לומר דפסקו כר"ן לחומרא, שמקור החיוב הינו מכח חיובו לאשתו כנ"ל. אמנם, גם לסוברים כן יודו דלאחר הגירושין, שפטור ממזונות אשתו, ודאי שלילדיו חייב מחיוב עצמאי ושונה כשיטת הרא"ש, שאפילו בפנויה וארוסה חייב, ובכה"ג ודאי שחייב בכדי צרכם בלבד ולא עדיף חיוב מזונות מדין חיוב כסות ומדור.

ובשו"ת "אגרות משה" ח"א סי' ק"ו חילק בין מזונות וכסות, וכתב שבחייב מזונות לאשתו **[בנשואה]** יודה הרא"ש, שיש חיוב נוסף כדין 'ארחי פרחי' לזון את ילדיו. וחידש דהיינו במזונות, משא"כ בכסות, הרי לא תיתן האם את כסותה שלה לילד עיי"ש. אמנם, במקום שאינו חייב במזונות האם כגון גרושה או פנויה יודה האג"מ דאינו חייב אלא מכח דעת הרא"ש וכפי צרכם בלבד.

אכן, גדולי האחרונים כבר כתבו שהאב חייב, גם בהיות אשתו עמו וגם לאחר הגירושין, רק בכדי צרכם של הקטנים, ולא לפי עשרו ותירצו את דברי הרמב"ם "כשם" וכו' באופנים שונים ואכמ"ל.

וכ"כ "חלקת מחוקק" סימן עא ס"ק א':

לא נתבאר אם די שנותן להם במזונות כל דהו או שצריך לזון אותם כשם שהוא זן את אשתו והם עולים עמה וע' בר"ן שכ' שמדין מזונות אמן נגעו בהם היה משמע קצת שצריך לזון אותם במזונות שנותן לאמם אבל להרא"ש בדין הבא על הפנויה ס"ס זה שאע"פ שאינו חייב במזונות שלה חייב הוא במזונות בנו הנולד ממנה משמע קצת שאין הבן נגרר אחר אמו וע' בסי' ע"ג ס"ו גבי כסות ה"ה מזונות ועיין לקמן סי' קי"ד ס"ו.

דהיינו שדין חיוב כדי צרכם, [ובלשון הח"מ - מזונות כל דהו], נכון במזונות כמו בחיוב כסות ומדור, בוודאי לשיטת הרא"ש דאזלינן להלכה כוותיה.

כשם, דבמתחייב לבת אשתו לזונה, אינו חייב לפי כבודו וכבודה, אלא מינימום כמשרה אשתו ע"י שלישי, כך גם בחיוב שחייבוהו חז"ל בילדיו הקטנים.

וכפי שפסקו הרמב"ם הלכות אישות י"ט י"א, והשו"ע סי' קיב ס"ו וז"ל:

"אלא שהאשה פוסקין לה לפי כבודה וכבוד בעלה, ולבת פוסקין לה דבר המספיק לה בלבד".

ושם ביארו דה"כשם", או בלשונם שם "כדרך שפוסקים", הינו לענין תוקף הגביה ולא לענין שיעור קצבת המזונות.

וכ"פ להדיא בבית שמואל (שם ס"ק א') "ואין זנין אותה לפי עשרו כמ"ש בסי' ע"ג לענין כסות".

וכ"פ ה"מגיד משנה" הלכות אישות פרק י"ג הלכה ו':

"ולא האשה בלבד וכו'. זה פשוט שהפרנסה והכסות הרי הן כמזונות וכן הזכירו בגמרא בהרבה מקומות פרנסה בכלל מזונות וכתב רבינו ואינו נותן להם כפי עושרו לפי שלא הוזכר חילוק בין העשיר לעני אלא באשה ופשוט הוא":

בטעם החילוק בין אשתו הנשואה לו לבין ילדיו, ביאר במעשה רוקח הלכות אישות פרק יג הלכה ו', משום שתוקף חיוב מזונות קטינים נמוך מחיובו לאשתו וז"ל:

"וגם ידוע שדעת רבינו שמזונות האשה הם מדאורייתא כמ"ש בריש פי"ב והכסות בכלל הפרנסה משא"כ בבניו דאין חיובו מדאורייתא כלל וק"ל".
וכ"פ שו"ת הרשב"ש סימן תק"ב:

"ולענין פסיקת מזונות הבת כפי מה שצריכה ולא כפי עשרו. יפה דנת, וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות אישות וכן היא בספר אבן העזר וכן הסכים הרב בעל מגיד משנה ז"ל דדוקא באשתו הוא דאמרינן עולה עמו ואינה יורדת".
וכ"פ בשו"ת לב מבין להר"מ בירדוגו סוס"י קל"ח:

"מ"מ אינו נותן להם מזונות אלא פחותים כמו משרה אשתו ע"י שלישי ואפילו אם הוא עשיר א"צ ליתן מזונות בניו לפי עושרו אלא כפי עוניו".
ובדינא דחיי (לאוין פ"א, דף פ"ב, טור ג'), לרבנו בעל כנה"ג כתב, דלדעת מהר"ם מרוטנבורג ועוד ראשונים אפשר לדייק שחייב כפי כבודו ועושרו מדין מזונות אשתו כדעת הר"ן, אך מסיק וכותב:

ומיהו כיון דנפק מפומיה דהרמב"ם ז"ל דאפילו בבניו ובנותיו הקטנים אינו נותן להם אלא כפי צרכם אע"פ שנראה מכל הנך רבוותא שכתבתי דנותן להם לפי עשרו, לענין מעשה אין לנו כח לעשות נגד הרמב"ם. חדא דמספיקא לא מפקינן ממונא, ותו שהרי אפילו כל הנך רבוותא ז"ל איפשר ליישב דבריהם בדוחק כדברי הרמב"ם ז"ל וכיון דלא איתמר בפירוש בדבריהם אלא מכללא איתמר והרמב"ם כתב בפירוש דאינו נותן להם אלא לפי צרכם הכי נקיטנן.
להלכה פסק בדינא דחיי כרמב"ם, וכתב, דאף לשאר הראשונים דאפשר דפליגי על הרמב"ם דהיינו בהיותה אשתו אבל אם מתה או התגרשה לכו"ע חייב כפי צרכם בלבד וז"ל שם:

ומיהו במזונות הבנות דלאחר מיתה [של האם] מודינא דאינו נותן להם אלא לפי צרכן כיון ראינן תלויין במזונות אשתו אלא מתנאי ב"ר הם ניוזנות ולא מצינו שחילקו בין עשיר לעני אלא דוקא במזונות אשתו והדומה להם.
וע"ע אוצר הפוסקים סי' עא עמ' 106.

וכך כתב הגר"ש ישראלי פד"ר חלק ט עמ' 262-263:

אם כן אין לנו לדון אלא מכוח החיוב של האב לזון את ילדיו. חיוב זה יש לו שני מקורות הלכתיים: א. בסימן ע"ג באה"ע לענין מזון הילדים עד גיל שש. חיוב זה כפי שמפורש שם הוא לא לפי עשרו אלא לפי צרכן בלבד. ואין ביחס לחיוב זה חילוק בין עשיר לעני, ואפילו עשיר ומכובד, אינו חייב ליתן לבניו אלא המספיק להם לפי צרכם (מלשון בית יוסף וב"ח שם), ואין בזה שום מחלוקת ושום דעה המחייבת יותר מזה.

העולה מכל הני רבוותא שהאב חייב לזון את ילדיו רק בכדי צורכם ולא כפי עושרו והכי הלכתא.

ועתה יש לדייק עוד בדברי הרמב"ם והמחבר שהרי כתבו בלשונם "כדי צרכם" ובסימן פ"ב סעיף ו' כתב "הגרושה אין לה מזונות, אף על פי שהיא מניקה את בנה, אבל נותן לה יותר על שכרה דברים שהקטן צריך להם, מכסות ומאכל ומשקה וסיכה וכיוצא בזה".

ובילדים מעל גיל 6 כתב שכופין אותו מדין צדקה באיש דאמיד לצדקה נותן "צדקה המספקת להם".

ולבנותיו אחרי מותו, כתב המחבר בסימן קיב ס"ו:

אלא שהאשה פוסקין לה לפי כבודה וכבוד בעלה, ולבת פוסקין לה דבר המספיק לה בלבד.

ואילו בבית אשתו כתב שנותן לה כדין המשרה אשתו ע"י שלישי והוא כעניי שבישראל.

ויש לשאול, האם כדי צרכם או דבר המספיק להם מקביל למשרה אשתו ע"י שלישי, כלומר מזונות הילדים שהאב מחוייב בהם, הינם כעניי שבישראל או שמא שיעור שונה הוא וא"כ מה הגדרתו.

ואכן בפסקי דין רבניים חלק ט' עמוד 259 העלה הגר"י קאפח ספק זה ולא הכריע וז"ל:

הרי הלכה מפורשת היא שאין האב חייב לזון את בנו לפי רמתו ובודאי לא לפי רמת אשתו הגרושה, אלא לפי צרכיו (ראה סי' ע"ג ס"ו). ואשר למושג לפי צרכיו אם כעניי שבישראל או כבינוני או שבכל זאת יש להתחשב ברמת שני ההורים גם יחד, וההרגל של הבן, אין כאן מקומו.

לעיל הבאנו משו"ת לב מבין שנקט בפשטות ששיעור משרה ע"י שלישי הנאמר בעניי שבישראל, הוא השיעור המחוייב במזונות ילדים גם בעשירי שבישראל, וכ"נ מלשון החלקת מחוקק הנ"ל שיעור "כל דהו", ולפ"ז מדובר על שיעור מינימאלי ביותר ואין הבדל בין בית אשתו לבניו ובנותיו.

אמנם, יש שחילקו וסברו, שכדי צורכם הינו שיעור גבוה יותר, דהיינו צורכיהם בהתחשב ברמת הכנסתו של האב (עיי' משפטי שמואל מהדו"ת סימן י אות ג במחלוקתו עם הגר"ש קרליץ), אמנם ברור שלא לפי כבודו ורמת המחיה שלו שזה חייב באשתו בלבד, אך כן יש לחייב משהו מעבר למזונות עניי מינימליים.

ועיי' בזה עוד בדברי הגר"מ אליהו זצ"ל בפסקי דין רבניים (חלק ט', עמוד 255-6).

העולה מהנ"ל, שישנה מחלוקת האם מחייבים אותו לזון את ילדיו כפי עניי שבישראל דהיינו שמחוייב ברשימת מוצרים סגורה המופיעה בהלכה של משרה אשתו ע"י שלישי, והוא מזון עניים בלבד, כך סוברים החלקת מחוקק ושו"ת לב מבין, או שמחייבים אותו כפי צרכי אדם או ילד בינוני אפילו אם האב עשיר.

אנו סבורים להלכה שאין לחייב אב במזונות ילדיו מעבר למזונות המינימום הכרחיים לקיום הילד וכפי עניי שבישראל, ואפילו הינו עשיר, ובפרט שהמע"ה.

העולה מהנ"ל, שישנה מחלוקת האם מחייבים אותו לזון את ילדיו כפי עניי שבישראל דהיינו שמחוייב ברשימת מוצרים סגורה המופיעה בהלכה של משרה אשתו ע"י שלישי, והוא מזון עניים בלבד, כך סוברים החלקת מחוקק ושו"ת לב מבין, או שמחייבים אותו כפי צרכי אדם או ילד בינוני אפילו אם האב עשיר.

אנו סבורים להלכה שאין לחייב אב במזונות ילדיו מעבר למזונות המינימום הכרחיים לקיום הילד וכפי עניי שבישראל, ואפילו הינו עשיר, ובפרט שהמע"ה.

נעיר כי גם לסוברים שיש לחייב כבינוני, היינו כפי החציון¹⁰ ולא כפי הממוצע!

¹⁰ חציון = גובה השכר שמחצית מהשכירים בישראל משתכרים פחות ממנו ומחצית מהשכירים משתכרים יותר ממנו, לעומת השכר הממוצע שאיננו משקף את השכר הבינוני.

שנית, נעיר שוב, כי ככל והאב מחוייב לבדו גם בעלות המזונות שמוציא בעצמו, בעין, בעלות המזונות שהאב מוציאה עבור הילדים, הרי שאין להתחשב אלא בהכנסתו שלו כמפרנס יחיד ולא לחייב אותו כפי רמת החיים שהורגלו אליה כאשר גם האשה פרנסה כך שהיו שני מפרנסים.

לפיכך, רמת החיים תקבע לפי השכר החציוני העומד על כ- 6,500 ₪ נטו ליחיד.

לכן, אב המשתכר 6,500 ₪ ומעלה יחוייב לשיטה זו כאדם בינוני.

כשיש ילד אחד יחוייב האב לפי המקובל בעשירון השני, ואילו משני ילדים ומעלה יחוייב כמקובל בעשירון הראשון¹¹.

לפיכך, הנפקא מינא למחלוקת זו תהיה רק באדם המשתכר שכר נטו מעל 5,616 ₪ לחודש ולו ילד אחד בלבד, אבל בשני ילדים ומעלה אין נפ"מ כלל בין השיטות.

אמנם לכו"ע, כשהוא עצמו משתכר כבינוני או עני לא נחייב אותו לזון מעבר לרמת החיים שלו בעצמו, ואפילו בעשיר, כל שהוא מנהיג את עצמו בצמצום, לכו"ע אין לחייבו ליתן לילדיו מעבר לרמת חייו שלו, ואפילו לא מדין צדקה במשפטי שמואל מהדו"ב סי' י אות ד' וז"ל

אבל לגבי מזונות הבנים הם נזונים כרמת חייו שהוא מנהיג בביתו ואם היה עשיר ופרנס ביתו בצמצום כעני אין הבנים יכולים לתובעו שיזונם ברמה יותר גבוהה לפי עשרו כאשר הוא עצמו אינו חי ברמה בהתאם לעשרו.

למעשה, כיום, אדם בינוני הינו אדם המשתכר שכר חציוני, שעומד על כ- 6,500 ₪ נטו, ככל וחובת המזונות מוטלת על האב לבדו, הרי במשק בית בו יש מפרנס אחד שכר זה מקביל לעשירון 1 של משקי הבית.

אמנם, מעבר לצרכיהם הבסיסיים של הילדים כעני שבישראל או כבינוני, שבו הינו מחוייב מן הדין, ראוי לאב שיתן כדין צדקה די מחסורו אשר יחסר לו, וטוב הדבר מאד, שאת הצרכים האלו יתן האב בעצמו לילדיו בזמנים שהם אצלו, שידעו להכיר לו טובה ויהיו קשורים אליו, וכפי שמבקשים אבות רבים.

בבתי הדין נהגו רבים לחייב כפי עושרו וכשם שחייב באשתו, וכתב במשפטי שמואל (מהדו"ב סי' ג אות י') שהוא מדין צדקה די מחסורו אשר יחסר לו. אך הדברים מתמיהים, שהרי זה נגד כל הפוסקים שכתבו בפירוש שא"ל לחייבו, ונראה, דגם לפוסקים דין "די מחסורו" יש לבוא מדיני הצדקה, ולכוף אותו רק באם הינו עשיר ואמיד גדול, וכן לא יותר מחומש נכסיו (ועיין בזה בתשובת הגם שאול סימן כ', ובאריכות רבה בדו"ד באריכות ובטוב טעם בין הגאונים הגרא"א אדרי והגר"צ לזו, תיק 960545/4, בית הדין הרבני האזורי ירושלים), וכ"ש דאין לחייבו יותר ממה שהוא מוציא על צרכיו שלו שהרי לכו"ע אינו חייב לזון את ילדיו ברמה גבוהה משלו, וכ"כ שם הגרש"ב ורנר שאם הוא מנהיג עצמו בצמצום אפי' שהוא עשיר גדול אין לחייבו לזון בניו ברווח.

עכ"פ, פשוט הדבר, כפי שראינו שרוב ככל הפוסקים, לא עלתה על דעתם לחייבו מעבר לכדי צורכם, ואנן לית לן כח להוציא ממון אפילו במחלוקת שקולה, וכ"ש הכא שהוא כנגד כל הפוסקים ונגד שו"ע ורמב"ם כדכתב בדינא דחיי לעיל.

וכך קבעה להדיא מועצת הרבנות הראשית בשנת תשע"ו:

¹¹ [כאשר ישנו ילד אחד מחשבים שלוש נפשות כפול 1872 ₪ נטו לנפש = 5,616. דהיינו בשלוש נפשות, (לצורך חישוב העשירון מחשבים שני הורים + מספר הילדים), הכנסה עד 5,616 ₪ הינה שייכת לעשירון הראשון ואילו מעל 5,616 ₪ נכנס לעשירון השני עד הכנסה של 8,355 ₪ נטו, כך שהכנסה חציונית שייכת לעשירון השני. ואילו בשני ילדים, החישוב הינו 4 נפשות כפול 1872 ₪ = 7,488 ₪ נטו, כך ששכר חציוני שייך לעשירון הראשון].

בנוסף, גם אם חיוב האב לזון את הילדים הוא מצד התקנה, חיוב זה הוא רק על הצרכים הקיומיים הבסיסיים, אבל חיובים נוספים שאינם בהגדרה זו, חלים מדין צדקה בלבד.

מבואר להיפך ממה שנכתב בפסק הדין של ביה"ד הגדול, החיוב הינו עבור צרכים קיומיים בסיס בלבד וכל השאר אינו אלא מדין צדקה וכפוף לדיני צדקה.

זאת ועוד, אפילו למ"ד דאזלינן בתר רמת החיים אליה הורגל הילד כבר כתב הרה"ר ונשיא ביה"ד הגדול הגר"א שפירא, כי חיוב מדין "די מחסורו" איננו מגדר התקנה אלא מדין צדקה, וסייג את החיוב למזון בלבד וכתב שאין לחייב כסות ומדור וכלים ושאר צרכים מדין די מחסורו.

וזה לשונו במאמרו בקובץ שערי צדק כרך ג עמ' 428:

והנה, סברא זו, שבחיוב מדין צדקה צריך ליתן לו כפי שהיה רגיל, יש לומר שכל זה נאמר רק במזון ואוכל, אבל במדור וכסות יש לומר שאין כלל חיוב ליתן לו כמו באשה כסות יפה יותר וכן מדור יפה, שדבר זה אינו בכלל חיוב די מחסורו.. ועכ"פ אין בהם דין כפיה לרדת לנכסי הקרוב האמיד, ואין להאריך.

זאת תורת העולה, חיובי האב למזונות וכלכל בנו הינם כפי המינימום הנדרש, וכפי שנוהגים בני העשירון התחתון לספק צרכי ילדיהם ופחות מכך, חיוב לפי 'אדם בינוני' הינו כפי הנהוג אצל משפחות שההכנסה הכוללת למשק בית הינה כ 6,500 ₪ נטו, לדידן, דמחייבין את האב לבדו הרי שאין להתחשב במשכורת האם אלא בהכנסות האב בלבד.

חיוב לפי 'רמת חיים' אין לו בית אב מן הדין, ולכל היותר מדין צדקה 'די מחסורו', ובלבד שהאב עצמו חי ברמת חיים כזו[משפטי שמואל], ודוקא ביחס למזונות הילד ולא ביחס לכסותו מדורו ושאר צרכיו[הגר"א שפירא].

ואכתי יש לזכור כי 'המוציא מחברו עליו הראיה' הינו כלל גדול בדין ובסיס לכל דיני ממונות. משכך, במאמר 'שיעור גובה מזונות ילדים' הובאו העלויות בכלל האוכלוסיות בכדי שגם הסוברים את דין 'די מחסורו' יוכלו לדעת מהי העלות לפי 'רמת החיים' ולא יצטרכו לשער באומדן שאיננו מבוסס, ואילו אנו נחייב כעני שבישראל וכמקובל להוציא בעשירון הראשון.

י. מנהג קובע הלכה – האומנם?

עוד טענו כי מנהג בתי המשפט ובתי הדין שקבע סכומים אלו של 1,400 דמי מזונות ו 30-50 אחוז מדור פלוס מחציות חינוך ובריאות, הוא הקובע את ההלכה ואין לפקפק בו.

ראשית ראינו כי מנהג בתי הדין לא היה כזה, ומאז ומעולם פסקו דמי מזונות נמוכים בדומה לסכומים שהגיעו אליהם גופי המחקר השונים שהבאנו, ואדרבא השינוי מן המנהג נעשה לאחרונה.

ומה שהביאו ראיה מבתי המשפט אין לזה שום תוקף ואינו בכלל דינא דמלכותא, ככל שיחקק חוק ע"י כנסת ישראל יש להחשיבו דינא דמלכותא דינא אך, פסקי דין של שופטים אין להם תוקף דד"ד.

מפורסמים דברי הרשב"א (חלק ג סי' קט) שמחלק בין דיני המלך לבין החלטות שיפוטיות של בתי המשפט, וקובע כי האחרונות חסרות כל תוקף:

"ולענין דינא דמלכותא דינא שאמרת, בודאי לא אמרו אלא במאי דאיכא הרמנא דמלכא ובדברים שהם מדיני המלכות, דדינא דמלכותא אמרו דינא דמלכא לא אמרו, אלא כמו שאנו יש לנו משפטי מלוכה, כמו שאמר להם שמואל לישראל דמלך מותר בו, כך בשאר האומות דינין ידועים יש למלכים ובהם אמרו דדיניהם דין, אבל דינין שדנין בערכאות אין אלו ממשפטי מלוכה אלא הערכאות דנין לעצמן כפי שימצאו בספרי הדיינין שאם אין אתה אומר כן בטלת חס ושלום דיני ישראל וכבר בא לידי ואמרתי כן"

כך גם המהרי"ק (שורש קפז) חילק בין חקיקה ראשית של המלך לבין פסיקות בתי המשפט ועיין עוד.

ועיין בשו"ת פני-משה (ח"ב סי' קטז) התייחס לשואל, שביקש להחיל על הדין השרעי את דינא דמלכותא דינא:

"ותמה אני איך אסיק אדעתיה לדמויי נידון דידן להדיא דדינא דמלכותא דינא, דלא דמי אפי' כעוכלא לדנא... שאם תופס בדיני הגויים, אינו מדינא דמלכותא, רק הוא מעיקרי דתם ומשפטי ערכאותיהם הכתובים הלא בספרתם, והוא אחד מפרטי דיניהם. על זה וכיוצא בהם לא נאמר דינא דמלכותא דינא, אף שהמלך יקפיד שישפטו על פי פרטי דיניהם..."

הבחנה זו ניתן למצוא בשו"ת שבות-יעקב (ח"ב סי' קעו), שנשאל האם יש לדון בעניין הרחקת נוקי שכנים על פי דיני הערכאות, והשיב:

"כל זה לא נאמר אלא בפני דינים שלהם שידוע ומפורסם לכל בלי פקפוק כלל ואינו משתנה כלל. אבל בשאר דינים שמשנתה לפעמים לפי המקומות, או לפי דעת השופט הערכי שבימים ההם דעת ואומדנא של חכמיהם – ובודאי בזה לא אזלינן בתריהם, כי לא דרכיהם דרכינו ומשפטים בל ידעום."

מדברי השבות יעקב נראה כי ההסבר לכך הוא שבעיני הגויים עמם פסקי הערכאות אינם מחייבים כמו חוקי המלך. וכן האריך לבאר בשו"ת מהריא"ז ענזיל סימן ד':

"כל מי שיש לו עינים לראות ולב להבין בדברי הפוסקים ראשונים ואחרונים, יראה ויבין שדעת כולם שזה דלא שייך דינא דמלכותא דינא אלא בדברי חוק ומשפט חקוק מאת המלך, מפורש ברור בלי שום ספק ושקול דעת... אבל בדברים התלויים בשקול הדעת מהשופטים הממונים בערכאות שמחזיקים בדינים שסדרו להם חכמיהם הקודמים בספריהם - כמו שיש להם קצתם מהיונים וקצתם מהרומיים, וקצתם שחדשו להם לפי מצב המדינות - ודנים על פיהם בשקול דעתם, מעולם לא עלה על דעת איש ישראל שיש לו קצת מוח בקדקדו לומר עליהם דינא דמלכותא דינא... אנו רואים מעשים בכל יום שמבטלים פסקי דיניהם של השופטים ממי שלמעלה

מהם, וגם משתנים לפעמים משפט ב' ענינים שונים בכל כלליהם ופרטיהם בשני מקומות המשפט, ואין אומר השב".

א"כ, כל שאינו חוק ברור ואחיד ללא שיקול דעת לית ביה דד"ד ואין שום משמעות למנהג בתי המשפט ולא למנהג בתי דין המאמצים את מנהג ביהמ"ש.

ובכלל, רבים מהראשונים סברי דליכא דד"ד אלא במה שהוא לצורך המלכות, ולא בדינים שבין אדם לחברו ובין איש לאשתו עיין באורך שו"ת יחזה דעת חלק ד סימן סה.

ועוד כתב הבית יוסף בחשן משפט (סוף סימן שס"ט) בשם רבינו יעקב ישראל, שכל שאין המלכות מקפדת ומכריחה לדון על פי חוקותיהם, אין דיניהם דין אצלינו, ולא שייך בזה דינא דמלכותא דינא. ע"ש.

לפיכך, עלינו ללכת בדרך תורתנו הקדושה ולאחוז במנהג רבותינו הזקנים, ולהתאים את הפסיקה שהיתה בעבר הלא רחוק בצורה נכונה לימינו, אם בהצמדת הסכומים הנמוכים למדד יוקר המחירים מה שיביא אותנו לפסיקה של 450-700 ₪ כולל הכל ואף פחות מכך עקב זמני השהות שהשתנו לחלוטין, ואם ע"י בדיקה מקצועית מהם הצרכים והעלויות הראליות בעזרת גופי כלכלה מקצועיים, מה שיביא אותנו שוב לתוצאות דומות.

ודין מנהג, דאדעתא דהכי נישאו זל"ז והביאו ילדים יחדיו, ליכא, אדרבא, כיום כולם מתחתנים על דעת ששני בני הזוג יחדיו יכלכלו את הבית ויפרנסו את הילדים, וא"כ, אם נבוא מדין המנהג הרי שיש להחיל את חיוב המזונות על האב והאם בשווה, דאדעתא דהכי הביאו ילדים משותפים לעולם, ומנהג זה עדיף טפי, ממה שיש הטוענים שחוק יחסי ממון תקף מדין מנהג, דאדעתא דהכי התחתנו לחלוק כל אשר להם בשווה, דבזה יש לפקפק הרבה, שוודאי דעתם כן כל עוד נשואים, עכ"פ, אם מדין מנהג המבטל הלכה אתינן יש לחייב את האב והאם בשווה במזונות הילדים לפי הנהוג בדורנו.

יא. חיוב מזונות מעל גיל חמש עשרה.

בפסק הדין שלנו חייבנו רק עד גיל 15, וכנגדנו נטען כי הארכת חיוב המזונות לגיל 18 התקבלה בכלל בתי הדין והינה חלוטה ואף ניתנת לכפייה, אף, לפוסקים שמעל גיל 6 מדובר בחיוב מדין צדקה.

ראשית נציין כי אכן כיום מחייבים עד גיל 18, אך, סבורני, שדיין הפוסק שהחייב הינו רק עד גיל 15, הרי שסברא זו יסודה מוצק וכך נהגו רבים מהדיינים עד לאחרונה.

כמובן שעד לשנת תשל"ח, כך נהגו כל הדיינים למעט מספר דיינים בבית הדין הגדול, עיין אוסף פס"ד הרבנים הראשיים א קמח, פד"ר א 161 הרבנים אזולאי וולדנברג וקאפח בשנת תשי"ג.

ביום ט' בתמוז התשל"ט התכנסה מועצת הרבנות הראשית בראשותו של הרב גורן שהעביר החלטה כדלהלן:

הוחלט פה אחד כדלהלן: בעקבות תקנת הרה"ר לא"י משנת תש"ד בנשיאותם של הגאונים... שקבעו לחייב את האב במזונות ילדיו עד גיל 15 שנה, מאותם הנימוקים והטעמים שפורטו בתקנה הנ"ל, כפי שהתפרסם

בחזר נשיאי הרה"ר מתאריך כ"ט טבת התש"ד, לאור הנסיבות המוסריות, החינוכיות והכלכליות בזמננו מחליטים להעלות את גיל חייב האב למזונות ילדיו עד גיל 18.

אלא, שבישיבת המועצה לא נכח הרב הראשי נשיא ביה"ד הרבני הגדול הגר"ע יוסף, ההחלטה הועברה למתן אישורו וחתימתו.

הגר"ע יוסף לא חתם על ההחלטה ואף הוסיף הערה ביום ט"ו תמוז התשל"ו כדלהלן:

גילוי דעת של הרשל"צ הרב עובדיה יוסף: לדעתי תקנה כזאת צריכה להיות ע"י כל דייני ורבני ישראל וגדולי התורה, וכך נהגו רבותינו הגאונים נשיאי הרה"ר ונשיאי ביה"ד הגדול הרב"ץ עוזיאל זצ"ל והגאון הרא"י הרצוג זצ"ל בזמן שתיקנו התקנה לחייב במזונות הילדים עד גיל חמש עשרה. אחרת אין לתקנה כזאת שום תוקף הלכתי.

ואכן תקנה זו לא התקבלה בבתי הדין וכמפורסם בפסה"ד בפד"ר יא 209 שכתבו הרבנים רוזנטל הדאיה ורקובר בשנת תשל"ח, שם מעלה שאלה אם לא נכון לתקן העלה לגיל 18 אך, בפועל פטרו אחרי 15.

ושם מעירים ששמעו שביה"ד לעירעורים מחייב.

ושוב פעם נוספת נתקבלה החלטה כזו בישיבת מועצת הרבנות הראשית מיום כ"א בסיון תש"מ, והמועצה אף החליטה בישיבתה מיום כ' במרחשוון תשמ"ו, כי חיוב המזונות על ההורים הוא עד גיל שמונה-עשרה שנה. אך, כאמור לדעת הגר"ע יוסף אין תוקף הלכתי לתקנות אלו.

ואכן גם לאחר תקנות אלו אנו רואים שבתי הדין, לפחות בחלקם הגדול, לא נהגו לחייב עד גיל 18 ולא פשטה תקנה זו.

בפסקי דין של בתי הדין הרבניים בישראל חלק יד עמוד 63 פס"ד משנת תשמ"ד כתבו הרבנים ש. שפירא, מ. י. מילצקי, מ. טופיק

אבל לאחר חמש עשרה שאין חייב אביו לזוננו מתקנת הרבנות הראשית...

ובפס"ד משנת תשמ"ח מתשמ"ח כתבו הרבנים שלמה בן שמעון בר שלום ושרמן כי חיוב מעל גיל 15 אינו מעיקר הדין ולכן ניתן להתחייב בהסכם חיוב מתווסף עיין פסקי דין של בתי הדין הרבניים בישראל חלק טו עמוד 241

כי בעיקר הדין אין האב חייב למזונות ילדיו עד גיל שמונה עשרה

בפד"ר כ' עמוד 27 מעיד הרב דיכובסקי בשנת תשנ"ב כי מנהג בתי הדין למעשה שלא לחייב מעל גיל 15 ולא קיבלו את התקנה האחרונה וז"ל

הראשון לציון הרב עובדיה יוסף שליט"א התנגד להחלטה וכתב: "לדעתי תקנה כזאת צריכה להיות ע"י כל דייני ורבני ישראל וגדולי התורה. וכך נהגו אבותינו הגאונים נשיאי הרה"ר לישראל... בזמן שתיקנו התקנה לחייב במזונות הילדים עד גיל חמש עשרה, אחרת אין לתקנה כזאת שום תוקף לפי ההלכה".

למעשה רובם של בתי הדין הרבניים, אינם מחייבים מזונות מעבר לגיל חמש עשרה, ולא רואים את התקנה האחרונה כתקיפה, למרות שאין ספק בחיוניותה במציאות של ימינו.

וכך העיד דיין ביה"ד הרבני הגדול הרב חגי איזור בשנת תשס"ב בשורת הדין ח שיז שנת תשס"ב מעל גיל 15 נוהגים בתי הדין לפסוק מזונות על יסוד דיני צדקה בלבד וכפוף לדיני הצדקה אמנם אם ידו משגת בלא לדחוק עצמו יתן אפילו יותר מחומש.

תקופת גיל נוספת היא מגיל חמש עשרה ועד גיל שמונה עשרה שבהן נוהגים רוב בתי הדין לפסוק מזונות על יסוד דיני צדקה בלבד. לפיכך יש חשיבות מיוחדת לדעת מהו השיעור המירבי שניתן לחייב בצדקה בכלל, וכלפי ילדים בפרט...

העולה מכל הנ"ל לדינא, דלגבי ילדים בגיל 18 - 15 שלפי המקובל ברוב המשפחות הם לומדים, ואינם עובדים ואינם משתכרים, א"כ יש לגביהם חיוב צדקה. האב חייב בצדקה להם ואינו יכול להטיל פרנסתם על גבאי צדקה, וכ"ז כאשר ידו משגת. כאשר ידו משגת חייב לתת כל מחסורם. שיוכל ידו משגת הכונה היא, לפרנסם מבלי לדחוק את עצמו בצרכי הקיום שלו.

הרי לנו עדות אוטנטית כי גם לאחר החלטות מועצת הרה"ר מהשנים תשל"ו, תשמ"ו ותשמ"ו, לא התקבלה התקנה כמקור לחיוב, ואילו סברתו של הגר"ע יוסף היא שהיתה נהוגה בפועל, לפחות עד שנת תשס"ב, ומנהג בתי הדין היה לפטור מעל גיל 15 ולכל היותר לחייב מדין צדקה בכפוף לדיני הצדקה, וכך העיד לי הגר"ד צימבליסט שמנהג בתי הדין היה לחייב עד גיל חמש עשרה.

אין ספק שרבים הדיינים המחייבים עד גיל 18, אך, אין לומר שדיין המחייב עד גיל 15 בלבד טועה, אדרבא פסיקה כזו מושתתת על אדנים איתנים ועל דברי גדולי הפוסקים, והמע"ה.

והנה זה עתה יצא פס"ד נוסף מדייני ביה"ד הגדול בתיק 1267785/2 בו חייבו את האב חיוב חדש כמנהג בתי המשפט החילוניים לחייב מגיל 18 עד 21 שליש מדמי המזונות שקבעו, וזאת בניגוד לפס"ד שכתב אותו הרכב בעצמו (למעט דיין אחד שהתחלף) בתיק 810386/6 ביום י"ז כסלו התשע"ז וכך פסקו:

ביה"ד אינו קוצב סכום אותו ישלם האב לילדיו שמעל גיל 18, אך, משורת ההיגיון והשכל הישר עליו לסייע גם להם.

אתמא, האם כעבור שלוש שנים מנסים ליצור 'מנהג בתי הדין' חדש ללא תקנה וללא דיון רחב של כלל חכמי ישראל או לכל הפחות דיון והחלטה של מועצת הרה"ר? או שמא מנסים כאן לאמץ את מנהגם של בתי המשפט האזרחיים? ילמדונו מהו המקור ההלכתי לחייב בכפייה אחרי גיל 18, ללא תקנה וללא מנהג בתי הדין, ואם מדין צדקה מניין להו מה יצטרכו הילדים, הרי אין ספק שיעבדו לפרנסתם או שיתגייסו לצבא והצבא יספק כל מחסורם ושמא ילמדו בישיבה שתספק להם את מחסורם? ומינא להו שיעור שלישי? דומני שמאמצים את מנהג בתי המשפט החילוניים ללא בסיס הלכתי וביום מן הימים יטענו שזהו מנהג בתי הדין שאסור לזוז ממנו, בדיוק כפי שאימצו את סכומי דמי המזונות שהתקבלו בבתי המשפט האזרחיים ללא ביסוס הלכתי ועובדתי, ועכשיו טוענים שזהו מסורת הפסיקה מדורי דורות, ואילו אנו שנצמדים לגדרי ההלכה ומקורות חז"ל, מואשמים באג'דות כאלו ואחרות, על כגון דא יפים דבריו הנפלאים של רבה של יהדות סלונקי, אב"ד תל אביב-יפו, בשו"ת מהר"ם איררה סימן סא

ואחרי הודיע ד' לנו את כל זאת יובן באר היטב, שח"ו לא היה לי שום פניה חיצונית לנטות מדרכי התורה הקדושה מטעם ספרדיות או פניה אחרת לעוות המשפט נגד הדין, ואדרבה אנכי שואל מכת"ר מה המה הנימוקים

עפ"י ד"ת של ההחלטה הנתונה בפסד"ז, וזהו מה שעומד לנגדי מ"ש חז"ל [סנהדרין ז א] שכל דיין שמעביר ממון של אחד לחברו הקדוש ברוך הוא נוטל ממנו הנפש.

ולכן הנני מבקש מכת"ר בכל מיני בקשה ותחינה להודיעני מה תפקידנו במשפטי הרבנות, אם ללכת עפ"י דרכי בוררות מן השוק או עפ"י דין תורתנו הקדושה, אם זה עפ"י ד"ת אני אומר שצדקתי בדברי ולא היה להר' - - - להעליבני, ולא דוקא, אלא להתנפל עלי בעלילה שאני רציתי לעוות הדין ח"ו, ואם בצד הא', אין לי עסקים כאלה, ואינני נכנס בתפקיד של בוררים מן השוק, והנני מסתלק מעכשיו לחלוטין, ולכן הנני מבקש מה דעתו בזה ומה תפקידנו.

זאת תורת העולה, טענת ביה"ד הגדול כי החלטת מועצת הרה"ר לחייב עד גיל 18 הינה מנהג בתי הדין, לא התקבלה על בתי הדין לאורך השנים, משכך, ולנוכח סברתו של הגר"ע יוסף, הרי שאין מקור לחיוב מעל גיל 15, ובודאי אין כאן טועה בדבר משנה, לנהוג כמנהג בתי הדין מקדמא דנא וכשיטת הגר"ע יוסף ושאר גדולי הדיינים שצוטטו לעיל.

בשולי הדברים נוסף. לאחרונה פורסם פסק דין בתיק 1286290/2 בחתימת 3 מדייני ביה"ד הגדול שביטל את פסק הדין שלנו בתיק הנ"ל.

פסק הדין שעליו נסוב הערעור, התבסס על יסודות הלכתיים מוצקים ועל מחקרים מקצועיים רבים, ולאחר התייעצות עם זקני הדיינים, זקני הרבנים וראשי הישיבות, בצירוף פסקי הדין שהבאנו בפרק ח' לעיל, ועליהם נאמר, בנין זקנים בנין ולא סתירה ח"ו.

לעניות דעתי, נכון שהדיון בנושא "פסיקת דמי מזונות" יסתמך על נתונים מדעיים כלכליים [כלכלה וסטטיסטיקה הנם מדע מכובד ורציני], ופחות על תחושות וטענות בסגנון של "כל מי שחי בישראל יודע".

לצערנו הרב, יתכן שהדיון הרחב שאנו עוסקים בו, יפסיק להיות רלוואנטי, בזמן הקרוב, והינו בבחינת 'הלכה ולא למעשה', זאת, לנוכח פסיקת בג"ץ בבע"מ 7628/17 המחייבת את הסכמת הצדדים לסמכות ביה"ד, ולנוכח ההבנה של אבות רבים כי כדאי להם להדיין בבתי המשפט האזרחיים, וכי מדיניות הפסיקה של בתי הדין בכלל וביה"ד הרבני הגדול בהרכביו הנוכחיים בפרט, יוצרת הטייה משמעותית לטובת האשה, הטייה הפוגעת גם באב וגם בקטינים, וממילא, אך מתבקש הוא שהאבות יסרבו להדיין בבית הדין הרבני, וחבל.

אעפ"כ, פרסנו את הנראה לעניות דעתנו, ביחס לתשתית ההלכתית והעובדתית של דיני המזונות, על שולחנם של מלכים, מאן מלכי רבנן, כפי יד ה' הטובה עלינו, מתוך אמונה כי עלינו לברר את הדברים לשם שמים לאמיתתה של תורה, דין אמת לאמיתו, הבוחר יבחר, והאמת והשלום אהבו.